

RIKSDAGENS PROTOKOLL

Nr 21

ANDRA KAMMAREN

1969

5—7 maj

Debatter m. m.

Måndagen den 5 maj

	Sid.
Svar på interpellationer av:	
herr Fälldin (cp) ang. bestridandet av kostnader vid omflyttning av arbetskraft.	3
herr Lindberg (s) ang. beredande av sysselsättning åt äldre friställd arbetskraft inom skogslänen	9
herr Börjesson i Glömminge (cp) ang. fisket i Östersjön	15
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Wennerfors (m) ang. utredning om sammanslagning av Sy- stembolaget och Aktiebolaget Vin- och Spritcentralen.	19
herr Wennerfors (m) ang. tillträdesdag för tjänst som icke-ordinarie lärare.	19

Tisdagen den 6 maj

Meddelande ang. arbetsplena onsdagen den 7 och fredagen den 9 maj . .	20
Svar på interpellation av fru Kristensson (m) ang. regler för fast- ställande av tidpunkt då en person skall anses som död	20
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Hugosson (s) ang. samhällets möjligheter att ingripa mot s. k. helbrägdagörelseverksamhet	27
herr Johansson i Skärstad (cp) ang. lagligheten av statlig övervak- ning av religiöst samfunds sammankomst.	27

Onsdagen den 7 maj

Svar på interpellation av herr Thylén (m) ang. markering vid över- gångsställe för gående.	28
Förbud för supertankers att trafikera Östersjön	30

	Sid.
Ändring i lagen om allmän försäkring.....	33
Ändring i barnavårdslagen.....	50
Upphävande av viss inskränkning i rätten till inmutning i Norrbottens län.....	52
Riktlinjer för en samordnad skärgårdspolitik i Stockholms skärgård... ..	53
Åtgärder till främjande av turistnäringen i Jämtlands län och av fritidsverksamhet, m. m.....	64
Interpellationer av:	
fru Mogård (m) ang. påföljden för underlåtenhet att fullgöra betalningsskyldighet gentemot elkraftsleverantör.....	73
herr Andersson i Storfors (s) ang. tillstånd till och tillsyn över grustäktsverksamhet.....	73
fru Marklund (vpk) ang. förbättring av pensionerna för förtidspensionerade m. fl.....	74
Meddelande om enkel fråga av herr Wennerfors (m) ang. det ekonomiska resultatet av statens järnvägars resebyråverksamhet.....	76

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 7 maj

<i>Utrikesutskottets</i> utlåtande nr 4, om förbud för supertankers att trafikerat Östersjön.....	30
<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 20, om ändring i kyrkomötesförelörden.....	33
— nr 21, i anledning av riksdagens revisorers verksamhetsberättelse för år 1968.....	33
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 40, om ändring i lagen om allmän försäkring.....	33
— nr 44, om ändring i barnavårdslagen.....	50
— nr 45, om ändring i förordningen om skyldighet för arbetsgivare att lämna uppgift rörande arbetsanställning.....	52
— nr 46, om rätt för utländsk medborgare till undantagande från den allmänna försäkringen.....	52
— nr 48, ang. tidpunkten för inplacering i ny sjukpenningklass.....	52
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 31, om upphävande av viss inskränkning i rätten till inmutning i Norrbottens län.....	52
— nr 36, ang. lag om rätt för innehavare av järnväg att påkalla ägoutbyte.....	53
<i>Jordbruksutskottets</i> memorial nr 19, ang. uppskov med behandlingen av vissa till jordbruksutskottet hänvisade ärenden.....	53
<i>Allmänna beredningsutskottets</i> utlåtande nr 38, om åtgärder för att åstadkomma mera trafiksäkra bilar.....	53
— nr 39, om riktlinjer för en samordnad skärgårdspolitik i Stockholms skärgård.....	53
— nr 40, om åtgärder för att minska fosfathalten i tvättmedel.....	64
— nr 41, om åtgärder till främjande av turistnäringen i Jämtlands län och av fritidsverksamhet, m. m.....	64

Måndagen den 5 maj

Kl. 16.00

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr andre vice talmannen.

§ 1

Justerades protokollen för den 23, den 24 och den 25 nästlidne april.

§ 2

Herr andre vice talmannen meddelade, att herr Sundelin enligt till kammaren inkommet läkarintyg vore sjukskriven under tiden den 7—den 17 innevarande maj.

Herr Sundelin beviljades ledighet från riksdagsgöromålen under angivna tid.

§ 3

Svar på interpellation ang. bestridandet av kostnader vid omflyttning av arbetskraft

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**, som yttrade:

Herr talman! Herr Fälldin har frågat om jag är beredd att pröva att kostnaderna för överföring av arbetskraft mellan olika landsändar och regioner helt eller delvis får bäras av de företag som rekryterar arbetskraft för att därigenom öka möjligheterna att påverka och styra den ekonomiska utvecklingen och sysselsättningen inom olika regioner.

De statliga bidragen till flyttande arbetskraft motiveras, såsom framhölls i arbetsmarknadspropositionen år 1966, av att samhället bör underlätta sådan

flyttning som är betingad av arbetsmarknadsskäl. Därmed får den enskilda ökad valfrihet i fråga om arbetsplatsens belägenhet. Det framhölls också i propositionen att samma bidrag måste erbjudas dem som flyttar inom en region som dem som flyttar mellan regioner. Riksdagen hade inget att erinra mot dessa riktlinjer.

Det är svårt att förena de angivna riktlinjerna med ett system som innebär att företagen övertar kostnaden för flyttningen. Systemet skulle sannolikt motverka en önskvärd rörlighet. Den enskildes möjligheter att flytta till en viss arbetsplats skulle bli beroende av företagets beredvillighet att ikläda sig kostnaderna för flyttningen. Om — såsom interpellanten synes mena — statliga bidrag skulle utgå vid flyttning inom en region men inte mellan regioner skulle detta innebära en stark begränsning av arbetstagarnas valfrihet i fråga om arbetsplats. Dessutom skulle ett sådant system leda till från arbetsmarknadssynpunkt orimliga gränsdragningar.

Även andra skäl talar emot en förändrad kostnadsfördelning i fråga om flyttningsbidragen. Man kan t. ex. anta att företagen inte skulle vara benägna att överta kostnaderna utan att arbetstagaren tog anställning för viss tid. En sådan ordning har vi velat undvika. Administrativt skulle det också bli ett betungande system om arbetsmarknadsverket skulle förskottera bidragen och sedan återkräva dem från respektive företag. Jag är därför inte beredd att förorda åtgärder av det slag herr Fälldin önskar.

Vidare anförde:

Svar på interpellation ang. bestridandet av kostnader vid omflyttning av arbetskraft

Herr FÄLLDIN (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka inrikesministern för svaret på min interpellation.

Den tanke som jag har givit uttryck åt i interpellationen ser jag bara som en detalj bland de många åtgärder som måste vidtas, om vi över huvud taget skall kunna råda bot på den bristande balansen mellan olika regioner, en obalans som uppenbarligen förstärkes varje dag. Den stora faran ser jag i att den konjunkturuppgång som vi nu är inne i tyvärr ser ut att förstora skillnaderna ytterligare.

Jag är litet överraskad över att inrikesministern så lättvindigt — om jag får använda det uttrycket — har avfärdat min tanke. Det får kanske tas som ett tecken på att inrikesministern är arbetsstyngd och inte har noterat utgångspunkten för mitt resonemang. I interpellationen har jag för det första framhållit att jag finner det självklart att den, som måste bryta upp och flytta till en annan del av landet för att få arbete, så långt möjligt skall hållas ekonomiskt skadeslös. För det andra har jag sagt att ersättningen skall fastställas genom centrala politiska beslut, så att man skapar likformighet. Det skall inte överlätas åt den enskilde företagaren att välja ersättningsform. För det tredje har jag angivit att det är lämpligt att denna verksamhet — d. v. s. förmedlingen av arbetskraft — handhas av arbetsmarknadsmyndigheterna.

Vad jag har bett inrikesministern säga sin mening om är huruvida han finner det lämpligt att själva kostnaden skall bäras av staten eller om han kan tänka sig ett system där de företag som väljer att etablera sig inom ett område, trots att man där saknar arbetskraft, skulle få bära rekryteringskostnaderna helt eller delvis. Inrikesministern invänder att den enskildes valfrihet i fråga om arbetsplats skulle bli starkt begränsad. Men, herr statsråd, ur den enskildes synpunkt blir det ju, med de

förutsättningar jag har angivit, ingen skillnad. Skillnaden uppstår bara för företagen. Nu belastas dessa inte med några kostnader för denna arbetskraftsförmedling-rekrytering — utom i egen-skap av skattebetalare förstås, eftersom det är med skattemedel som vi bekostar verksamheten. Hela tanken med mitt förslag är emellertid att hänsynen till denna kostnadspost skulle göra företagen mera benägna än i dag att studera en alternativ ort för sin lokalisering — en ort i en region där det finns tillgång på arbetskraft.

Inrikesministern invänder också att företagen inte skulle vara benägna att överta kostnaderna om inte arbetstagen tog anställning för en viss tid. Men jag säger återigen: Låt de nuvarande bestämmelserna i detta avseende gälla! Ersättningen för resor och de andra förmånerna gäller ju för varje månad som arbetstagen är på orten. Bostadsstödet exempelvis utgår medan familjen lever delad, om det är en familjeförsörjare som tar anställning. Startbidraget är dock så utformat, att det föreligger återbetalningsskyldighet enligt en fallande skala intill sex månader efter anställningens början. Reglerna innebär att den som flyttat inte har skyldighet att stanna där han först fick anställning. Eller enkelt uttryckt: Vederbörande må gärna byta arbetsgivare på den nya orten — huvudsaken är att han inte återvänder till hembygden inom sex månader. Gör han det blir han återbetalningsskyldig enligt de regler som nu gäller.

Så några ord rörande invändningen om förskotteringen.

Jag finner det självklart att om man går in för detta system måste man räkna fram en genomsnittskostnad som företaget har att betala. Jag har inte tänkt mig något invecklat system där man skulle räkna så, att den som flyttar från Norrbotten kostar så och så mycket, medan den som flyttar exempelvis från mitt eget län kostar mindre på

Svar på interpellation ang. bestridandet av kostnader vid omflyttning av arbetskraft

grund av att resekostnaderna blir lägre o. d. Man finge naturligtvis schablonisera den ersättning som arbetsmarknadsverket skulle ha för dessa tjänster.

Men dessa invändningar är ju närmast av teknisk natur. Den allvarligaste invändningen tycker jag att inrikesministern gör när han säger att ett förverkligande av mitt uppslag sannolikt skulle »motverka en önskvärd rörlighet». Den invändningen är allvarlig, ty här kommer enligt min mening inrikesministerns viljeinriktning till klart uttryck. Bakom formuleringen måste ligga bedömningen att ett genomförande av min tanke skulle leda till en lokaliseringpolitisk effekt, och den effekten vill inte inrikesministern uppnå, ty den skulle motverka den rörlighet han önskar. Om denna min tolkning är felaktig, vill inrikesministern då ge besked om vad han anser vara en »önskvärd rörlighet»?

Jag vill gärna säga att det var med tillfredsställelse jag läste förre inrikesministerns uttalande under elfte huvudtiteln i årets statsverksproposition. De deklARATIONER han gör där innebär ett välkommet avståndstagande från den koncentrationsfilosofi, som bar upp LO-ekonomernas näringspolitiska program och som till och med i vetenskapliga uppsatser har angivits som den nuvarande regeringens program under sextiotalet. Man får det bestämda intrycket att inrikesminister Johansson var orolig för utvecklingen och att han hade bestämt sig för att pröva nya grepp för att förbättra balansen mellan olika regioner i landet. Jag är ledsen att behöva konstatera att herr Holmqvist, av svaret till mig att döma, inte har samma känsla för lägets allvar, trots allt tätare opinionsyttringar.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Jag har faktiskt litet svårt att se logiken i herr Fälldins inlägg. Han slutar med att säga att det

svar jag har givit på hans interpellation skulle vara ett uttryck för att jag hade en helt annan syn på lokaliseringpolitiken och arbetsmarknadspolitiken än min företrädare. Emellertid började herr Fälldin med att framhålla att han betraktar flyttningsbidraget som en liten detalj. Hur kan det vara möjligt att göra det som herr Fälldin själv betecknar som en detalj till ett avgörande blodprov i fråga om innebörden i lokaliseringpolitiken? Hade det inte legat närmare till för herr Fälldin att knyta an till de initiativ, som regeringen har tagit på sistone i avsikt att främja utvecklingen av näringslivet i de landsändar, där man har haft svårigheter att bereda sysselsättning? Herr Fälldin borde ha tagit det som ett uttryck för regeringens inställning i denna fråga i stället för att anknyta till detta alldeles speciella och rätt överraskande förslag, som han tar upp i dag.

Jag ser det hela så att regeringen handlar positivt, medan herr Fälldin vill tillgripa negativa åtgärder. Han vill åstadkomma belastningar på företag som försöker anlita arbetskraft utanför den region där företaget verkar. Man skulle således få en speciell kostnad, om man tog arbetskraft från ett annat område i landet. Jag kan inte finna att det ligger någon speciell poäng i att göra en sådan begränsning i dag, särskilt som man har haft dessa förmåner under ett tiotal år. Vad säger att vi i det läge vi nu har skulle tillgripa sådana restriktiva åtgärder för att försöka hindra en rörlighet?

Jag har mycket svårt att dela herr Fälldins uppfattning. Jag tror att vi skall se till att stimulera tillkomsten av företag i de regioner av landet där vi har svårigheter. Det skall vi satsa hårt på, men vi får inte låta det bli så att de människor, som verkar där men som vill söka sin utkomst på annat håll, får svårare att göra det framöver än de har haft hittills. Därför kan jag

Svar på interpellation ang. bestridandet av kostnader vid omflyttning av arbetskraft

inte uppfatta det uppslag som herr Fällidin för fram såsom särskilt genomtänkt. Jag tror inte att det kan tolkas på annat sätt än som någonting begränsande, i första hand för den arbetskraft i de sysselsättningsvaga delarna av landet som vill söka bättre möjligheter för sig själva och sina familjer på andra håll. Att försöka försvåra detta kan inte vara den väg vi skall gå, om vi skall lösa problemet med regionala ojämnheter inom vårt näringsliv. Åtgärderna bör inte utföras på ett sådant sätt att de skapar svårigheter för den enskilda människan.

Herr FÄLLIDIN (cp):

Herr talman! Inrikesministern är litet ledsen över att jag inte använder detta tillfälle till att uttala beröm för att regeringen har tagit vissa initiativ när det gäller lokaliseringpolitiken. Eftersom inrikesministern själv har efterlyst berömmet, vill jag gärna förklara att jag tycker att det var en bra åtgärd att ta kontakt med Industriförbundet och se efter, om det näringsliv, som från socialdemokratiskt håll utsattes för så många och hårda omdömen under valrörelsen, kanske kan medverka till att rätta till denna situation. Även jag hoppas att det skall komma ut någonting av det.

Jag beskylls för att föreslå vad inrikesministern kallar negativa åtgärder — negativa från den enskildes synpunkt, eftersom han inte längre skulle ha samma valmöjligheter på arbetsmarknaden. Jag försökte säga i motiveringen till min interpellation och i mitt förra inlägg att det för mig är självklart, att den som måste bryta upp och flytta skall kompenseras. I det avseendet skall det inte bli någon skillnad.

För att ta ett exempel: Om ett företag med utnyttjande av t. ex. investeringsfundsmedel slår sig ned i en av våra tre största tätortsregioner, där det under överskådlig tid inte kommer att finnas tillräckligt med arbetskraft att pla-

cera vid maskinerna, måste företaget förses med arbetskraft från andra delar av landet. Jag bestrider inte ett ögonblick att det kan vara självklart att ett företag gör utbyggnader på en plats där man redan är etablerad, men vad jag vill försöka säga är att om samhället med direkt stimulans av olika slag försökte påverka dessa företagare skulle de säkerligen mycket väl kunna tänka sig att förlägga en del av sin produktion till orter där arbetskraft finns. Om man då inte genom statliga medel kapade bort en bevislig kostnadsfaktor borde det, om företagen är kostnads känsliga, stimulera dem att undersöka en alternativ lokaliseringsort. Jag kan inte förstå annat än att det skulle ha den effekten. Att det skulle ha någon negativ effekt från den enskildes synpunkt kan jag inte inse, eftersom samma regler som de hittillsvarande skulle gälla.

Inrikesministern säger då att jag är negativ. Ja, jag sade ju att jag tyckte bra om vad som sagts i departementschefsuttalandet i inrikeshuvudtiteln, och jag har inte uppfattat detta som negativt totalt sett. Jag upplever detta med balansen mellan regionerna som en avgörande jämlikhetsfråga för människorna i landet. Den förre inrikesministern ger klart förord åt att man skall försöka hitta metoder att begränsa tillväxten av sysselsättningstillfällen i tätortsregionerna. Han talar inte om hur det skall göras, men han har framhållit det som angeläget. Jag har pekat på en möjlighet att göra det. Jag kan inte inse att jag är mer negativ än inrikesministerns företrädare.

Sedan sägs att företagen inte skulle vara benägna att ta på sig denna kostnad. Hur förhåller det sig egentligen med den kollektiva arbetsförmedlingen för personer från utlandet? Jag talar nu inte om flyktingarna som kommer hit och inte heller om de kontakter som tas mellan ett företag och en utländsk arbetstagare, utan jag talar om den kol-

Svar på interpellation ang. bestridandet av kostnader vid omflyttning av arbetskraft

lektiva arbetsförmedlingen. Arbetsmarknadsstyrelsen betalar kostnaderna för resor för att få hit arbetskraften och ställa den utanför de svenska företagens portar. Sedan lämnar man räkningen för kostnaderna till de svenska företagen.

Jag har framhållit som min uppfattning att detta inte är någon avgörande fråga för lokaliseringpolitiken utan att det är en av de många detaljer som man måste undersöka. Jag har mycket svårt att förstå, herr inrikesminister, att svenska företag skulle vara mera benägna att ta på sig rekryteringskostnader för utländsk arbetskraft än för svensk arbetskraft, i synnerhet som jag angett att den kostnad som företaget måste ta på sig för att anställa en person genom interlokal förmedling kan schabloniseras.

Så blir jag då beskyldd för bristande logik. Kompletteringspropositionen är ännu inte utdelad till riksdagens ledamöter, men den är offentlig, eftersom den har inlämnats till kammarens kansli. Finansministern gör i denna proposition — och det måste ju vara med hela regeringens stöd — på s. 10 följande kategoriska uttalande: »Mot bakgrunden av de rådande svårigheterna att rekrytera arbetskraft till områden med akut brist på arbetskraft trots arbetslöshet i andra områden, framstår en ökad geografisk omflyttning som *mycket angelägen*.»

På s. 9 i kompletteringspropositionen framhåller finansministern dessutom följande:

»En mer restriktiv politik som syftar till att lätta trycket i bristområdena är därför motiverad. Den bör innehålla åtgärder för en säsongsmässig omfördelning av efterfrågan från sommar- till vinterhalvåret samt *ökad geografisk rörlighet* för arbetskraften.»

Denna uppfattning återkommer upprepade gånger. Det var bl. a. mot bakgrunden av dessa uttalanden i kompletteringspropositionen, vilka jag förestäl-

ler mig att herr Holmqvist står bakom, som jag tillät mig säga att det måste ha skett en omsvängning sedan innehållet under statsverkspropositionens inrikeshuvudtitel utarbetades.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Den som läser protokollet från denna debatt kommer att se hur herr Fälldin argumenterar. Jag har inte efterlyst beröm från herr Fälldin, utan jag har bara gett herr Fälldin en anvisning om hur han skall kunna bilda sig en uppfattning om hur regeringen ser på dessa frågor. Han bör då ta hänsyn till regeringens agerande och inte, såsom han nu gjorde, utgå från det svar som han fått på en interpellation — särskilt som jag i detta fall kunnat motivera ett påstående att herr Fälldin är ute i ett helt annat syfte, nämligen att arbeta på sådant sätt att förhållandena för den enskilda människan försvåras.

Herr Fälldin säger nu att han inte åsyftat detta. Men är inte herr Fälldin på det klara med att ett företag som behöver arbetskraft naturligtvis gör klart för sig vilka kostnader som är förenade med detta? Enligt herr Fälldins idé skulle arbetsmarknadsmyndigheten, arbetsförmedlingen, å ena sidan kunna anvisa några personer som står till förfogande i en avlägset belägen ort, varvid företaget dock får svara för kostnaderna för detta, kanske med ett par tre tusen kronor. Å andra sidan kan företaget då anlita några personer som står till förfogande inom den aktuella regionen men som kanske inte är så väl utbildade och lämpade för uppgiften. Företaget skulle i detta läge av kostnads-skäl kanske föredra att anställa de personer som inte är riktigt utbildade för uppgiften i fråga men ändå står till förfogande.

Hela arbetsmarknadspolitiken syftar ju till att försöka utbilda medborgarna för olika arbetsuppgifter, och vi strävar därför efter att upphäva de geo-

Svar på interpellation ang. bestridandet av kostnader vid omflyttning av arbetskraft

grafiska orättvisorna. Även de som bor i glesbygd skall, om de så vill, ha möjlighet att få sysselsättning i en tätort. Företaget behöver inte ta på sig kostnaderna för en sådan omflyttning, utan dessa svarar samhället för.

Jag har nu utvecklat denna fråga på ett sådant sätt att jag tycker att herr Fälldin bör inse att det system han förordar kan vara till skada för den enskilde. Det är i själva verket ett negativt sätt att arbeta på, och det är ägnat att försvåra förhållandena i stället för att, något som jag också framhållit viktigt av, verka stimulerande på olika sätt. Genom lokaliseringpolitiken ger vi också stöd till de företag som vill etablera sig inom områden, där det förekommer svårigheter med sysselsättningen. Jag tror även att herr Fälldin kan hålla med om att det finns många exempel på att det utträttats åtskilligt i detta avseende.

Men tydligen är det modernt på sina håll att kritisera de åtgärder som vidtagits. Man pekar på enskilda misslyckanden och säger att så går det, sådan är regeringens lokaliseringspolitik. Det är lätt att finna fel, men det får inte leda till att vi blir alltför ängsliga i dessa sammanhang. Vi måste satsa på att främja företagsamheten inom de områden där det behövs fler sysselsättningstillfällen.

Det är emellertid en annan sak, och jag tycker att jag nu mycket starkt har betonat att det inte är den saken det här rör sig om. Vad jag har reagerat mot är herr Fälldins syn på den enskilda människans situation. Man kan nämligen inte komma ifrån att vad som här föreslås kan leda till ökade svårigheter just för dem som har det mest besvärligt att få ett arbete.

Herr FÄLLDIN (cp):

Herr talman! Utgångspunkten för mitt resonemang och mina funderingar i denna fråga har varit att vi här hade att göra med ett välmotiverat stöd åt

den enskilde i en svår situation — när han var arbetslös och inte kunde få någont nytt arbete nära hemorten. Det var ett klart stöd för att hjälpa den enskilde vid en omflyttning. Men genom den fortgående koncentrationen har det stödet mer och mer kommit att framstå som ett hot mot hela regioner.

I sin beskrivning av företaget i den stora tätorten tycker jag också att inrikesministern mycket bra har angivit att det måste finnas en pådrivande faktor för företaget att se sig om efter en annan lokaliseringsort. Inrikesministern gör nämligen företaget så beroende av kostnadsandelen att företagaren skulle ta okvalificerad arbetskraft, som gick arbetslös på hemorten, i stället för att anställa kvalificerad arbetskraft som fanns på annan ort, vilket skulle föra kostnader med sig. Men om det har denna effekt, så bör det rimligen stimulera företaget att undersöka förutsättningarna för en etablering någon annanstans.

Låt oss se på den datafabrik som skall byggas på Järvafältet. Därvidlag är väl alla överens om att tillverkningen i och för sig skulle kunna ske var som helst, men eftersom företaget vid sitt val av lokaliseringsort är helt befriat från den kostnad det här gäller och det finns en del andra fördelar med placering på Järvafältet, varför skulle då företaget ens reflektera på att förlägga verksamheten till annan ort? Men tänk om företaget i stället hade varit tvunget att väga in rekryteringskostnaderna. Är det då inte troligt att man hade haft starkare skäl än nu att fundera på en annan lokaliseringsort?

Det är detta som har varit min utgångspunkt, och jag vill än en gång understryka att jag har mycket svårt att finna att vad jag talat för skulle innebära något negativt för den enskilde. Som jag sade inledningsvis löser inte mitt förslag ensamt alla problem. Det är en detalj bland alla de åtgärder vi måste företa. Men i stället för att ta en

Svar på interpellation ang. beredande av sysselsättning åt äldre friställd arbetskraft inom skogslänen

debatt om alla lokaliseringpolitiska detaljer valde jag att ta ut en enda sak och diskutera den.

Slutligen instämmer jag helt i vad inrikesministern sade om det självklara i att även företag som startas med lokaliseringssöd befinner sig i riskzonen. Det är därför angeläget att göra klart att några misslyckanden där under inga förhållanden får ändra vår inställning till denna fråga. Jag hör till dem som tycker att man kan gå ännu längre när det gäller stödåtgärder och framför allt göra dem ännu mer differentierade.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Jag tycker att herr Fällidin gör det alldeles för enkelt för sig, eftersom det här inte rör sig om alternativa åtgärder. Inte är det så att det för varje arbetare eller tjänsteman som skulle drabbas finns ett alternativ, så att det företag som erbjudit vederbörande anställning skulle kunna — alltså som alternativ — starta en verksamhet i den bygd där vederbörande bor. Herr Fällidin gör sig uppenbarligen skyldig till en kraftig förenkling av problemet. Det går inte att ställa dessa ting mot varandra. Då skapar man ett system som på ett olyckligt sätt drabbar en part, som inte bör bli lidande i sammanhanget.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på interpellation ang. beredande av sysselsättning åt äldre friställd arbetskraft inom skogslänen

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**, som yttrade:

Herr talman! Herr Lindberg har frå-

gat om jag avser att vidta ytterligare åtgärder utöver de redan tillämpade för att stärka samhällets möjligheter att bereda meningsfull sysselsättning åt den äldre friställda arbetskraften i skogslänen.

Det vidtas många olika slag av åtgärder för den äldre arbetskraft som råkar ut för sysselsättningsvärigheter. Under år 1968 var cirka 20 procent av alla som omskolades över 45 år. Flertalet av dessa har fått nya arbeten. Temporärt arbetslösa skogsarbetare har fått vidareutbildning för att kunna anpassa sig bättre till nya produktionsmetoder inom skogsbruket. Antalet personer sysselsatta i beredskapsarbeten i skogslänen var den 31 mars i år 12 400 mot 14 500 förra året. Uppemot två tredjedelar av alla som sysselsattes i beredskapsarbeten var över 45 år. Antalet platser vid skyddade verkstäder i skogslänen uppgick vid årsskiftet till något över 2 000, och antalet platser i halvskyddat arbete är nu omkring 300. Vid industriella beredskapsarbeten sysselsätts i genomsnitt ett 40-tal man. Omställningsbidrag till arbetslösa över 60 år hade i mitten av februari beviljats 1 243 personer i skogslänen. Därtill kom ett hundratal personer i åldern 56—60 år som fått sådant bidrag. Lokaliseringsverksamheten har givetvis stor betydelse också för den äldre arbetskraften. Vidare håller nu hemarbete på att komma i gång i en del glesbygder med bidrag från det anslag som förra året beviljades för detta ändamål.

Genom arbetsmarknadsverkets försorg drivs också en ständig informationsverksamhet om de äldres sysselsättningsproblem. Sälunda följs bl. a. regeringens konferens i mars 1968 om den äldre arbetskraften upp med läns- och kommunblockskonferenser. En särskild handledning beträffande sysselsättningsfrämjande åtgärder för den äldre arbetskraften sänds i vår ut till arbetsförmedlingarna. För den del av

Svar på interpellation ang. beredande av sysselsättning åt äldre friställd arbetskraft inom skogslänen

de äldre arbetslösa i skogslänen som har möjlighet att genom flyttning inom området eller till andra områden få en tryggad sysselsättning måste dessa möjligheter utnyttjas.

Som framgår av den här uppräkningsen arbetar vi med rikt differentierade åtgärder. Jag tror att det är nödvändigt att så sker även i framtiden. Vi kan inte lita enbart till någon enstaka form av insatser. Tvärtom är det angeläget att om möjligt finna ytterligare komplement till nuvarande åtgärder. En åtgärdsarsenal med rika variationsmöjligheter ger de bästa möjligheterna att välja den åtgärd som i det enskilda fallet ger den bästa lösningen på sysselsättningsproblemet.

Vidare anförde:

Herr LINDBERG (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka inrikesministern för svaret på min interpellation.

Svaret är upplysande vad beträffar vidtagna åtgärder men inte särskilt klagörande vad beträffar tilltänkta kompletterande åtgärder. De åtgärder som vidtagits är inte några nyheter för mig. Som facklig ombudsman och tillika redogörare i en arbetslöshetskassa har jag dagligen under lång tid tagit del av de äldre arbetslösas problem. Jag följer alltså helt naturligt med vad som händer och sker på området, och jag har i interpellationen också framhållit att samhällsåtgärderna för att skapa sysselsättning för äldre arbetskraft varit och är omfattande men ändå inte tillräckliga för att ens tillnärmelsevis lösa problemen.

I svaret säger inrikesministern, att temporärt arbetslösa skogsarbetare har fått vidareutbildning för att bättre kunna anpassa sig till nya produktionsmetoder inom skogsbruket. Det är riktigt att det förekommit en omfattande kursverksamhet, och detta är fullt på sin

plats. Men tyvärr är jag inte beredd att hålla med om att den så mycket har fått formen av en vidareutbildning; jag vill hävda att den mera har blivit en uppehållande arbetsterapi. Detta skall på intet sätt lastas inrikesministern, utan svaret faller helt och hållet på dem som utarbetat kursprogrammen. Jag tror mig dock veta att man nu är på väg till en bättre och mera meningsfull målriktning på detta område. Valmöjligheterna i fråga om utbildning har också varit nästan obefintlig för dessa människor. Även detta har kritiserats av Skogsarbetareförbundet, som framhållit att dessa människor borde ges större möjligheter till val av utbildning, i synnerhet som utsikterna för en friställd skogsarbetare att återgå till yrket ter sig synnerligen begränsade med tanke på den pågående och sannolikt allt intensivare rationaliseringen inom skogsbruket.

Vad beträffar beredskapsarbetena finns det inte mycket att anmärka på den kvantitativa insatsen. Däremot finns det en hel del övrigt att önska när det gäller den kvalitativa insatsen. Jag är den förste att medge att orsaken till detta främst är det ensidiga näringslivet i skogslänen, som gör urvalsmöjligheterna synnerligen begränsade. Jag åsyftar då enbart de skogliga beredskapsarbetena, som sommartid är ett bra komplement men som vintertid är allt annat än stimulerande. En stor del av beredskapsarbetena bedrivs just inom skogsvården. I huvudsak är det äldre och många gånger även handikappad arbetskraft som anvisas sådant beredskapsarbete. Att röja ungskog med snö på marken, med upplega i träden, många gånger i sträng kyla och till en betalning av i bästa fall 7:53 kronor per timme kan inte för någon människa te sig särskilt stimulerande. Är man då äldre och handikappad gör det inte saken bättre. Jag vill understryka, att denna form av arbete av det stora fler-

Svar på interpellation ang. beredande av sysselsättning åt äldre friställd arbetskraft inom skogslänen

talet av dem som drabbas av det — lika väl som av mig — bedöms som bättre än inget arbete alls. Men man behöver knappast ha någon livlig fantasi för att räkna ut, vad dessa människor i vissa stunder anser om jämlikheten i vårt land.

Omställningsstödet är liksom den förlängda ersättningen i arbetslöshetskassorna mycket bra. Jag har själv på nära håll fått uppleva vilken betydelse det har haft och har för många människor. Men detta får inte vara något som verkar bedövande på samhällets samvete och som minskar ansträngningarna att skapa meningsfull sysselsättning åt dessa hårt drabbade människor. Detta stöd är förmodligen avsett att vara en sistahandssåtgärd. Det ger dock på intet sätt en acceptabel levnadsstandard. Jag finner det vara en brist att samhället skall tvingas ställa dessa människor åt sidan i produktionen — människor som verksamt bidragit till att skapa vårt välstånd — med en liten ersättning, som inte ger dem en godtagbar levnadsstandard, såsom tack för hjälpen. Det måste vara en av samhällets primära uppgifter att skapa en meningsfull sysselsättning för dem.

Vidare framhåller statsrådet i sitt svar, att lokaliseringsverksamheten också har stor betydelse för den äldre arbetskraften. Den har sin betydelse, det är givet. Vi vet att lokaliseringsverksamheten har betytt mycket för skogslänen, men tyvärr kan vi inte blunda för att den än så länge är otillräcklig. Svårigheterna känner jag till. Med tanke på företagens ovilja att anställa äldre arbetskraft tror jag dock inte att man den vägen helt kan lösa dessa problem.

Problemen är stora, och mitt inlägg i denna debatt får inte uppfattas som att jag är ute för att kritisera. Jag har redan framhållit att samhällets åtgärder på detta område är omfattande. Vad jag strävar efter är att finna ytterligare, kompletterande åtgärder.

Jag förstår mycket väl att statsrådet är medveten om storleken av detta problem, men jag har ändå behov av att få anföra ett par belysande exempel.

Vid aprilräkningen hade man inom Jämtlands län 1 406 arbetslösa. Av dem var 404 eller 30 procent över 60 år och 539 mellan 45 och 59 år — 943 av 1 406 arbetslösa var således över 45 år. Dessutom finns tyvärr en dold arbetslöshet, och jag skall be att få peka på ett konkret fall.

I Kälarne kommun gjorde man i januari månad en undersökning av arbetslösheten. Av denna framgick att det fanns 80 arbetslösa, av vilka endast 20 var anmälda som arbetssökande hos arbetsförmedlingen. Och detta är ingen isolerad företeelse; situationen är ungefär densamma i många kommuner. Anledningarna till att de arbetslösa inte anmäler sig på arbetsförmedlingarna skiftar naturligtvis, men huvudorsaken är att de på förhand vet att arbetsförmedlingen inte har något arbete att anvisa dem i den regionen.

Statsrådet säger i sitt svar på min interpellation att det är angeläget att finna komplement till nuvarande åtgärder. Detta föranleder mig att citera vad jag sagt i min interpellation: »Det nuvarande förhållandet med kommunerna, och i en del fall landstingen, som huvudmän för den skyddade och halvskyddade sysselsättningen är enligt min mening otillfredsställande. Resurserna och idéerna för produkturval och marknadsföring räcker många gånger inte till. I små och skattesvaga kommuner blir kostnaderna för en tillräcklig satsning, trots stats- och landstingsbidrag, avskräckande.

Såsom framhålls i inrikesministerns direktiv till utredningen rörande den skyddade sysselsättningen, kan det 'bli nödvändigt att ordna skyddat arbete för äldre, lokalt bundna personer även om deras arbetsförmåga inte är särskilt nedsatt i förhållande till åldern'. Beträktat

Svar på interpellation ang. beredande av sysselsättning åt äldre friställd arbetskraft inom skogslänen

ur synvinkeln av den ovan skildrade arbetsmarknadssituationen i skogslänen och åldersfördelningen inom den friställda arbetskraften där synes mig citatet ur utredningsdirektiven tala för en i skogslänen långt driven integrering mellan den skyddade och halvskyddade sysselsättningen å ena sidan samt industriella beredskapsarbeten å den andra som ett nödvändigt komplement till de konventionella beredskapsarbetena. För att industriella beredskapsarbeten skall kunna få effekt i dessa län borde det ges möjlighet att med kraftiga statsbidrag uppföra behövliga lokaler och anskaffa nödvändig maskinutrustning.

Huruvida det citerade uttalandet i utredningsdirektiven kombinerat med samma direktivs framhållan av att 'utredningen bör överväga behovet av att bygga ut den skyddade sysselsättningen och göra den till ett effektivare arbetsmarknadspolitiskt medel' samt att de sakkunniga även bör 'överväga om skyddad eller halvskyddad sysselsättning i delvis nya former kan anordnas för att tillgodose föreliggande behov' baseras på tankegångar sådana som de av mig ovan framförda, synes mig vara oklart. Om så inte är fallet borde en utvidgning av direktiven kunna göras, så att utredningen ges möjlighet att pröva även de av mig framhållna problemen beträffande industriella beredskapsarbeten i skogslänen och förutsättningarna för att där utvidga denna verksamhet.»

Jag ber än en gång att få tacka för svaret.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Jag kan väl förstå herr Lindbergs intresse för att bättre sysselsättningsmöjligheter skall beredas den äldre arbetskraften. I framtiden får vi säkerligen räkna med svårigheter av detta slag, eftersom strukturförändringarna inom näringslivet kommer att

fortsätta — de är inte tillfälliga — och den äldre arbetskraften blir mest utsatt när ett företag läggs ned eller när driften inskränks. Jag finner det angeläget att vi fortsätter att intressera oss för ytterligare åtgärder för denna grupp av arbetstagare, och jag skall gärna se över de direktiv som utarbetats för den särskilda utredning som skall ta upp frågan om den skyddade sysselsättningen. Skulle det finnas anledning till kompletteringar, skall vi göra sådana. Jag kan dock inte inse annat än att det finns rätt stora möjligheter för kommittén att pröva olika åtgärder; såvitt jag förstår är inte de direktiv som min företrädare skrivit på något sätt starkt begränsade.

Jag vill peka på en nackdel som alltid uppträder vid tillsättandet av en utredning och som jag nyligen stött på vid ett par tillfällen. Jag har nämligen just varit ute och studerat ett par olika typer av skyddad verksamhet. I det ena fallet rörde det sig om gravt psykiskt eller fysiskt handikappade människor, som tidigare inte varit inplacerade i något arbete. De upplevde det som en mycket stor tillgång att nu för första gången få erfara glädjen av att arbeta och söka försörja sig själva.

Jag har också i ett norrlandslän mött skyddad verksamhet av en annan karaktär. Den avsåg fullt arbetsföra människor, men något till åren komna, varför det hade varit nödvändigt att gripa in och bereda dem sysselsättning.

Den risk som jag anser föreligga är att man på kommunalt håll frågar sig, om utredningen inte möjligen kommer att leda till att staten i framtiden skall överta verksamheten och bekosta densamma. Av denna anledning blir man försiktig och vill inte dra på sig några kostnader genom att starta skyddad verksamhet. Även landstingen kan kanske resonera på samma sätt.

Jag vill varna för en sådan inställning, som leder till att man avstår från ytterligare insatser på detta område.

Svar på interpellation ang. beredande av sysselsättning åt äldre friställd arbetskraft inom skogslänen

Jag finner det dock mycket angeläget att omvittna att både landstingen och primärkommunerna i allmänhet visat ett stort intresse för denna verksamhet.

Inom ramen för besvarandet av den ställda interpellationen kan man naturligtvis inte gå in i en diskussion om de mera långsiktiga förutsättningarna för den svenska skogsindustrin. Efter kontakter med en del företrädare för denna industri har jag emellertid en känsla av att vi är på väg uppåt igen. Situationen ser nu bättre ut, och det är naturligtvis en faktor av mycket stor betydelse. Norrland utvecklas naturligtvis bäst industriellt och näringsmässigt under förutsättning att de stora industrier, som utnyttjar skogen, malmen o. s. v. som råvarukällor, har möjlighet att hävda sig på världsmarknaden, och i detta avseende har vi under de senaste åren haft en bekymmersam situation. Det är emellertid åtskilligt som tyder på att förhållandena blir ljusare framöver och även att detta läge kan beräknas bli bestående under de närmaste åren. Det bör man också hålla i minnet.

Herr Lindberg noterade att det tydligen var en förbättring på väg i uppläggningsprogrammen för omskolningsverksamheten o. s. v.

Jag vill slutligen framhålla att det beträffande äldrestödet i propositionen uttalades att detta inte på något sätt skulle leda till en minskning av strävandena att föra in människor i meningsfullt arbete. För de äldre personer som kanske inte har möjlighet att flytta till annan ort eller fysiska förutsättningar att ta ett arbete betyder det emellertid ändå en stor tillgång att veta att de kan räkna med detta kontantstöd om de ställer sig till arbetsmarknadens förfogande. Även herr Lindberg betonade ju värdet av detta stöd, och jag har därvidlag precis samma uppfattning som han, nämligen att det på inget sätt skall hålla oss tillbaka när det gäller andra insatser.

Herr LOTHIGIUS (m):

Herr talman! Det kan synas egenomligt att jag går in i denna debatt om sysselsättningsfrågorna i skogslänen, som otvivelaktigt främst berör norrlandslänen, men jag håller i någon mån med herr Lindberg om att det inte har redovisats något alternativ i det lämnade interpellationssvaret. Jag vill därför peka på ett alternativ som jag kommit i beröring med under min tid i statens friluftsnämnd och som vi ofta diskuterade just med tanke på skogslänen.

I huvudsak är det just skogslänen som under vissa tider på året är intressanta ur turistsynpunkt. Det fanns och finns en stark önskan och stora möjligheter att bygga upp semesterbyar i skogslänen. Sådana byar är attraktiva och kan locka sörlänningar upp till Norrland, och jag föreställer mig att äldre, friställd arbetskraft, som det här rör sig om, åtminstone i viss utsträckning skulle kunna arbeta med sådana semesterbyar. Det är litet förvånande att man inte mera planmässigt och aktivt har verkat för att bygga ut turistnäringen i skogslänen. Jag tycker att det mycket väl kan vara en statens uppgift att där träda till, eftersom det finns ett behov av sådana semesterbyar och arbetskraften ju måste ha sysselsättning. Likaså anser jag det vara riktigt att försöka leda strömmen av turister från söder till norr och utnyttja de stora tillgångar vi har norrut. Med utvecklingen av semesterbyar följer också vägbyggen och andra aktiviteter av olika slag, som turistfolket gärna vill utnyttja och som dessutom förbättrar möjligheterna att utnyttja arbetskraften.

Jag har velat säga detta mot bakgrunden av mina erfarenheter både inom naturvårdsverket och i den gamla friluftsnämnden.

Svar på interpellation ang. beredande av sysselsättning åt äldre friställd arbetskraft inom skogslänen

Herr LINDBERG (s):

Herr talman! Inrikesministern framhöll det förbättrade läget för skogsnäringen och pekade på de förhoppningar vi kan hysa om ökad sysselsättning där. Det är riktigt att konjunkturerna är på uppåtgående inom skogsbruket, och inom de närmaste åren kommer troligen fler personer att sysselsättas där. Men jag tror inte att vi på längre sikt skall hysa några förhoppningar om ökad sysselsättning i skogsbruket, ty där kommer den pågående rationaliseringen att kräva sin tribut i vad gäller antalet sysselsatta.

Vi skall inte glömma att vi under de senaste åren har fått notera ett stort antal friställningar i skogsnäringen. Bara ett enda stort företag i norrlandslänet har under ett och ett halvt år friställt 2 000 arbetare. Om man då inte är tillräckligt insatt i situationen kan man möjligen hysa den förhoppningen att en stor del av dessa friställda skall kunna återanställas när sysselsättningsläget ljusnat.

Personligen vågar jag inte vara optimistisk därvidlag, därför att de som friställs från dessa företag är de lågproduktiva människorna, och företagen hyser nog inte något intresse för att återanställa dem utan kommer alldeles säkert att försöka sig på extern rekrytering. Detta skall vi naturligtvis med alla medel söka motverka, men jag tror inte att vi kommer att lyckas helt.

Vad som ytterligare verkar besvärande är att man har siktet inställt på att vid mitten av 1970-talet ha ett helt mekaniserat skogsbruk. Eftersom medelåldern är mycket hög bland de anställda inom skogsbruket kommer det att möta betydande svårigheter att omskola arbetskraften, så att den blir anpassningsbar till ett mekaniserat skogsbruk. Jag tror sålunda att problemet kommer att bli än värre, och det är därför jag är så bekymrad när det gäller den äldre arbetskraften.

Till herr Lothigius vill jag säga: Överdriv inte förhoppningarna i fråga om turistnäringen! Jag råkar själv komma från en kommun med mycken turism, och jag är sannerligen inte optimist härvidlag. Att turismen kan vara ett värdefullt komplement skall jag inte förneka, men vi skall inte inbilla oss att vi i norrlandslänet skall kunna leva på turism. Jag har som sagt erfarenheter från min hemkommun. Det är några veckor per år som vi har turisterna där — resten av året står semesterbyarna i stort sett tomma. I fjälltrakterna är förhållandena något annorlunda. Men det har satsats mycket stora belopp på sådana här anläggningar i norrlandslänet, och tendensen är att det börjar bli bekymmer med att belägga semesterbyarna. Jag anser därför att vi inte skall ge oss in på några överdrivna satsningar på detta område. Vi kommer nog att få svårt att övertyga svensken om att Norrland är ett bättre turistmål än Medelhavet.

Herr LOTHIGIUS (m):

Herr talman! Jag har inte velat överdriva möjligheterna att ta vara på turismen för att öka aktiviteten och förbättra sysselsättningsmöjligheterna; jag har bara pekat på turismen som en av de faktorer som kan ha betydelse därvidlag.

Felet med de nuvarande semesterbyarna är att de inte är så inrättade, att de kan utnyttjas för all round verksamhet under hela året. Felet är att man bygger upp semesterbyar vilka — som det sagts här — bara kan tas i anspråk under några veckor per år. Felet är att man inte i tillräcklig utsträckning byggt ut den service, inte skapat den standard som kan göra det attraktivt för människorna nere i Europa att utnyttja dessa semesterbyar. Felet är att man över huvud taget inte har informerat invånarna i Europas länder om

Svar på interpellation ang. fisket i Östersjön

de möjligheter och fördelar som finns här uppe.

Man borde alltså bygga ut servicen och kompensera solen med en förnämlig serviceverksamhet, så att människorna kunde ta till vara de tillgångar som naturen uppe i Norrland erbjuder. Felet är att man inte gjort detta, och aktiva åtgärder bör nu vidtagas för att förbättra situationen. Jag har sett tillräckligt många semesterbyar i detta land för att förstå att en av orsakerna till den dåliga beläggningen är otillräcklig service.

Herr LINDBERG (s):

Herr talman! Det skulle vara mycket intressant att höra herr Lothigius förklara vad det är för fel på servicen exempelvis i Hammarstrand. Där kan man mycket väl ta vara på fritiden hela året om. Jag tror också att Hammarstrand just är ett av de områden som det ganska väl har propagerats för ute i Europa, tack vare att vi råkar ha en bobsleighbana och därigenom har rätt goda kontakter utomlands. Det finns tider på året då vi har överbelagt och inte kan ta emot alla människor som vill komma dit.

Tyvärr har emellertid folk i allmänhet semester bara några veckor på året, och däremellan räcker inte turisterna till för att belägga alla semesterorter här i landet. Vi kan inte få kontinuitet inom turismen, och det är problemet för oss. Kunde vi det, tedde sig läget helt annorlunda.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Svar på interpellation ang. fisket i Östersjön

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet BENGSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Börjesson i Glöminge har frågat om jag vill ta initiativet till en allmän överläggning mellan berörda länder angående förutsättningarna för att trygga fiskbeståndet i Östersjön och få till stånd en gemensam reglering av fisket där.

År 1962 ingicks en överenskommelse rörande skydd för beståndet av lax i Östersjön. Denna binder formellt endast Sverige, Danmark och Förbundsrepubliken Tyskland. I praktiken har emellertid Finland genom ändringar i den interna lagstiftningen anpassat sig efter konventionens bestämmelser. Som föredragande departementschefen uttalade i samband med att överenskommelsen underställdes riksdagen är det ett intresse att få vidast möjliga uppslutning kring åtgärder till skydd för laxbeståndet i Östersjön. Från svenskt håll har man efter konventionens ikraftträdande verkat i detta syfte. Dessa ansträngningar fortsätter.

Konventionen innehåller inte något uttryckligt stadgande om en särskild fredningstid för laxen. Vid framläggandet av propositionen uttalade föredragande departementschefen i denna fråga, att det från svensk synpunkt hade varit en fördel om överenskommelsen innefattat även bestämmelser om viss fredningstid. Frågan borde därför genom svensk försorg tas upp till diskussion inom det särskilda utskott som överenskommelsen förutser. Så har också skett, och frågan har nu avancerat så långt att utskottet vid sitt senaste möte i Hamburg den 6 mars 1969 beslutat rekommendera de berörda regeringarna att införa viss fredningstid för laxen. Goda förutsättningar skulle därmed föreligga för att inom en tämligen snar framtid tillgodose detta svenska önskemål i väsentlig omfattning.

Frågan om en fördelning av kostnaderna för laxreproduktion har bl. a. tagits upp i en gemensam framställning från Svenska ostkustfiskarnas centralförbund och Svenska sydkustfiskarnas

Svar på interpellation ang. fisket i Östersjön

centralförbund. Fiskeristyrelsen har yttrat sig över framställningen och har därvid föreslagit, att man från svensk sida tar upp förhandlingar i frågan med i första hand de till laxskyddskonventionen anslutna staterna, d. v. s. Danmark och Förbundsrepubliken Tyskland. Frågan bereds nu inom jordbruksdepartementet.

Vederbörande svenska fiskeriorganisationer har även fört fram önskemål i vad avser trålfisket efter torsk i Östersjön. Med anledning härav har man på svensk sida hemställt om överläggningar med Danmark om maskstorleken i torsktrål. Överläggningarna torde komma att tas upp i en nära framtid.

Som framgår av det nu sagda har den svenska regeringen tagit flera initiativ som ligger i linje med interpellantens önskemål i sak. Regeringen avser att liksom hittills söka tillvarata det svenska östersjöfiskets intressen inom ramen för laxskyddskonventionen och genom direkta kontakter med berörda stater. Jag tror emellertid inte att dessa frågor för dagen skulle föras framåt genom anordnandet av en allmän överläggning om fisket mellan de berörda länderna.

Vidare anförde:

Herr BÖRJESSON i Glömminge (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka jordbruksministern för svaret på min interpellation angående förutsättningarna för reglering av fisket i Östersjön.

Svaret är i stora delar positivt, men jordbruksministern tror inte att man för dagen skulle vinna något på en överläggning om fisket med övriga länder runt Östersjön. I det fallet har jag en annan uppfattning. Förr eller senare — och ju förr desto hellre — måste strandägarna runt Östersjön hålla en överläggning om situationen för fisket. Visserligen träffades 1962 en överenskommelse om skydd för beståndet av lax, men den gäller väl enbart Danmark och Västtyskland. Det är naturligtvis en li-

ten hake att Sverige inte har erkänt DDR, d. v. s. Östtyskland, och därför inte kan träffa någon överenskommelse med den staten, men det finns två andra stora stater på andra sidan Östersjön, nämligen Polen och Sovjetunionen. Enligt den antagna rekommendationen i Hamburg den 6 mars i år skall man försöka få fram en fredningstid för lax, men det förefaller mig som om den rekommendationen inte kan gälla andra länder än de som anslutit sig till konventionen, nämligen Danmark och Västtyskland och möjligen Finland.

Sverige har en avsevärd produktion av östersjöfax, och det är vi tvungna att ha enligt internationella avtal och bestämmelser som säger att när man bygger över sina vattendrag är man tvungen att producera lax på annat sätt. Laxen måste vara tre år gammal för att gå tillbaka till lekplatserna och föröka sig på nytt. Enligt fiskarnas uppfattning fångas laxen emellertid redan första året i Östersjön. Förutom att den då betalas mycket sämre — det är den grövre, större laxen som betingar högre pris — blir den alldeles för tidigt fångad. Fiskeristyrelsen har också ifrågasatt om inte laxen i Östersjön fiskas för hårt.

Danskarna har för närvarande 60 procent av laxfisket i Östersjön. Under de senaste två åren har Danmark och Östtyskland flyttat över stora delar av sin fiskeflotta i Nordsjön till Östersjön. Det är en allmän uppfattning att även fisket i Nordsjön blir för hårt exploaterat och ger mycket sämre fångster nu. Önskemålet om fredning av lax under viss tid gäller dels vinterfredning, dels sommarfredning. Fiskarna anser att bornholmsfiskarna är mycket lojala mot de gemensamma fiskeintressena i Östersjön, medan däremot fiskarna från Jylland och Själland, som vant sig vid förhållandena i Nordsjön, går hårdare fram.

Ett annat problem är att territorialgränserna i Östersjön är så olika. En del

Svar på interpellation ang. fisket i Östersjön

länder har en territorialgräns på tre distansminuter, medan andra har fyra eller tolv och Sovjetunionen i vissa delar har ända upp till tjugo distansminuter — det motiveras med militärpolitiska skäl. Det råder alltså en babylonisk förbistring på detta område. Även om denna del av fiskeproblemet är svårbe-mästrat, skulle det vara önskvärt att även den kom upp till behandling.

Beträffande de övriga fisksorterna räknar man med att torsken inte skulle vara i fara medan det däremot har diskuteras hur det i framtiden kommer att gå med sillfisket. Man har tyckt sig märka att sillens storlek minskat, och man befarar att det sker en alltför stor utfiskning. Med den moderna teknikens metoder kan fiskarna pejla in inte bara fiskstimmen utan också de båtar som anropar hemstationen när de funnit fisk. Även båtar från andra länder kan göra detta, och det blir då en allmän rusning till platsen i fråga.

Jag tror för min del att ytterligare överenskommelser om bevakande av detta ärende skulle bli till gagn för alla som fiskar i Östersjön. Jag anser även att ännu längre gående åtgärder än de som nu förekommer kan vara befogade. Man kommer inte ifrån att konkurrensen om fiskbeståndet i Östersjön blir allt hårdare. Fiskarna i mina hembygder berättar att de ibland kan se upp till ett sextiotal östtyska moderna trålare med moderfartyg ligga alldeles utanför kusten. Man är på fiskarhåll oroad över detta intensiva fiske.

Jag hoppas i alla fall att den utredning som enligt vad jordbruksministern nämnt skall tillsättas inom jordbruksdepartementet kommer att skapa bättre förhållanden, och jag ber än en gång att få tacka för svaret på min interpellation.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet BENGTTSSON:

Herr talman! Jag vill fästa uppmärks-
2 — *Andra kammarens protokoll 1969. Nr 21*

samheten på att jag i mitt svar framhållit att jag inte tror att frågan för dagen skulle föras framåt genom en sådan allmän överläggning mellan de berörda länderna som herr Börjesson i Glömminge begärt. Jag menar att man i stället skall försöka finna andra vägar att nå resultat och att lösa de problem som aktualiserats i interpellationen.

Det finns flera skäl till att en konferens av det här slaget inte kan komma till stånd. Herr Börjesson i Glömminge berörde själv ett av dessa problem. Den politiska situationen i södra delen av Östersjön är inte sådan att man utan vidare kan kalla samman en sådan konferens. Det har dessutom mellan Polen och Västtyskland tidigare rått mycket delade meningar om rättsläget beträffande kustvattnen, något som försvårat möjligheterna att föra ett resonemang med Polen. Nu har läget i detta avseende något förändrats, och tiden är säkerligen snart mogen för en diskussion även med Polen. Sverige kan emellertid inte ensamt ta upp detta resonemang utan detta får göras av de stater som antagit laxkonventionen.

Frågan om kostnadsfördelningen i samband med laxreproduktionen har, såsom framgått av mitt svar, aktualiserats av fiskarnas organisationer, och vi har nu detta ärende under beredning. Det enklaste sättet att genomföra denna fördelning är enligt min uppfattning att överlåta uppgiften till det särskilt tillsatta utskott som förutsättes i laxkonventionen, och det är vår avsikt att snarast möjligt aktualisera frågan på detta håll.

Jag är medveten om att Hamburgbeslutet om en viss fredningstid för laxen för dagen inte hundraprocentigt tillgodoser de svenska önskemålen, men jag är rätt övertygad om att vi har goda möjligheter att framgent komma längre i den här frågan. Vi har fått principen accepterad, och det var det väsentliga. Sedan gäller det att gå vidare.

Som herr Börjesson själv anförde, tar

Svar på interpellation ang. fisket i Östersjön

danskarna upp de största laxfångsterna, 60 procent av den totala kvantiteten. De av konventionen bundna staterna, d. v. s. Danmark, Sverige och Västtyskland, svarar för drygt 80 procent av all lax som fångas. Med konventionen har man alltså nått de stater som verkligen fiskar i Östersjön. Därtill kan läggas Finland, som genom sin lagstiftning följer konventionens bestämmelser. Vi har alltså kommit långt i den här frågan med hjälp av laxkonventionen, och kunde vi få också Polen att följa konventionen, så vore väldigt mycket vunnet.

Detta är något av det som ligger bakom min uppfattning att vi för dagen når mycket längre med att använda oss av laxkonventionen och söka kontakt med de enskilda staterna.

Herr **BÖRJESSON** i Glömminge (cp):

Herr talman! Bara ett par synpunkter i all korthet. Det är riktigt att Västtyskland, Danmark och Sverige svarar för större delen av det nuvarande laxfisket i Östersjön, men det är en allmän mening bland fiskarna att Östtyskland är i färd att öka sin andel, och en ökning i fråga om ett fiske som redan tidigare är överansträngt är verkligen inget eftersträvanvärt.

Vad beträffar frågan om vem som skulle ta initiativ till förhandlingar rörande territorialgränserna anser jag att det land som tillämpar det kortaste avståndet till territorialgränsen har mest intresse av att försöka få den frågan löst. Om Sovjetunionen räknar med 20 sjömil, så är det klart att det landet inte har något intresse av förhandlingar. Även Västtyskland tillämpar, så vitt jag vet, stora avstånd i vissa av Östersjöns vikar.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **BENGTSSON**:

Herr talman! Jag har inte mer att tillägga än att det framgick av mitt svar att vår avsikt är att använda lax-

konventionen och att ta upp resonemang med staterna runt Östersjön. Jag nämnde Polen, men Sovjetunionen hör ju också till länderna kring Östersjön.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6

Föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet den å bordet vilande motionen nr 1203.

§ 7

Föredrogs den av fru *Lewén-Eliasson* (s) vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för utbildningsdepartementet angående den sociala sammansättningen av klasserna i grundskolan.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 8

Till bordläggning anmäldes

utrikesutskottets utlåtande nr 4, i anledning av motioner om förbud för supertankers att trafikera Östersjön;

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 20, i anledning av proposition om ändring i kyrkomötesförordningen, och nr 21, i anledning av riksdagens revisorers verksamhetsberättelse för år 1968;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring, jämte i ämnet väckta motioner,

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i barnavårdslagen den 29 april 1960 (nr 97), jämte i ämnet väckta motioner,

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 21 maj

1954 (nr 269) om skyldighet för arbetsgivare att lämna uppgift rörande arbetsanställning,

nr 46, i anledning av motioner om rätt för utländsk medborgare till undantagande från den allmänna försäkringen, och

nr 48, i anledning av motioner angående tidpunkten för inplacering i ny sjukpenningklass;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 31, i anledning av motioner om upphävande av viss inskränkning i rätten till inmutning i Norrbottens län, och

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om rätt för innehavare av järnväg att påkalla ägoutbyte;

jordbruksutskottets memorial nr 19, angående uppskov med behandlingen av vissa till jordbruksutskottet hänvisade ärenden; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 38, i anledning av motioner om åtgärder för att åstadkomma mera trafiksäkra bilar,

nr 39, i anledning av motioner om riktlinjer för en samordnad skärgårdspolitik i Stockholms skärgård,

nr 40, i anledning av motioner om åtgärder för att minska fosfathalten i tvättmedel, och

nr 41, i anledning av motioner om åtgärder till främjande av turistnäringen i Jämtlands län och av fritidsverksamhet, m. m.

§ 9

Tillkännagavs, att Kungl. Maj:ts proposition nr 112, med förslag till lag om ändring i landstingslagen den 14 maj 1954 (nr 319), m. m., överlämnats till kammaren.

Denna proposition bordlades.

§ 10

Anmäldes följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse nr 71, med överlämnande av redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation:

nr 1204, av herr *Holmberg m. fl.*,

nr 1205, av herrar *Mundebo* och *Strömberg*,

nr 1206, av herr *Nilsson* i Tvärålund, samt

nr 1207, av fru *Sundberg* och herr *Lothigius*.

Dessa motioner bordlades.

§ 11

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till Riksdagens andra kammare

Härmed får jag anhålla om ledighet från riksdagsgöromålen under tiden 12—16 maj 1969 för att närvara vid Europarådets session i Strasbourg.

Stockholm den 24 april 1969

Gösta Bohman

Kammaren biföll denna ansökan.

§ 12

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts två enkla frågor, nämligen av:

herr *Wennerfors* (m), till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående utredning om sammanslagning av Systembolaget och Aktiebolaget Vin- och Spritcentralen, samt

herr *Wennerfors* (m), till herr statsrådet och chefen för utbildningsdepartementet angående tillträdesdag för tjänst som icke-ordinarie lärare.

§ 13

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 17.19.

In fidem

Sune K. Johansson

Tisdagen den 6 maj

Kl. 16.00

§ 1

Meddelande ang. arbetsplena onsdagen den 7 och fredagen den 9 maj

Herr TALMANNEN yttrade:

Morgondagens arbetsplenum kommer icke att fortsättas på kvällen.

Fredagen den 9 maj tar sammanträdet sin början kl. 10.00 och inledes med en frågestund. Vid detta arbetsplenum upptages till behandling bl. a. statsutskottets utlåtanden angående anslag till regional utveckling, för arbetsmarknadsändamål och till företagarföreningarna. Till dessa utlåtanden har fogats ett 30-tal reservationer och ärendena kan förutsättas komma att föranleda förhållandevis långa debatter. Om hela föredragningslistan icke hunnit genomgå till kl. 17.00 fortsättes sammanträdet utan middagspaus.

§ 2

Svar på interpellation ang. regler för fastställande av tidpunkt då en person skall anses som död

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Fru Kristensson har frågat chefen för justitiedepartementet, om han har för avsikt att tillsätta en allsidigt sammansatt utredning med uppdrag att bl. a. pröva frågan huruvida det finns anledning att fastställa regler eller riktlinjer för när en människa skall anses död. Interpellationen har överlämnats till mig för besvarande.

Någon definition på begreppet död finns inte i svensk lagstiftning. I praxis har emellertid det dödsbegreppet utbildat sig att en person anses död när hjärtverksamhet och andning upphört.

I ett den 28 februari i år framlagt förslag till ny transplantationslagstiftning har socialstyrelsen utförligt behandlat frågan om förutsättningarna för att en person skall anses död. Styrelsen har därvid funnit att styrelsen för närvarande inte kan förorda att man inför ett annat dödsbegrepp än det nuvarande. Till stöd för sin uppfattning har styrelsen anfört bl. a. följande.

Socialstyrelsen har under ärendets beredning hört ett antal myndigheter och organisationer, och dessa har på ett undantag när avstyrkt införandet av ett nytt dödsbegrepp eller ansett att behov av ett nytt sådant inte föreligger. Endast medicinska fakulteten i Göteborg har uttalat sig för ett dödsbegrepp som anknyter till hjärnans funktion. Enligt fakultetens mening borde dock de hittillsvarande dödsriterierna bibehållas som de i första hand avgörande för frågan när en person skall anses vara död.

I och för sig bör det enligt socialstyrelsens mening inte vara någon tvekan om att beteckna en individ, beträffande vilken hjärndöd verkligen föreligger, som död. Härav följer enligt socialstyrelsen emellertid inte att man skall acceptera ett hjärndödsbegrepp. Säkerhetskravet får under inga förhållanden eftersättas. Socialstyrelsen anser att ett oefftergivligt villkor för införande av hjärndödsbegreppet måste vara en absolut förvissning om att möjlighet finns

Svar på interpellation ang. regler för fastställande av tidpunkt då en person skall anses som död

att fastställa när hjärndöd inträtt. Enligt socialstyrelsens uppfattning är det ännu knappast övertygande visat, att de metoder som redovisats för fastställande av hjärnans död tillfredsställer nämnda krav. Uppgifter har tvärtom kommit fram, som tyder på att de enskilda metoderna sviker ibland, även om det anses att man genom att använda flera sådana metoder samtidigt skulle kunna avgöra huruvida hjärndöd föreligger.

Socialstyrelsen framhåller att det, utöver säkerhetskravet, också måste krävas att en ny innebörd av dödsbegreppet bärs upp av en vidsträckt opinion. Socialstyrelsen finner att så knappast kan anses vara fallet för närvarande. Situationen belyses enligt styrelsen bäst av det förhållandet att läkarkåren inte står samlad bakom hjärndödsbegreppet. Från olika läkare har tvärtom i skilda sammanhang uttalats tveksamhet i fråga om ett sådant dödsbegrepp.

Socialstyrelsens förslag till ny transplantationslagstiftning remissbehandlas för närvarande. Remissvar har infordrats till den 1 juli i år.

Från sociala och juridiska synpunkter måste det anses synnerligen värdefullt att ha ett dödsbegrepp som är giltigt för alla människor och möjligt att avgöra för varje läkare. Ytterst starka skäl måste kunna anföras för att det nuvarande dödsbegreppet skall ersättas med ett nytt eller att ett alternativt dödsbegrepp skall tillåtas vid sidan av det nuvarande. Jag är inte beredd att nu tillsätta en utredning som syftar till en ändring av det nuvarande dödsbegreppet.

Vidare anförde:

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka socialministern för svaret på min interpellation. Jag riktade interpellationen till justitieministern i den tron, att ef-

tersom det är justitiedepartementet som handlägger de juridiska problem som hänger samman med livets början, så borde justitiedepartementet logiskt sett också syssla med de juridiska frågor som gäller livets slut. Jag är i alla fall tacksam för att socialministern velat svara på min interpellation, även om jag på ett sätt beklagar att frågan därmed har givits mera en social och mindre en juridisk betoning. Jag tycker för min del att det hade varit väsentligt att frågan givits just en juridisk betoning.

Jag beklagar också att socialministern för närvarande avfärdar frågan och säger att det inte finns anledning att nu tillsätta en sådan utredning som jag efterlyst. Jag vill erinra om att den arbetsgrupp, som har kommit in på frågan om dödsbegreppet, egentligen hade ett mycket begränsat uppdrag. Arbetsgruppen skulle endast pröva riktlinjerna för transplantationsverksamhet med levande givare men kom i sammanhanget in på hela den stora frågan om dödsbegreppet. Någon utredning som skulle syfta till att verkligen penetrera dessa väsentliga frågor har emellertid aldrig tillsatts.

Arbetsgruppens förslag i transplantationsfrågan gick ut på att man skulle nöja sig med anvisningar och att det alltså inte skulle behövas någon författningsmässig reglering. De remissinstanser som yttrat sig i frågan har emellertid varit ganska samstämmiga i kravet på att frågan om transplantation med levande givare skall anses så väsentlig, att den ges en författningsmässig reglering.

Nu förefaller det ju också som om socialstyrelsen hade stannat för att föreslå lagstiftning i detta hänseende. Men socialstyrelsen har biträtt arbetsgruppens uppfattning att någon ändring av dödsbegreppet tills vidare inte är motiverad, vilket socialministern också redovisat i sitt svar till mig. Jag

Svar på interpellation ang. regler för fastställande av tidpunkt då en person skall anses som död

vill då erinra om att en av ledamöterna i arbetsgruppen, professor Gunnar Biörck, på socialstyrelsens uppdrag helt nyligen har varit i Amerika för att studera dessa frågor. När han kom tillbaka konstaterade han för sin del att vi i vårt land inte längre kan stå utanför den verksamhet på detta område som nu är på gång i olika länder. Professor Biörck anser därför att man skulle kunna tänka sig en försöksverksamhet — att man alltså försöksvis skulle börja använda begreppet hjärndöd.

Hur ser socialministern på detta? När vi här i riksdagen för ett par år sedan accepterade en försöksverksamhet med A-piller — ett abortmedel — gjorde vi det efter mycket stor tvekan och efter ingående debatt. Jag är, herr talman, inte övertygad om att riksdagen nu är mogen för en försöksverksamhet i fråga om dödsbegreppet. Därför har jag den bestämda uppfattningen, att det vore mycket farligt att låta den medicinska utvecklingen ha sin gång under det att vi i detta hus slår oss till ro och tycker att detta är en sak främst för läkare och kanske för en och annan jurist i socialstyrelsen. Enligt min mening är det angeläget att man utan tidsutdräkt tillsätter en utredning som vore så allsidigt sammansatt som möjligt för belysning av frågorna. Jag vill understryka för herr statsrådet att jag i min interpellation inte har föreslagit att riksdagen skulle beställa en utredning som skulle utgå från förutsättningen att ett nytt dödsbegrepp skulle införas i vårt land, utan jag har ganska försiktigt frågat, om det inte kunde finnas anledning att utreda frågan, huruvida det vore befogat att fastställa regler eller riktlinjer för när en människa skall anses död. Jag känner mig inte redo att säga att det behövs en lagreglering eller att vi kommer att acceptera ett nytt dödsbegrepp, men jag tycker absolut att frågorna är så väsentliga, att vi bör utreda

dem för att se vad som kan bli resultatet av en ingående analys.

Herr talman! Jag tycker att diskussionerna om hjärttransplantation i samband med dödsbegreppet har fått alldeles för stort utrymme. Som jag ser det gäller frågan inte så mycket om vi skall ha möjligheter att transplantera hjärtan eller inte. För mig framstår den främst som en fråga av etisk natur.

I detta sammanhang bör det väl framhållas att det rör sig om vårt förhållande som individer och medborgare till vårt eget och våra medmänniskors biologiska liv. Det gäller å ena sidan den enskilde individens integritet och hänsynen till de anhöriga och deras känslor för hans mer eller mindre livlösa kropp; det gäller å andra sidan medmänniskornas behov av vävnader och organ. Det gäller den enskilde individens önskan att få leva så länge som möjligt, men det gäller också vår rätt att få död, om vi så önskar, utan livsuppehållande behandling.

Vi kan inte heller — och det bör framför allt inte socialministern göra — glömma bort de viktiga vårdproblemen. Vi måste fråga oss när en läkare har rätt att avbryta en livsuppehållande behandling. Det är en central fråga, men den har varken arbetsgruppen eller socialstyrelsen penetrerat ingående. Enligt min uppfattning är detta ett problem som det verkligen borde vara en uppgift för en sådan utredning att analysera.

Jag läste häromdagen en artikel i Läkartidningen av docent Frykholm, som har ägnat mycket stort intresse åt dessa frågor. Han skriver: »Det är en svår psykisk påfrestning för de anhöriga att bevittna hur patienten 'vårdas' dag efter dag, liggande naken i ett iskallt rum med slangar instoppade överallt och det hela ackompanjerat av ljudet från respiratorn. All känsla av värdighet inför döden försvinner i en sådan miljö.»

Svar på interpellation ang. regler för fastställande av tidpunkt då en person skall anses som död

Där har vi en del av det etiska problemet; det är kanske inte ett etiskt problem sett ur den döendes synpunkt utan mera ur de anhörigas.

Jag undrar hur sjukvårdspersonalen upplever situationen, då en människa som ligger för döden knappast har rätt och möjlighet att få dö i lugn och ro i närheten av sina anhöriga, därför att man har vetskap om att så snart vederbörande är död skall hans organ användas i transplantationsverksamhet. Detta är i och för sig känsliga frågor, men vi får inte väja undan för en öppen diskussion i sådana ömtåliga frågor, liksom vi numera i vårt samhälle inte väjer för en fri och öppen diskussion i andra frågor av ömtålig natur. När det gäller lagstiftning om transplantation från döda givare finns det därför anledning att fråga sig, om det inte borde finnas klarare riktlinjer för att ett samtycke skall ges. För närvarande förhåller det sig så, att om ingen har uttryckt en invändning, presumerar man ett samtycke. Jag tror att det skapar många problem, framför allt för vårdpersonalen, då man presumerar ett samtycke och samtidigt låter de anhöriga sväva i ovetenhet om att man har för avsikt att använda den döde för transplantationsändamål.

Herr statsrådet konstaterar i sitt svar mycket riktigt, att inga remissinstanser egentligen har varit beredda att föreslå införande av ett nytt dödsbegrepp. Många remissinstanser har emellertid förordat en utredning om t. ex. läkarens rätt att avbryta livsuppehållande behandling. Detta är ju ett inslag i hela den stora diskussionen, och jag anser därför att remissinstanserna inte har varit så negativa som man får ett intryck av när man tar del av herr statsrådets svar.

Jag vill, herr talman, sluta med att beklaga att herr statsrådet endast konstaterar att tiden inte är mogen för en

utredning. Jag tycker att den är det. Ju mer den medicinska tekniken utvecklas, desto större tyngd måste de etiska och humanitära synpunkterna få och desto viktigare är det att vi får en fri och öppen debatt, så att vi vet vad vi egentligen gör.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Jag har lyssnat med stort intresse på fru Kristenssons inlägg, men jag har svårt att förstå en del av det. Hon säger att människor inte får leva i oro och osäkerhet beträffande dödsbegreppet, vad som skall hända med dem etc. Samtidigt uppmanar hon mig att tillsätta en utredning som skall ta upp hela frågan, när jag i dag klart och tydligt har sagt att det inte är fråga om någon ändring av dödsbegreppet. Allmänheten kan känna sig trygg på den punkten, fru Kristensson.

I vissa avseenden är jag ense med fru Kristensson. Vi diskuterar här en mycket väsentlig fråga, som intimt berör alla människor. Den har inte bara medicinska, sociala och juridiska aspekter utan den har, som fru Kristensson med all rätt framhållit, i hög grad etisk, religiös och allmänmänsklig anknytning. Socialstyrelsen följer uppmärksamt utvecklingen på det vetenskapliga planet, det kan jag försäkra fru Kristensson. Sålunda pågår på socialstyrelsens initiativ bl. a. undersökningar om vilka sjukdomar som kan motivera hjärttransplantationer, de tekniska förutsättningarna för sådana operationer samt möjligheten att fastställa huruvida hjärndöd föreligger. En utredning som direkt syftar till en ändring av det nuvarande dödsbegreppet är emellertid en annan och mer långtgående fråga. En sådan utredning är jag inte nu beredd att tillsätta, det har jag understrukit i mitt svar till fru Kristensson.

Svar på interpellation ang. regler för fastställande av tidpunkt då en person skall anses som död

Jag vill också erinra om att Nordiska rådet den 5 mars i år beslutat anta en rekommendation till regeringarna i de nordiska länderna att undersöka möjligheterna för antagande av likartade regler om transplantation. En sådan undersökning torde också komma att beröra frågan om tolkningen av dödsbegreppet.

I den allmänna debatten har på senare tid diskuterats möjligheterna att ge viss eller vissa läkare rätt att företa hjärttransplantationer utan hinder av det nuvarande dödsbegreppet. Jag vill i det sammanhanget framhålla som min uppfattning, att det inte är aktuellt med dispens från gällande dödsbegrepp. Så länge förutsättningen för hjärttransplantation är att man måste använda ännu pulserande hjärtan innebär, såvitt jag kan förstå, tillstånd till hjärttransplantationer att man också inför ett nytt dödsbegrepp. Även hjärttransplantationer i begränsad omfattning förutsätter alltså att man tar ställning till den principiella frågan om dödsbegreppets innebörd.

Detta är en stor och väsentlig fråga. Fru Kristensson refererade vad professor Gunnar Biörck har skrivit. Jag har läst hans rapport, som är utomordentlig intressant. Han har företagit en lång studieresa i Amerika och därvid haft tillfälle att träffa en rad framstående kirurger som är verksamma på detta område. Men man måste komma ihåg några saker, fru Kristensson. Det är, som jag redan framhållit, alltså fråga om att överföra ett pulserande hjärta till en annan människa. Det har också visat sig av de hjärttransplantationer som gjorts — och de är ganska många; professor Biörck nämner att i slutet av februari torde de ha varit ungefär 116 och i dag är de förmodligen fler — att den period som människorna lever efteråt är mycket kort. Såvitt jag vet är det egentligen bara i

ett fall som patienten i fråga — jag syftar på Blaiberg — har levat över ett år efter ingreppet. I övriga fall har det varit fråga om relativt korta överlevandetider.

Professor Gunnar Biörck sammanfattar i rapporten såvitt jag förstår sin uppfattning bl. a. på följande sätt — och det är intressant att han därvid börjar med ordet »om». Om allmänheten, myndigheterna och den påtänkta mottagaren är beredda att acceptera, vad det i själva verket rör sig om, d. v. s. en klinisk metod under utveckling, med rimliga chanser till fortsatt liv i ett par månader till ett halvt år i genomsnitt, och upp emot ett år mera i sällsynta undantagsfall — allt under förutsättning av noggrann daglig medicinering och upprepade sjukhusvistelser i samband med t. ex. det mycket allvarliga problemet om bortstötning — skulle man enligt professor Biörck kunna besvara den ställda frågan om hjärttransplantationer i Sverige med ja. Men märk väl, fru Kristensson, att han omgärdar detta svar med alla dessa reservationer.

Jag skall inte fördjupa debatten ytterligare. Jag har redan framhållit att denna fråga sannerligen är föremål för debatt och utredningar. Fru Kristensson gick också in på frågans opinionsmässiga sida. Jag vill därvidlag gärna understryka den uppfattning som professor Biörck i sin rapport refererar från en del av sina sagesmän i USA, nämligen att bl. a. massmedia medverkat till att allmänhetens förväntningar blivit för högt ställda. När sedan resultaten inte visat sig motsvara dessa förväntningar har optimismen förbytts i besvikelse.

Fru Kristensson tar i denna debatt upp en rad andra frågor som jag inte nu skall diskutera. Hon tar upp frågan om abortlagstiftningen, ett spörsmål vilket, såsom fru Kristensson vet, för

Svar på interpellation ang. regler för fastställande av tidpunkt då en person skall anses som död

närvarande är föremål för behandling i en utredning. Hon tar också upp frågan om sådana människor, vilkas flämtande livslåga uppehålls genom intensiv sjukhusvård. Jag vet dock inte vart fru Kristensson vill komma med allt detta. Har hon själv någon åsikt om vad som skall företas? Vill fru Kristensson på denna väg införa ett nytt dödsbegrepp? Jag har svårt att förstå vad den sistnämnda frågan strängt taget har med vår diskussion om hjärttransplantationerna att göra.

Herr talman! Jag har gett till känna min mening i denna fråga, och jag har varit angelägen om att understryka den i klartext så att ingen oklarhet skall kvarstå.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Socialministern slutade med att säga att han egentligen inte förstår vad de andra frågor som jag tagit upp har att göra med frågan om hjärttransplantationer. Nej, det kan hända att de inte har något direkt samband med hjärttransplantationerna. Jag har emellertid i mitt inlägg sagt att frågan om hjärttransplantationer fått alltför stort utrymme. Jag anser inte att det är dessa som är huvudfrågan. Det är riktigt att överlevandetiden för dem som fått ett nytt hjärta ännu är kort, men vi befinner oss naturligtvis i en utvecklingsfas på väg mot ett stadium där utsikterna för dessa patienter blir bättre. Jag vidhåller dock fortfarande att detta inte är den centrala frågan.

Jag konstaterar samtidigt att de frågor, som jag tycker egentligen är mycket viktigare, nämligen läkarnas rätt att avbryta en livsuppehållande behandling och behovet av öppna och riktiga regler för överföring av transplantat inte bara från levande givare utan också från döda, från etiska synpunkter borde bli föremål för överväganden. I

varje fall är inte frågan om läkarens rätt att avbryta en livsuppehållande behandling under utredning och har inte heller varit det.

Jag tillät mig också nämna frågan om abortlagstiftningen. Jag gjorde det inte därför att jag här och nu ville få till stånd en debatt utan för att få svar på en fråga som jag ställde till herr statsrådet. Frågan gällde huruvida en försöksverksamhet beträffande dödsbegreppet skulle vara lika acceptabel som en försöksverksamhet beträffande avbrytande av havandeskap, och jag har fått ett svar på den punkten som jag tycker är tillfredsställande.

Herr statsrådet förstod inte vad jag menade när jag talade om patienter som vårdas på sjukhus och — som statsrådet säger — där livet flämtar. Det var en missuppfattning, herr statsråd. Jag har inte talat om patienter vilkas liv flämtar utan om patienter som egentligen är döda, d. v. s. hjärndöda. Även socialstyrelsen accepterar ju att det finns ett hjärndödsbegrepp. Jag vill fråga: Är det riktigt med hänsyn till anhöriga, sjukvårdspersonal och våra samlade sjukvårdsresurser att i ordets egentliga mening döda personer ligger på våra sjukhus och tar i anspråk alla våra samlade resurser när vården inte fyller någon praktisk uppgift utan tvärtom är någonting negativt för de efterlevande och när det finns så många andra som väntar på att få vård? Det gäller alltså inte patienter vilkas liv flämtar, utan det gäller patienter som i ordets egentliga mening är döda.

Nu säger herr statsrådet att han inte vill ha en utredning om ändring av dödsbegreppet, men samtidigt säger han att Nordiska rådet kommer att behandla den frågan. Skall vi vara med i de nordiska övervägandena eller skall vi vidhålla vår ståndpunkt att någon utredning för vårt vidkommande inte är aktuell?

Svar på interpellation ang. regler för fastställande av tidpunkt då en person skall anses som död

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! För att inget missförstånd skall kvarstå vill jag upprepa vad jag sade förut att frågan om en ny transplantationslagstiftning varit föremål för utredning. Fru Kristensson får väl lugna sig tills socialstyrelsen och dess medarbetare blivit klara på den punkten.

Det är riktigt att även Nordiska rådet har uttalat sig om möjligheterna till en enhetlig lagstiftning på detta område. Det är givet att man under de diskussionerna kan komma in också på en del av dessa frågor.

Fru Kristensson tog upp — om jag nu förstod henne rätt, jag missförstod henne första gången enligt vad hon gör gällande — frågan om att så att säga avbryta liv på vissa människor vilkas tillstånd — som hon säger — är sådant att de redan är hjärndöda. Där är vi inne på den väsentliga frågan. Jag vill påpeka att socialstyrelsen i april har lämnat i uppdrag till en forskargrupp under ledning av professorn i neurokirurgi vid universitetet i Göteborg Gösta Norlén att redovisa forskningsresultaten rörande möjligheterna att fastställa huruvida hjärndöd föreligger. Jag tror, fru Kristensson, att man också skall avvakta resultatet av den undersökningen, innan man gör några definitiva ställningstaganden i dessa utomordentligt ömtåliga frågor.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Får jag till slut bara säga ytterligare en sak. Jag vet att socialstyrelsen kommer att lägga fram ett förslag till lagstiftning om transplantationsverksamhet och att man där tänker sig att bibehålla nuvarande lag när det gäller transplantation från döda givare. Jag vill bara här uttrycka det önskemålet att herr statsrådet vid sin behandling av frågan i departementet ville beakta de synpunkter jag tidigare

anfört på de etiska aspekterna och ta hänsyn till sjukvårdspersonalens och anhörigas legitima önskan att ett ingrepp skall ske med samtycke och inte bara med underförstått samtycke.

Naturligtvis är dessa frågor så känsliga att det inte finns anledning att skynda för fort. Emellertid går den tekniska utvecklingen så svindlande snabbt — och utredningar tar i vanliga fall ganska rundlig tid — att jag tycker att det trots allt ligger en viss fara i ett dröjsmål.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 112, med förslag till lag om ändring i landstingslagen den 14 maj 1954 (nr 319), m. m.

§ 4

Föredrogs var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till utrikesutskottet motionen nr 1204; till statsutskottet motionen nr 1205; till lagutskottet motionen nr 1206; och till statsutskottet motionen nr 1207.

§ 5

Föredrogs, men bordlades åter utrikesutskottets utlåtande nr 4, konstitutionsutskottets utlåtanden nr 20 och 21, andra lagutskottets utlåtanden nr 40, 44—46 och 48, tredje lagutskottets utlåtanden nr 31 och 36, jordbruksutskottets memorial nr 19 samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 38—41.

§ 6

Till bordläggning anmäldes statsutskottets memorial och utlåtanden:

nr 55, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden,

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av ett statligt aktiebolag för konsultverksamhet på rationaliseringsområdet jämte motion,

nr 57, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1969/70 till regional utveckling, m. m., jämte motioner,

nr 58, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1969/70 för arbetsmarknadsändamål m. m. och Kungl. Maj:ts proposition angående minimibelopp för statligt omställningsbidrag, jämte motioner, och

nr 59, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1969/70 i vad avser företagareföreningarna m. m. jämte motioner; samt

bankoutskottets utlåtande nr 23, i anledning av motioner om åtgärder till skydd för vissa hemmamarknadsindustrier, m. m.

§ 7

Anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser:

nr 149, till styrelsen för riksdagens förvaltningskontor, angående anslag på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1968/69 under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.; och

nr 150, till riksdagens revisorer, angående anslag till revisorerna för utrustning av nya lokaler.

Vidare anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från andra lagutskottet:

nr 153, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om pensionstillskott, m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott, jämte i ämnet väckta motioner; samt

från jordbruksutskottet:

nr 151, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1969/70, såvitt propositionen avser jordbruksärenden; och

nr 152, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1968/69 inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde.

§ 8

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 115, angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1969/70, m. m., och

nr 116, angående utvidgning av systemet med växtförädlingsavgifter.

Dessa propositioner bordlades.

§ 9

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts två enkla frågor, nämligen av:

herr *Hugosson* (s), till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående samhällets möjligheter att ingripa mot s. k. helbrägdagörelseverksamhet, och

herr *Johansson* i Skärstad (cp), till hans excellens herr statsministern angående lagligheten av statlig övervakning av religiöst samfunds sammankomst.

§ 10

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.32.

In fidem
Sune K. Johansson

Onsdagen den 7 maj

Kl. 10.00

§ 1

Justerades protokollet för den 28 nästlidne april.

§ 2

Svar på interpellation ang. markering vid övergångsställe för gående

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST, som yttrade:

Herr talman! Herr Thylén har frågat mig, om jag är beredd medverka till sådan ändring av gällande bestämmelser att övergångsställe för gående måste vara försett med såväl markering på vägbanan som trafikmärke.

Herr Thylén vänder sig mot att bestämmelserna om fordonsförarens särskilda förpliktelser vid övergångsställe gäller bara om övergångsstället är markerat på körbanan. Denna utformning fick bestämmelserna genom en ändring av vägtrafikförordningen som trädde i kraft den 1 januari 1967. Synpunkter liknande dem herr Thylén för fram infördes bl. a. i motioner när riksdagen behandlade ändringsförslaget. Riksdagen godtog emellertid bestämmelserna och avvisade motionsyrkandena på skäl som framgår närmare av tredje lagutskottets utlåtande 1966:1. De nya reglerna stämde överens med vad som gällde i övriga nordiska länder och med de internationella överenskommelser vi då hade att ta hänsyn till.

Vi kan emellertid av allt att döma snart vänta oss en ändring på den här punkten. I den nya världskonvention

om vägtrafik som utarbetades i Wien förra året heter det, att förare är skyldig stanna, om det är nödvändigt för att låta fotgängare passera på obehövt övergångsställe, när övergångsstället är angivet genom markering på vägbanan eller genom vägmärke. Konventionen har visserligen inte trätt i kraft än, och på det europeiska planet pågår förhandlingar för att nå en mer detaljerad enhetlighet i olika avseenden inom Europa. I de överläggningar vi haft inom departementet i anslutning till de internationella förhandlingarna har jag emellertid kommit till den uppfattningen att den här särskilda regeln bör kunna genomföras hos oss utan att vi avvaktar det slutliga ställningstagandet till konventionerna som helhet.

Enligt de särskilda föreskrifter som nu gäller skall övergångsställe markeras med såväl markering på vägen som vägmärke. Det enda undantagsfall när märke inte behöver sättas upp avser signalreglerade övergångsställen. Denna dubbla utmärkning kommer säkerligen att bibehållas även om de nya trafikregler jag nyss nämnde kommer att införas i vår lagstiftning.

Det är givetvis av stor betydelse, inte minst med den utformning trafikreglerna om övergångsställen nu har, att markeringarna på vägbanan hålls i tillfredsställande skick och att markeringar som inte längre gäller avlägsnas. Jag kan nämna att trafiksäkerhetsverket nyligen sändt en skrivelse till samtliga väghållare, där man betonat vikten av att gällande markeringar förnyas inom önskvärd tid och att icke giltiga markeringar tas bort. Verket har i skrivelsen framhållit betydelsen från trafik-

Svar på interpellation ang. markering vid övergångsställe för gående

säkerhetssynpunkt av att vägghållarna företar en översyn av alla markeringar i det här hänseendet.

Vidare anförde:

Herr THYLÉN (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret på min interpellation. Det kommer inte att föranleda någon längre debatt, eftersom svaret står helt i överensstämmelse med mina önskemål. Man kan närmast kalla det för ett beställningssvar.

Jag har tidigare motionsledes försökt åvägabrinda rättelse i den fråga det här gäller, och i det svar jag nu fått säger statsrådet att de initiativ nu har tagits som jag anser att vi bör ta här i landet. Ja, kommunikationsministern går till och med litet längre och säger att han inte kommer att vänta på världskonventionens besked i frågan utan tar egna initiativ. Det är en mycket positiv sak i nuvarande situation.

Övergångsstället vid Rosenbad, som jag nämnt i min interpellation, är egentligen inte det som föranlett mig att interpellera i ärendet, utan jag tog det som ett skrämmande exempel på vilka livsfarliga situationer som uppstår trafikmässigt, när man försöker reglera gående och körande trafikanter. Om vi någon gång skall vinna den respekt för övergångsställena som vi vill ha, så måste alla tveksamma bestämmelser av den typ det här gäller rensas ut. Det gläder mig alldeles speciellt att trafiksäkerhetsverket nu har skickat en skrivelse till de olika vägförvaltningarna för att få den skärpning till stånd som jag har önskat.

Jag vill peka på hur väl trafikströmmarna flyter i de kommuner och städer, där det finns goda markeringar av övergångsställen, och detta gäller såväl gångtrafiken som fordonstrafiken. Anledningen härtill är att man där visar den önskvärda respekten för befintliga övergångsställen och trafiksignaler.

Tredje lagutskottet har inte velat biträda de motioner i denna fråga som jag väckt i denna kammare vid ett flertal tillfällen. Även om utskottets skrivningar har andats en viss välvilja har jag inte fått det besked som jag önskat. I motionerna har också lämnats ett flertal exempel på lösningar från andra länder. I Danmark har man t. ex. infört riktade ljus över övergångsställen vid genomfartsleder för att skärpa biltrafikanternas uppmärksamhet. I England tillämpas markering i form av sebrarandning av vägbanan och blinkande ljus. Dessa goda initiativ visar att vi i Sverige på detta område kan bättra oss avsevärt. Det stora problemet för oss i vårt land är närmast vinterklimatet, som medför att vägbanorna under en del av året är övertäckta.

Herr talman! Det är min förhoppning att typexemplet Rosenbad och det positiva besked, som kommunikationsministern nu givit, inom en mycket snar framtid skall leda till åtgärder i enlighet med de önskemål som jag framfört i min interpellation.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Jag vill, bara för att inga missförstånd skall uppstå med anledning av mitt besked att vi kan vidta denna åtgärd utan att avvakta världskonventionen, meddela, att förberedelsearbetet för konventionen på denna punkt har framskridit så långt att frågan kan betraktas som i sak klar. Det är alltså den formella handläggningen som jag tycker att man inte behöver avvakta. Vi skall därför vidta denna åtgärd snarast möjligt. Vi är naturligtvis utomordentligt angelägna om att medverka till en så stor internationell enhetlighet på detta område som möjligt.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 115, an-

Förbud för supertankers att trafikera Östersjön

gående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1969/70, m. m., hänvisades propositionen, såvitt avsåg det procenttal av grundbeloppet, varmed statlig inkomstskatt för vissa skattskyldiga föreslagits skola ingå i preliminär skatt, till bevillningsutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Vidare föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 116, angående utvidgning av systemet med växtförädlingsavgifter.

§ 4

Föredrogs, men bordlades åter statsutskottets memorial och utlåtanden nr 55—59 och bankoutskottets utlåtande nr 23.

§ 5

Förbud för supertankers att trafikera Östersjön

Föredrogs utrikesutskottets utlåtande nr 4, i anledning av motioner om förbud för supertankers att trafikera Östersjön.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr LARSSON i Borrby (cp):

Herr talman! Jag har i den motion som ligger till grund för förevarande utlåtande tillåtit mig hemställa att Östersjön skulle hållas fri från trafik av stora oljetransportfartyg av typen supertankers. Jag vill nu bara helt kort göra den kommentaren till detta yrkande, att jag naturligtvis inte var så optimistisk att jag förväntade mig ett förslag från utskottet om att riksdagen skulle fatta beslut om ett direkt förbud med anledning av min korta och enkla motion. Det är emellertid med glädje som jag lägger märke till att frågan i utrikesutskottet har varit föremål för

en sakbehandling, som lett fram till ett kort men dock positivt resonemang.

Jag kan genomgående instämma i utskottets bedömning. I den sista mening av utskottets skrivning heter det emellertid följande: »Utskottet — — — förutsätter att regeringen, utöver den aktivitet som ovan redovisats för utskottet, även framgent kommer att följa denna fråga med den största uppmärksamhet.» Om innebörden i denna sats är att utskottet anser att några nya initiativ i anledning av motionen inte är aktuella, så har jag skäl att uttrycka mig kritiskt. Jag vill emellertid uttala förhoppningen att utrikesutskottets formuleringar är så allvarligt menade, att Sverige verkligen i alla de sammanhang där detta är möjligt kan ta och behålla initiativet samt leda utvecklingen fram till en överenskommelse mellan staterna runt Östersjön om att hålla dessa supertankers utanför Östersjön. Ingen vill väl ifrågasätta de gigantiska riskmomenten.

Herr talman! Jag har med detta helt kort velat ge uttryck åt förhoppningen, att de få men välvilliga satserna i utrikesutskottets utlåtande skall kunna utgöra en bas för aktivt och konstruktivt miljövärdande arbete i den riktning som jag förordat i motionen.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Herr Larsson i Borrby har motiverat sin motion, och jag delar hans synpunkter i långa stycken. Jag har vid två tillfällen tidigare tagit upp den här frågan i riksdagen. I dag är det lätt att illustrera de risker som saken gäller. Utgångspunkten kan vara det oljebälte utanför Stockholms skärgård som tycks driva in mot öar och stränder och hota fåglar, fiske och framtida badmöjligheter.

Oron är stor framför allt hos dem som permanent eller tillfälligt bor i Stockholms skärgård. Alänningarna har intensivt hoppats att vinden inte skall vända så att oljan driver till dem i

Förbud för supertankers att trafikera Östersjön

stället. Man har inte tillräckliga resurser för att klara av ett sådant här oljebälte, säger man på den finländska sidan. Här i Sverige kan vi nog säga det samma.

Hur mycket olja är det då som man tror har kommit lös från det finländska fartyget Palva? Ja, det var omkring 100 ton. Det är det som har skapat oron, publiciteten, planerna på räddningsaktioner, det spända intresset kring vindriktningen under dessa dagar. 100 ton är naturligtvis åtskilligt. Men det är bara en bråkdel av den mängd olja som skulle komma lös om en jättetanker gick under i Östersjön. De fartyg som man nu planerar att sätta in i trafik i Östersjön är på omkring 100 000 ton. Skulle en sådan tanker brytas sönder och innehållet komma ut skulle det medföra ett oljeutsläpp som vore *tusen gånger större* än det som under dessa dagar skapat sådan oro i Stockholms skärgård.

Vi kan naturligtvis inte säga vad som skulle bli följden av en sådan katastrof. Mycket skulle bero på vädret, vindarna, platsen för haveriet o. d. Men skulle 100 000 ton olja komma lös i Östersjön och driva in mot den svenska kusten är det risk för att större delen av skärgården i södra Sverige hotas och att vatten och växtliv skadas mycket allvarligt, kanske för all framtid.

Utrikesutskottet säger inte mycket om vad vi skall göra för att hindra en sådan förstörelse. För egen del tycker jag att målsättningen är ganska enkel att formulera. Vi måste ta initiativ till en konferens mellan Östersjöns länder för att få till stånd gemensamma regler för transporter av olja över Östersjön. Vi måste bygga upp en internationell katastroforganisation som kan användas var som helst i Östersjön i händelse av haveri med en oljetanker. Och vi bör söka nå en uppgörelse med andra Östersjöländer som innebär att mycket stora tankbåtar för olja inte tillåts angöra hamnar vid Östersjön förrän vi

har en organisation som skulle kunna klara följderna av ett haveri med en supertanker.

Mot denna bakgrund är det särskilt allvarligt att ett av våra grannländer planerar att använda supertankers för olja redan under det närmaste året. Jag kunde i riksdagsdebatten i februari redogöra för de två fartyg på 105 000 ton vardera som ett finländskt rederi vill sätta in i trafik på Helsingfors. Det första skall levereras redan i höst, det andra under år 1970. Båtarna skall levereras till Neste Oy, som är ett statligt rederi.

I debatten för två månader sedan frågade jag kommunikationsministern om han hade tagit kontakt med Finland för att förhandla om ett uppskov med insättande i oljetrafik av dessa jättfartyg. Det svar jag fick från statsrådet Lundkvist var vagare än vanligt. Riksdagens upplysningstjänst kunde då upplysa om att inga kontakter hade tagits vare sig på verksnivå eller på regeringsnivå.

Jag försökte i går att ta reda på om just den här frågan — leveransen av supertankbåtarna till Neste-rederiet — har behandlats i mellanstatliga överläggningar. Såvitt jag kan förstå har man inte gjort det. Varken på den svenska eller finländska sjöfartsstyrelsen känner man till något sådant initiativ från Sverige. Man har inte heller på departementsnivå i Sverige eller Finland något att berätta i frågan huruvida de båda aktuella jättetankbåtarna har diskuterats mellan våra båda länder. Och kommer de att sättas in under det närmaste året vet vi att det inte finns någon katastroforganisation i Östersjön som kan klara ett sådant läge. Vi tar risken av en Torrey Canyon-olycka i Östersjön.

Tyvärr är man på finländskt håll ivrig att snabbt sätta in de här fartygen i trafik. Jag har i min hand ett brev från den finländske handels- och industriministern, som handlägger dessa

Förbud för supertankers att trafikera Östersjön

frågor. Han ber där om hjälp och samarbete för att boja ut Stora Bält på det sätt som behövs för att ta in ett fartyg som har mer än 15 meters djupgående. När en sådan utbojning är klar är det möjligt att för första gången föra en båt på över 100 000 ton in i Östersjön.

Jag är mycket orolig för det miljöhot som ligger i den här utvecklingen. Jag vill därför ställa ett par frågor till utrikesutskottets talesman. Är det förenligt med en medveten miljöpolitik att sätta in en jättetanker i trafik i Östersjön innan man kommit överens om gemensamma regler och en gemensam katastroforganisation för detta innanhav? Är det rimligt att den svenska regeringen inte tycks ha tagit några som helst kontakter för att resonera med Finland om ett uppskov med insättandet av de supertankers som börjar att levereras redan i år?

Herr MELLQVIST (s):

Herr talman! Jag skall kanske först framföra ett beklagande att jag inte direkt kan svara på de av herr Ahlmark ställda frågorna. Å andra sidan vill jag försäkra såväl herr Ahlmark som kammarens övriga ledamöter att utskottet har tagit ytterst allvarligt på just det spörsmål som har aktualiserats i de föreliggande motionerna. Utskottet har inhämtat upplysningar och haft föredragningar där bl. a. spörsmålet har gällt på vilket sätt dessa stora supertankers skall kunna komma in i de farvatten som här är aktuella. Frågan berör det djup som finns i olika farleder. Det gäller att muddra upp för att över huvud taget kunna möjliggöra större transporter.

För närvarande finns inte sådana möjligheter, utan det är ställt på sikt om uppmuddringsarbete eller andra upprepningsåtgärder skall vidtagas för att möjliggöra för större tonnage att komma in.

Bortsett därifrån är detta en mycket allvarlig fråga som blir brännande om

läckage på ett eller annat sätt uppstår på någon av dessa supertankers. Vi har senast under dessa dagar fått ta del av dessa risker genom vad som hänt utanför Ålands kust. Som vi framhåller i utskottet tar vi mycket allvarligt på dessa åtgärder, och vi betonar också vikten av att regeringen kommer att ha sin uppmärksamhet riktad på detta utomordentligt viktiga spörsmål. Vi hoppas också att regeringen kommer att vidta alla de åtgärder som är påkallade för att förhindra nedsmutsning av Östersjöns vatten i första hand. Vi förutsätter att regeringen med större aktivitet kommer att angripa dessa problem och vidtar åtgärder för att förhindra att oljeskador eller oljekatastrofer kommer att inträffa.

Utskottet har med detta förslag vinnlagt sig om att ännu en gång understryka frågans utomordentliga vikt. Vi har också fått försäkringar om att man inte minst från regeringshåll följer frågan med stor uppmärksamhet.

Med det sagda ber jag att få hemställa om bifall till utskottets hemställan.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Jag är glad att höra herr Mellqvist säga att utskottet har tagit mycket allvarligt på den här frågan. Jag är också glad över att man har skaffat upplysningar av olika slag för att försöka tränga in i den.

Men det gör mig en smula orolig när herr Mellqvist säger att för att ta in större tonnage än det som vi i dag har måste man troligen muddra upp Stora Bält. Jag nämnde i mitt tidigare inlägg — och jag har kontaktat expertis i både Sverige och Finland — att för att ta in de här båda båtarna på 105 000 ton vardera, som Neste-rederiet har beställt, behövs det troligen ingen uppmuddring utan bara en utbojning av Stora Bält. En sådan utbojning har också de finländska myndigheterna begärt. De vill genomföra den så snabbt

som möjligt för att sätta in de här fartygen i oljetrafik i Östersjön.

Herr Mellqvist säger sedan att han inte kan svara på mina frågor om de finländska tankbåtarna. Jag beklagar det, eftersom det är det mest akuta problemet. Dessa båtar är de enda som vi vet kan komma att sättas in inom mycket kort tid.

Jag kan därför bara sluta med att tala om vad jag har fått reda på vid mina kontakter om just Neste-rederiets fartyg. Riksdagens upplysningstjänst meddelar: »Vid kontakt med finska sjöfartsstyrelsen har inhämtats att man inte haft någon kontakt med svenska myndigheter i frågan om insättandet av de stora tankfartygen på Sköldvik.» Vad beträffar regeringsplanet säger riksdagens upplysningstjänst: »Kontakter har enligt uppgift inte tagits i den speciella frågan om insättandet av de stora finska tankbåtarna senare i år och nästa år, utan diskussionerna har gällt hela frågekomplexet om oljeskydd.» Jag har fått samma besked från den svenska sjöfartsstyrelsen och från chefen för handels- och industriministeriets sjöfartsbyrå i Helsingfors.

Anledningen till att herr Mellqvist inte kan svara på mina frågor är därför troligen att ingenting har gjorts. Det beklagar jag. Jag vore glad om också herr Mellqvist kunde beklaga denna passivitet.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 6

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 20, i anledning av proposition om ändring i kyrkomötesförordningen.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 7

Föredrogs och lades till handlingarna konstitutionsutskottets utlåtande nr 3 — *Andra kammarens protokoll 1969. Nr 21*

Ändring i lagen om allmän försäkring
21, i anledning av riksdagens revisorers verksamhetsberättelse för år 1968.

§ 8

Ändring i lagen om allmän försäkring

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring, jämte i ämnet väckta motioner.

Genom en den 7 mars dagtecknad proposition, nr 37, vilken hänvisats till lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden och lagrådets protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring.

I propositionen föreslogs bl. a. att kvinna skulle få utföra förvärvsarbete under tillhoppa högst 30 dagar utan att rätten till tilläggsjukpenning i anledning av barnsörd för återstående ledighetstid därför ginge förlorad.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

- 1) motionen II: 1081 av fru *Kristensson*,
- 2) motionen II: 1087 av fru *Ryding* och fru *Marklund*, samt
- 3) motionen II: 1116 av herr *Romanus m. fl.*

I *motionen II: 1081* yrkades »att riksdagen måtte besluta om en sådan ändring av lagen om allmän försäkring, att rätten till tilläggsjukpenning i samband med havandeskap efter trettio dagar från barnets födsel dels må tillkomma endera av föräldrarna, dels icke skall gå förlorad för återstående ledig-

Ändring i lagen om allmän försäkring

hetstid», samt »att vederbörande utskott måtte utarbeta härför erforderliga författningsändringar». Av motionsmotiveringen framginge att med yrkandet i den andra delssatsen avsåges att endera av föräldrarna, sedan 30 dagar förflutit från barnets födelse, skulle ha rätt till obegränsad avbrottsmöjlighet utan att rätten till tilläggssjukpenning skulle gå förlorad för återstående ledighetstid.

I *motionen II:1087* hemställdes att riksdagen måtte anta det framlagda lagförslaget med i motionen angiven ändring, innebärande att kvinnan skulle ges rätt till obegränsad avbrottsmöjlighet utan att rätten till tilläggssjukpenning skulle gå förlorad för återstående ledighetstid.

I *motionen II:1116* framställdes tre yrkanden. För det första yrkades att riksdagen skulle anta det framlagda lagförslaget med samma ändring som förordades i *motionen II:1087*. För det andra yrkades »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer att tillämpningsföreskrifter måtte utfärdas som ger klara riktlinjer för bedömningen av när förvärvsarbete skall anses föreligga i samband med havandeskapsledighet, då kvinnan har förtroendeuppdrag eller andra mindre extrauppdrag, då fria yrkesutövare behåller en mindre del av sitt arbete och i samband med fortbildning och vidareutbildning». För det tredje yrkades »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om förslag till sådan ändring av lagen om allmän försäkring att tilläggssjukpenning i samband med barnsörd kan utgå även i de fall barnets fader avstår från förvärvsarbete för att vårda barnet».

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte — med avslag på *motionerna II:1081, II:1087 och II:1116*, den sistnämnda i förevarande del — anta det genom propositionen framlagda förslaget till lag om ändring

i lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring;

B. att *motionen II:1116*, såvitt den avsåge viss jämställdhet mellan fader och moder i moderskapsförsäkringen, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

C. att *motionen II:1116*, såvitt den avsåge tillämpningsföreskrifter angående begreppet förvärvsarbete, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

I

vid utskottets hemställan under A av fru *Hamrin-Thorell* (fp), herr *Österdahl* (fp), fröken *Wetterström* (m) och herr *Romanus* (fp), som ansett att utskottet under A bort hemställa,

att riksdagen måtte — med förklaring att riksdagen funnit viss ändring böra vidtagas i det genom propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring — med bifall till *motionerna II:1087 och II:1116*, den sistnämnda i förevarande del, samt med bifall till *motionen II:1081*, såvitt den anginge rätt till obegränsad avbrottsmöjlighet i havandeskapsledigheten, men med avslag å *motionen*, såvitt den anginge lagändringar i övrigt, för sin del anta nämnda förslag med den ändringen att 3 kap. 13 § erhöles av reservanterna angiven lydelse;

II

vid utskottets hemställan under B av fru *Hamrin-Thorell* (fp), herr *Österdahl* (fp), fröken *Wetterström* (m) och herr *Romanus* (fp), som ansett att utskottet under B bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av *motionerna II:1081 och II:1116*, båda i förevarande del, i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att tilläggssjukpenning i samband med barnsörd borde kunna utgå även i fall då fadern i stället för modern avstode från förvärvsarbete för att vårda barnet, och hemställa om förslag i frågan;

III

vid utskottets hemställan under C av fru *Hamrin-Thorell* (fp), herr *Österdahl* (fp), fröken *Wetterström* (m) och herr *Romanus* (fp), som ansett att utskottet under C bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av motionen II:1116 i förevarande del i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört i fråga om tillämpningsföreskrifter angående tolkningen av begreppet förvärvsarbete.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fröken WETTERSTRÖM (m):

Herr talman! Andra lagutskottets utlåtande nr 40 behandlar Kungl. Maj:ts proposition nr 37, som gäller förslag till lag om ändring i lagen om allmän försäkring. Ändringen avser kvinnas rätt till tilläggsjukpenning i samband med havandeskap. Denna sjukpenning ersätter ju inkomstbortfall vid bortvaro från förvärvsarbete. Lagen ger kvinnan möjlighet till ledighet under högst 180 dagar. Sjukpenningen utgår tidigast från och med den sextionde dagen före den beräknade tidpunkten för nedkomsten och senast från och med förlossningsdagen.

Enligt de bestämmelser som nu gäller får kvinnan inte inträda i förvärvsarbete, även om detta skulle vara av helt tillfällig art och det kanske skulle röra sig om någon enstaka dag. Om hon gör det, förlorar hon rätten att i fortsättningen utbetomma tilläggsjukpenning.

Det är förklarligt att denna regel har ansetts vara mycket hård och att den kommit att drabba åtskilliga som på grund av bristfällig information inte har förstått de ekonomiska konsekvenser som skulle drabba dem om de med några timmars arbete ville ge ett handtag åt sin arbetsgivare i en för honom kanske bekymmersam situation. Åtskil-

liga exempel härpå har också givits under årens lopp.

Alltsedan 1954, då socialförsäkringsutredningens förslag låg till grund för den proposition som framlades, har kritik riktats mot regeln att ledigheten skulle vara sammanhängande. 1965 resulterade denna kritik, som framfördes motionsledes, i att riksdagen på förslag av andra lagutskottet överlämnade motionerna till familjepolitiska kommittén. I det regeringsförlag som vi i dag behandlar har departementschefen följt det av kommittén förordade tredje alternativet, som innebär att förvärvsarbete bör tillåtas i viss omfattning utan att kvinnan fördenskull skall gå förlustig rätten till fortsatt tilläggsjukpenning. Gränsen har dragits vid 30 dagar.

Det skall villigt medges att detta förslag till liberalisering av lagstiftningen i och för sig är glädjande och medför större valfrihet för kvinnan att ägna sig åt förvärvsarbete. Men vi reservanter vill gå längre än vad propositionen och utskottet förordar och följer upp framställningar som gjorts i tre motioner. Vi anser — för övrigt i likhet med vad både LO och SACO givit uttryck för i sina remissyttranden — att om man verkligen vill försöka realisera ett valfrihetens samhälle bör åt kvinnan också ges obegränsad rätt till avbrott i ledigheten.

Låt mig för att undvika alla missförstånd säga att vi reservanter ingalunda förbiser vad som är viktigt för både barn och moder, nämligen att barnets vård inte får eftersättas och att modern bör skyddas. Men vi menar att arbetarskyddslagens bestämmelser tillgodoser dessa önskemål. Däri stadgas förbud mot visst ansträngande arbete under den närmaste tiden efter förlossningen. Jag tror för min del inte att det föreligger någon risk — om riksdagen nu skulle fatta beslut i enlighet med reservationen I — för att kvinnorna skulle komma att begagna sig av

Ändring i lagen om allmän försäkring

möjligheten att förvärvsarbeta i större utsträckning under de sex månader det gäller, i varje fall inte i större utsträckning än barnets vård medger. Man bör kanske också komma ihåg att för i varje fall de statligt och kommunalt anställda, som får vidkännas s. k. A-avdrag på lönen, innebär detta endast en mindre reducering av lönen. Då man har ett litet barn att sköta, ter sig ledigheten säkerligen betydligt värdefullare än att träda i tjänst i förtid. Genom att fixera gränsen för medgivet förvärvsarbete till 30 dagar undgår man inte, tror vi reservanter, de svårigheter som för närvarande existerar och som måhända även i fortsättningen kommer att innebära ekonomiska förluster för några. Är man inte förtrogen med lagens bestämmelser utan överskrider de 30 dagarna med en enda dag, ja, då går man förlustig tilläggsjukpenningen under resten av ledigheten — det kan bli upp till 149 dagar. Problemet är, som LO uttryckt saken — och det tycker jag är bra sagt — inte att gränsen är snäv utan att den är fast.

I reservation II framhåller vi som vår uppfattning att man inte bör anse det som absolut givet att det är modern som — fränsett en period av återhämtning efter förlossningen — skall vara självskrivnen att ta vård om barnet. Vi tycker att det är föräldrarna själva som skall få avgöra den saken, och jag tror att den synpunkten delas av många unga familjer i dagens samhälle. Följaktligen anser vi, att åt fadern bör ges enahanda rätt till tjänstledighet som åt modern. Vi vet att familjepolitiska kommittén har i uppdrag att utreda frågan om jämställdhet mellan kvinnor och män i socialförsäkringssystemet och att den fråga vi aktualiserat också berör annan lagstiftning. Därför stannar vårt yrkande vid att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att tilläggsjukpenning i samband med barnsörd bör kunna utgå även i de fall då fadern i

stället för modern avstår från förvärvsarbete för att vårda barnet, och att riksdagen hemställer om förslag i det avseendet.

Slutligen, herr talman, några ord om reservationen III. Det har under årens lopp visat sig svårt att tolka innebörden i begreppet förvärvsarbete. Skall förtroendeuppdrag och andra mindre extrauppdrag räknas dit och skall den som är fri yrkesutövare få behålla en mindre del av sitt arbete, skall hon få delta i fortbildning eller vidareutbildning? Ja, det är frågor som inte klart kan besvaras. Det behövs tillämpningsföreskrifter härvidlag. Den uppfattningen hade för övrigt andra lagutskottet och riksdagen 1967. »Utskottet vill även framhålla», skrevs det då, »att centrala anvisningar, som grundar sig på rättspraxis och annat tillgängligt material, självfallet skulle vara av värde för de tillämpande myndigheterna.» Fränsett en samling av försäkringsdomstolens avgöranden har några anvisningar ännu inte utfärdats. Vi tycker det är angeläget att så sker och att i varje fall några av de oklarheter som råder på detta område skingras.

Herr talman! Detta är helt summariskt innebörden i de reservationer som är fogade till utskottsutlåtandet. Mycket mer skulle vara att tillägga, men då jag förmodar att båda mina medreservanter och motionärerna kommer att komplettera mitt anförande, ber jag med vad jag nu sagt att få yrka bifall till samtliga reservationer.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Som fröken Wetterström nämnde har en förvärvsarbetande kvinna som får barn rätt till ledighet under sex månader. Hon har också tilläggsjukpenning under den tiden förutsatt att hon uppfyller vissa villkor. Men om hon arbetar en enda dag under den tiden mister hon rätten till tilläggsjukpenning för resten av de sex månaderna. Sådana är bestämmelserna i dag.

Under de senaste åren har det dragits upp flera fall där denna obönhörliga lagstiftning fått uppenbart orimliga verkningar. En sjuksköterska som arbetade i jag tror det var 14½ timme — hon blev ombedd av ett sjukhus där man behövde en operationssköterska med just hennes utbildning och sjukhuset ställde personal till förfogande för att se till hennes barn — förlorade rätten till tilläggssjukpenning för resten av ledigheten. Det har rört sig om lärare som under ferierna hjälpt till att lägga upp schema, om lärare som spelat orgel i en kyrka några timmar eller om kontorister som har ryckt in.

Dessa fall togs upp här i kammaren 1964 i en interpellation av fru Nettelbrandt som ville ha en uppmjukning av dessa mycket strikta bestämmelser. Socialministern var då helt negativ till en sådan ändring. Han ansåg att man skulle kunna lösa problemet genom en bättre information. Men frågan följdes upp motionsvägen året därpå, och då beställde också riksdagen en ändring i uppmjukande riktning. Det är detta förslag som nu föreligger, och jag vill liksom fröken Wetterström markera att det givetvis är ett framsteg.

Två remissinstanser vill här gå längre, vilket också har föreslagits i några motioner och i reservationerna. Vi vill ha en större valfrihet än de 30 dagarna som modern enligt propositionen skulle få arbeta.

Jag vill understryka att det råder enighet om skyddssynpunkten, d. v. s. att modern skall ha rätt till tjänstledighet i sex månader och också att hon skall ha den ekonomiska möjligheten att utnyttja denna rätt genom tilläggs-sjukpenning. Det råder också enighet om att det kan vara motiverat med ett visst förbud mot särskilt ansträngande arbete för modern under tiden närmast efter förlossningen.

Vad oenigheten gäller är huruvida man skall komplettera detta skydd med en styrning av mödrarna, om man med

Ändring i lagen om allmän försäkring ekonomiska repressalier skall söka förhindra att vederbörande förvärvsarbetar under de sex första månaderna. Jag anser att det måste finnas synnerligen starka skäl för att man skall inskrida med en sådan styrning.

Det finns ju å andra sidan skäl varför man inte skall ha sådana ekonomiska repressalier. Som fröken Wetterström nämnde kan de gränsproblem, som tidigare uppstått, fortfarande bli aktuella om modern har arbetat i 30 dagar och därefter arbetar i ytterligare en dag. Hon förlorar då rätten till tilläggssjukpenning för kanske ganska lång tid. Det kommer även då att framstå som en orimlig verkan.

Metoden kan också i vissa fall få en rakt motsatt effekt mot den avsedda. Om t. ex. modern har arbetat i något mer än 30 dagar — hon kanske dels har tagit ett semestervikariat, dels ryckt in ytterligare ett par dagar på sitt arbete — kan hon ju känna sig tvingad att fortsätta att arbeta av ekonomiska skäl, fast hon i själva verket helst skulle vilja återgå till ledighet och vårda barnet.

Jag anser inte att det har kunnat göras troligt att en ökad valfrihet skulle få några nämnvärda skadeverkningar. Då bör man välja denna väg, som också bl. a. LO och SACO har föreslagit. Därför yrkar jag bifall till reservation I, som innehåller samma lagtext som propositionen, med den enda ändringen att den mening, som avser maximering av förvärvsarbetet till 30 dagar, har tagits bort.

Problem nummer 2 som vi tar upp, är frågan varför bara modern skall ha denna rätt till ledighet. Vi utgår från att det i de flesta fall kommer att vara modern som stannar hemma och vårdar barnet — i varje fall kommer det att gälla under den första tiden efter förlossningen, som behövs för en fysisk återhämtning, men denna går i regel på betydligt kortare tid än sex månader.

Ändring i lagen om allmän försäkring

Men varför skall man diskriminera de familjer som vill ordna det på ett annat sätt? Även om de är få, bör de enligt vår mening ha samma möjlighet utan att göra ekonomiska förluster. Det är också en mening som företräds av TCO och SACO i deras remissyttranden.

Jag ber att få yrka bifall till reservation II, där vi föreslår att riksdagen beställer en sådan ändring.

Det tredje problemet, är vad, som skall anses som förvärvsarbete och leda till förlust av tilläggssjukpenning. Det är ett problem som inte bara gäller mödrar som är hemma för havandeskapsledighet, utan det gäller naturligtvis alla sjukförsäkrade. Men det är kanske särskilt besvärligt för de förstnämnda. Den enda anvisning som försäkringstagaren i dag har att gå efter är en passus i handboken »Hitta rätt i allmän försäkring», där det sägs att man inte skall räkna som förvärvsarbete sådant »som inte har nämnvärd ekonomisk betydelse och som inte menligt påverkar tillfrisknandet». Den passusen har inte mycken ledning att ge i detta fall — nyblivna mödrar är ju inte sjuka, så man kan inte tala om att tillfrisknandet påverkas.

Det har funnits fall där en nybliven mor, som har fullföljt ett politiskt uppdrag och gått på arvoderade sammanträden på kvällarna, har ansetts förvärvsarbete genom detta och mist rätten till tilläggssjukpenning och alltså möjligheten att vara ledig. Det är uppenbart orimligt. Det finns varken något samhällsintresse eller något familjeintresse av att på det sättet försvåra politiskt eller liknande engagemang hos nyblivna mödrar.

Det kan också finnas andra liknande fall. Det kan vara en läkare som behåller värden av en eller ett par patienter under ledigheten, därför att något speciellt förhållande gör det mest ändamålsenligt för patienterna. Det kan vara en arbetstagare som undergår betald

fortbildning eller vidareutbildning. Det kan gälla uppdrag som övervakare eller som ungdomsledare i fritidsgrupper eller studiegrupper, eller något annat, som uppenbarligen enligt vanligt sunt förnuft inte borde diskvalificera för tilläggssjukpenning under barnbördsledigheten.

Utskottet efterlyste i ett utlåtande över en motion av herr Daniel Wiklund år 1967 tillämpningsbestämmelser. Man avvisade förslaget om att reglera detta i lagtext, men utskottet framhöll att centrala anvisningar som grundar sig på rättspraxis och annat tillgängligt material självfallet skulle vara av värde för de tillämpande myndigheterna. Det gäller fortfarande, och vi reserverar föreslår att riksdagen upprepar det uttalandet.

Jag vill emellertid också understryka att det kanske inte i första hand är för de tillämpande myndigheterna, utan framför allt för försäkringstagarna, som sådana anvisningar skulle vara av värde. Det föreligger ingen klart utformad rättspraxis som man kan hänvisa till, det påpekade också riksförsäkringsverket i sitt utlåtande 1967. Det behövs anvisningar, men det har inte utfärdats några anvisningar sedan uttalandet gjordes. Därför bör riksdagen upprepa det.

Jag vill dock påpeka och notera som en framgång för motionärerna, att andra lagutskottet i sitt utlåtande gör ett uttalande på en väsentlig punkt, nämligen när det gäller politiska och andra förtroendeuppdrag. Det gläder vi oss åt, men det finns fortfarande punkter som är oklara och där anvisningar behövs. Därför yrkar jag bifall till reservation III.

Som sammanfattning skulle jag vilja framhålla, att det som föreslås i reservationerna inte är några stora ändringar. De flesta kvinnor kommer i framtiden liksom nu att utnyttja hela denna sex månaders ledighet, vare sig riksdagen följer utskottets majoritet eller

följer reservanterna. I de flesta familjer kommer modern att vara hemma och inte fadern. De fall där det behövs tillämpningsföreskrifter är visserligen inte så få, men de är naturligtvis en minoritet.

Det är alltså inga stora ändringar, men även små steg kan vara värda att ta, om de leder i rätt riktning. Ett bifall till reservationerna skulle innebära en något ökad valfrihet och en större jämlikhet mellan kvinnor och män. Därför hemställer jag till kammarens ledamöter att verkligen överväga, om de inte kan biträda någon eller helst alla reservationerna.

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! Först vill jag konstatera att ändringen i lagen om allmän försäkring i förevarande fall är ett steg i rätt riktning för att ta bort den irritation som länge har rått och som givit upphov till så många problem tidigare. Det anser vi vara bra, men ännu bättre hade det varit om man redan nu hade gjort den ändring som vi har föreslagit i motion II:1087 och avstått från den förmyndarmentalitet gentemot kvinnan som fortfarande finns kvar i och med att man har föreslagit en fast gräns vid 30 dagars tillåtet förvärvsarbete av 180 dagar. Man borde, anser vi, överlåta åt kvinnan själv att bestämma det antal dagar som hon önskar vara borta från arbetet och uppbära tilläggssjukpenning.

Utskottet skriver i sitt utlåtande nr 40, att man vill understryka syftet med reglerna om tilläggssjukpenning vid barnsörd och att dessa skulle vara avsedda att ge kvinnan möjlighet till vila och återhämtning i samband med den fysiska och psykiska påfrestning som graviditet och nedkomst medför och dessutom ge henne möjlighet — till gagn för barnet — att svara för vården under den första tiden.

Mot denna argumentering vill jag invända, att man inte kan generalisera

Ändring i lagen om allmän försäkring

denna fråga på det sätt som utskottet gör. Det kan för många kvinnor vara mer både fysiskt och psykiskt påfrestande att plötsligen bli instängd inom hemmets fyra väggar med ett spädbarn. Dessutom måste man låta bli att generalisera när det gäller den tid som en kvinna orkar eller vill förvärvsarbete. Många kvinnor arbetar — och detta utan besvär — till dagen innan eller kanske rent av samma dag som förlösningen äger rum. Det är nämligen ingen sjukdom att föda barn. Dessa kvinnor får hela sin ledighet efter barnets födelse. Detta kan vara bra för många, men för andra kvinnor kan det vara en verklig påfrestning. Det är också mycket individuellt hur fort kvinnan återhämtar sig.

Dessutom kommer ett annat moment in i bilden, nämligen arbetarskyddslagens 35 §, som stadgar att kvinnan har rätt till ledighet sex veckor före och sex veckor efter nedkomsten.

Denna argumentering har framförts i LO:s remissyttrande, som jag helt ansluter mig till. Inte minst viktigt tycker jag det är att ta fasta på vad LO skriver om rättvisesynpunkterna, nämligen att statens anställda, anställda inom kommuner och landsting och i viss utsträckning även anställda inom den privata sektorn — t. ex. SIF-anslutna, som jag själv mycket väl känner till — erhåller viss lön från arbetsgivaren under varierande tid av havandeskapsledigheten. Socialförsäkringen är i dessa fall en försäkring som visserligen tillgodoser samtliga grupper kvinnor som har förvärvsarbete men som för en del kvinnor utgör ett minimiskydd och för andra utgör ett maximiskydd.

Även på denna punkt delar jag helt LO:s uppfattning. Inte minst av rättviseskäl finns det fog att överlåta åt kvinnan själv att med iakttagande av arbetarskyddslagens bestämmelser avgöra det antal dagar som hon önskar vara borta från arbetet och erhålla tilläggssjukpenning.

Ändring i lagen om allmän försäkring

Alltså är, herr talman, den nu föreslagna uppmjukningen av denna lag bra, men varför inte göra den bättre genast och ta bort den fasta gränsen på 30 dagar?

Med det anförda ber jag att få ansluta mig till reservation I.

Fru SKANTZ (s):

Herr talman! Jag tänker inte redogöra för de bestämmelser som nu gäller, det har tidigare talare redan gjort. Herr Romanus har också redogjort för bakgrunden till den motion som vi behandlade 1965 och som syftade till att kvinna, under den tid då hon på grund av barnsbörd avhåller sig från förvärvsarbete, skall få utföra sådant arbete i viss omfattning utan att därigenom förlora rätten till tilläggsjukpenning för återstående tid av ledigheten.

I utlåtandet över motionen underströk andra lagutskottet vikten av att de skyddssynpunkter som anlades 1954 vid införandet av reglerna om tilläggsjukpenning för blivande och nyblivna mödrar upprätthålls. Jag tycker det finns anledning att erinra om det. Utskottet skrev också att i princip bör ledighet i samband med barnsbörd vara sammanhängande.

Men på grund av den irritation som hade uppstått genom de exempel som här tidigare har nämnts ansåg utskottet att det kunde vara befogat undersöka, huruvida man utan att äventyra skydds- och vårdintressena samt med beaktande av de administrativa hänsynen kunde tillåta en uppmjukning av de nuvarande reglerna. Det är alltså det utlåtandet som ligger till grund för den promemoria som familjepolitiska kommittén har redovisat och som också ligger till grund för propositionen.

Familjepolitiska kommittén, som ju redovisade sina förslag i november månad i fjol, erinrar om att kommittén enligt sina direktiv har att pröva avvägningen och sammansättningen av samhällets ekonomiska stöd till barnfamil-

jerna och att i direktiven nämns barnbidrag, familjebostadsbidrag och moderskapsförsäkring, men att utredningen — jag säger det med hänsyn till reservationen II — också har att se över frågan om ökad jämställdhet mellan män och kvinnor inom sjukförsäkringen.

Kommittén säger att den har för avsikt att i ett kommande betänkande redovisa sitt uppdrag att pröva frågan om ett vårdbidrag. Därför menar kommittén — och med all rätt tycker jag — att det finns ett nära samband mellan detta eventuella vårdbidrag och moderskapsförsäkringen. Kommittén har emellertid inte ansett att detta samband utgör ett hinder för de begränsade lagändringar som kan komma i fråga i anledning av de förslag som den nu har lagt fram. Kommittén understryker att syftet med tilläggsjukpenningen i anledning av barnsbörd är att den skall ge möjlighet för kvinnor med förvärvsarbete att vara borta från arbetet i samband med barnsbörd. Tilläggsjukpenningen är avsedd att ersätta den arbetsinkomst som kvinnan förlorar. För att ledigheten skall bli till verkligt gagn har det ansetts att den bör tas ut i ett sammanhang. Kommittén redovisar sedan olika alternativ, och understryker att man hela tiden bör ha i minnet att det från såväl den enskildes som samhällets synpunkt är av värde att ledigheten tas ut i ett sammanhang. Arbetarskyddssynpunkten som ligger bakom har inte ändrats i princip.

Jag skall inte redogöra för de olika alternativen, men vill framhålla att införande av möjlighet att själv få bestämma det antal dagar av 180 man vill vara borta från förvärvsarbete inte bara skulle medföra administrativa svårigheter utan enligt kommitténs mening också vara alltför långtgående.

Jag vet att man reagerat på kommitténs åberopande av de administrativa svårigheterna, men jag tror att reservanterna måste erkänna att det kan uppstå

problem. Den kvinna som vill kan ju faktiskt arbeta måndag t. o. m. fredag och vara ledig lördag och söndag och få möjlighet ta ut tilläggsjukpenning för de båda arbetsfria dagarna. Det är klart att det inte finns något att erinra här emot om det äger rum någon enstaka gång, men om det sätts i system tror jag att man kommer att reagera. Skall vi ha den här regeln måste vi också ha vad vi kallar spärregler, men vi är väl inte intresserade av att göra lagen alltför invecklad. Tvärtom har det framhållits att vi bör göra den så enkel som möjligt för att det inte skall uppstå någon tveksamhet.

Kommittén påpekar också att bakgrunden till uppmjukningen av kravet på sammanhängande ledighet inte är att kvinnorna önskar obegränsad möjlighet till förvärvsarbete. Det är snarast fråga om ett intresse bland arbetsgivarna av att kunna få hjälp vid speciella tillfällen då det finns behov av extra arbetskraft, och kvinnorna har också intresse av att kunna ta ett tillfälligt förvärvsarbete utan att drabbas av kanske ganska vittgående ekonomiska sanktioner. Kommittén säger också att man inte helt kan bortse från risken att det kan uppkomma ett visst tryck från kvinnans arbetsgivare för att förmä henne att återuppta förvärvsarbetet, även om det för hennes egen och för barnets skull hade varit bättre att inte göra det.

Jag tycker också att kommittén gör ett väsentligt påpekande när den framhåller, att en lösning enligt det här alternativet skulle kunna föregripa det uppdrag som kommittén har att behandla, nämligen frågan om ett särskilt vårdbidrag. I det sammanhanget kommer nämligen också moderskapsförsäkringen in i bilden. Kommittén understryker — och andra lagutskottet stöder detta helt — att den kommande lagstiftningen skall vila på principen om sammanhängande ledighet men att det, som tidigare framhållits, kan vara be-

Ändring i lagen om allmän försäkring

fogat med uppmjukningar i nuvarande regler om avbrott i ledigheten. Då uppstår givetvis frågan hur många dagar kvinnan skall få utföra förvärvsarbete. Kommittén har liksom propositionen och utskottet stannat för högst 30 dagar och detta för att kvinnan skall kunna åta sig ett normalt semestervikariat. Självfallet finns det risk för, som de tidigare talarna sagt, att någon arbetar t. ex. 31 dagar, men var man än sätter en gräns uppstår gränsfall. Detta är väl också anledningen till att utskottet understrukit det angelägna i att det på detta område bedrivs en intensiv information, och man får hoppas att kassorna utökar den nuvarande informationen.

Beträffande ledigheten har man framför allt åberopat LO, som ju menar att kvinnan själv skulle få bestämma det antal dagar av 180 möjliga som hon önskar arbeta och samma uppfattning har SACO. Jag skall inte redogöra för LO:s yttrande, eftersom de som är intresserade faktiskt kan läsa herr Romanus' motion, där praktiskt taget allt finns återgivet.

Jag tycker emellertid att det finns anledning att erinra om arbetarskyddsstyrelsens remissvar med anledning av promemorian. Arbetarskyddsstyrelsen framhåller nämligen att förbud mot för tidig återgång i arbetet är begränsat till vissa i arbetarskyddslagen angivna arbetsområden, nämligen hantverks- eller industriellt arbete, byggnadsarbete, arbete i gruva, stenbrott eller grustag, skogsavverkning, kolningsarbete eller arbete med transport av personer eller gods eller arbete i hotell och restaurang eller kaféerörelse.

Förbudet gäller sålunda inte arbete i butik eller på kontor. Arbetarskyddsstyrelsen skriver att det verkliga skyddet för mor och barn snarare ligger i rätten till tilläggsjukpenning, vilken ger modern ekonomisk möjlighet att under en tid av minst 180 dagar avhålla sig från förvärvsarbete. Ha gärna

Ändring i lagen om allmän försäkring

det i minnet, när ni läser reservationen I och skall ta ställning till frågan om kvinnans rätt till obegränsad rätt till avbrott i ledigheten. Det låter självfallet mycket bra att kvinnan bör ha möjlighet att själv välja hur många dagar hon vill arbeta. Men, som familjepolitiska kommittén skriver, glöm heller inte sambandet mellan ett eventuellt vårdbidrag och utformningen av moderskapsersättningen.

Jag skall inte argumentera längre om den reservationen; motivet för de föreslagna 30 dagarna är utförligt behandlat av remissinstanserna och givetvis också av familjepolitiska kommittén. Utskottet har stannat för propositionens förslag och skriver att skydds- och vårdsynpunkter enligt utskottets bedömning alltså måste tilläggas väsentlig betydelse, och utskottet tillägger: »Propositionens förslag om 30 dagar finner utskottet utgöra en lämplig avvägning.»

Vad sedan gäller reservationen II, där reservanterna vill att varje familj själv bör få avgöra vilken av föräldrarna som skall vara hemma och vårda barnet, utan att socialförsäkringens bestämmelser verkar dirigerande, skriver reservanterna: »Ifrågavarande reform ligger helt i linje med den jämställdhet mellan kvinnor och män inom socialförsäkringen, som f. n. behandlas bl. a. inom familjepolitiska kommittén.» Reservationen utmynnar sedan i den hemställen »att riksdagen — — — i skrivelse till Kungl. Maj:t uttalar, att tilläggssjukpenning i samband med barnsård bör kunna utgå även i fall då fadern i stället för modern avstår från förvärsarbete för att vårda barnet, och hemställer om förslag i frågan».

Den reservationen tycker jag är märklig, därför att andra lagutskottet behandlade en liknande fråga 1967, och då beslöt riksdagen att frågan om jämställdhet mellan män och kvinnor inom socialförsäkringssystemet skulle utredas, och ärendet överlämnades till fa-

miljepolitiska kommittén — vilket även reservanterna själva nämner. Jag hänvisar i det sammanhanget också till familjepolitiska kommitténs PM, där kommittén på s. 16 skriver: »Kommittén har som nämnts även fått i uppdrag att pröva frågan om jämställdhet mellan män och kvinnor i sjukförsäkringen. — — — Kommitténs principiella uppfattning är att likställighet mellan män och kvinnor bör råda inom sjukförsäkringen.» Det uttalandet tycker jag är väl värt att beakta, och reservanterna i reservationen II borde kanske ha observerat det litet bättre.

Vad slutligen gäller reservationen III om begreppet förvärsarbete är det riktigt att vi har behandlat en liknande fråga 1967, i en motion som syftade till att man genom uttrycklig författningsreglering skulle fastslå vilka uppdrag som kunde tillåtas under sjukdom. Riksdagen avvisade emellertid tanken på sådana författningsregler. Orsaken härtill var att frågan om nedsättningen av arbetsförmågan i väsentlig utsträckning är beroende av bedömningen av förhållandena i det enskilda fallet.

Vi menade och menar att det skulle vara mycket svårt att fastställa regler för detta i en författning och vi hänvisade i stället till rättspraxis som finns på området. Med förvärsarbete i 3 kap. 13 § lagen om allmän försäkring avses enligt praxis endast sådan verksamhet, som direkt ger den försäkrade någon form av ekonomisk vinning. Beträffande frågan om kvinnan skall ha rätt att fullgöra något kommunalt uppdrag har utskottet uttalat, att i de fall där kvinnan före graviditeten haft politiska och därmed jämställda förtroendeuppdrag av begränsad omfattning skäl kan tala för att uppdraget inte bedömes som förvärsarbete i lagens mening. Vi har alltså på denna punkt gjort ett förtydligande för att ingen tveksamhet skall uppstå.

Jag ber med det anförda att få yrka bifall till utskottets hemställen.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Jag skulle från denna diskussion genast vilja avföra ett argument, som antytts i utskottets utlåtande och nu även av fru Skantz, nämligen att det skulle vara ett arbetsgivarintresse som förs fram i reservationen I. Detta argument kan väl enklast avföras genom ett påpekande av att reservationen I i denna del helt överensstämmer med vad två löntagarorganisationer, LO och SACO, uttalat. Allt de skulle företräda något arbetsgivarintresse i detta sammanhang torde inte någon ta på allvar. Vad det gäller är att ge löntagarna eller försäkringstagarna en större valfrihet.

Det standardresonemang som alltid används för att ställa mera konkreta reformförslag på framtiden är ju att de föregriper utredningar, och det har nu också fru Skantz tillgripit. Jag har emellertid påpekat att det är fråga om ganska små förändringar i förhållande till utskottsmajoritetens förslag, och de går i rätt riktning både sakligt och i den meningen, att de ligger i linje med vad varje framtida reform rimligtvis kan komma att innebära. Därför anser vi inte att man kan hävda att reservationen I föregriper en framtida reform.

En sådan kan rimligtvis inte komma att gå i motsatt riktning, så att valfriheten för nyblivna föräldrar skulle minska. Inte heller kan den gå i den riktningen att det ekonomiska stödet till barnfamiljerna skulle minskas. Därför är det ingen risk att ta detta steg redan nu. Det är väl inte nödvändigt att alltid — även när det gäller små ändringar — invänta pågående utredningar.

Vidare återopas de administrativa svårigheterna i detta sammanhang. Självfallet blir det något mera administrativt arbete om kvinnan får avbryta sin ledighet något mer än 30 dagar. Det kan då bli något fler avbrott, men det måste fortfarande vara betydligt enklare att administrera denna del

Ändring i lagen om allmän försäkring

av sjukförsäkringen än den som avser sjukdomsfall. Det är lättare att fastställa om en kvinna fått barn, än att avgöra när en person är sjuk. Därför borde de administrativa svårigheterna inte vara så avskräckande.

Fru Skantz menade vidare att man skulle kunna arbeta från måndag till fredag och sedan vara ledig och uppbära tilläggssjukpenning över lördag och söndag för att sedan arbeta igen måndag till fredag. Detta är emellertid en svaghet som behåfter både propositionen och reservationen I. Riksförsäkringsverket — i vars styrelse såvitt jag vet fru Skantz är suppleant — vill i detta avseende införa en spärregel även beträffande propositionens förslag, vilken dock socialministern avvisar.

Socialministern uttalar att man inte bör tynga bestämmelserna med spärrregler av detta slag utan först avvakta och se om något missbruk på denna punkt uppstår. Vi reserverar har samma uppfattning. Låt oss se om det blir något missbruk. Om så inte blir fallet är det onödigt att tynga bestämmelserna med en spärregel.

Beträffande skyddssynpunkterna, som var en huvudpunkt för fru Skantz, vill jag säga att man inte utan vidare kan ta för givet vad som är det bästa och minst ansträngande för den nyblivna modern. Ofta har ju folk inte bara ett barn, utan det finns redan tidigare ett antal sådana inom familjen.

I en familj som jag känner mycket nära finns det barn i åldrarna sex, fyra, tre och noll år, och jag kan försäkra fru Skantz och kammarens övriga ledamöter att det är betydligt mindre ansträngande att exempelvis vara i riksdagen, på ett kontor eller på en tidningsredaktion, än att vara hemma och vårda dessa barn, inklusive det minsta. Om fru Skantz inte tror på detta är hon välkommen hem för att pröva vilket som är mest ansträngande.

Det är inget tvivel om att skyddssyn-

Ändring i lagen om allmän försäkring

punkterna kan vara olika, och därför bör man överlåta åt familjen själv att avgöra vilken metod som skall tillämpas. Det är reservanternas linje.

Fru Skantz citerade utskottets uttalande, att syftet med lagstiftningen är att ge kvinnan ekonomisk möjlighet att vara ledig. Jag vill då än en gång understryka att den möjligheten ges även enligt reservationen.

Beträffande reservationen II vill jag framhålla att det inte heller här är fråga om att föregripa en utredning i den meningen att man skulle försvåra en framtida reform. Det finns inget hinder för att riksdagen i dag uttalar sig för jämställdhet mellan män och kvinnor just på denna punkt och beställer en lagändring därvidlag — det kan eventuellt ske tidigare än redovisningen av utredningsarbetet i övrigt.

Vad gäller de allmänna tillämpningsbestämmelser som förordas i reservationen III hänvisar jag återigen till vad utskottet uttalade år 1967. Utskottet ansåg då att det vore värdefullt med tillämpningsbestämmelser — inte lagstiftning — på denna punkt. Några tillämpningsbestämmelser har emellertid inte utfärdats, och därför bör riksdagen upprepa sitt uttalande att det vore ett stöd för myndigheterna att ha sådana.

Visserligen görs nu av utskottet ett uttalande rörande politiska uppdrag, men det finns — som jag tidigare påpekade — även andra fall där oklarhet råder huruvida sysslan skall betraktas som förvärvsarbete eller inte. Det gäller bl. a. övervakaruppdrag, fortbildning och vidareutbildning.

Herr talman! Jag yrkar bifall till samtliga reservationer vid andra lagutskottets utlåtande nr 40.

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! Jag vill helt kort understryka vad fru Skantz sade om gränsen 30 dagar och de gränsfall som kan uppträda. Fru Skantz framhöll, att var man

än sätter gränsen så får man att göra med gränsfall. Det är alldeles riktigt. Men varför skall man då sätta en gräns? Varför kan man inte slopa gränsbestämmelsen och upphöra med att vara misstänksam mot kvinnorna? Man borde i stället visa kvinnorna förtroende och inte ge uttryck åt förmyndarmentalitet. Lagtexten bör därför enligt min mening utformas så som föreslås i reservationen I.

Beträffande skyddsarbetet vill jag instämma i vad herr Romanus sade. Det kan vara betydligt arbetsammare att vara hemma med två eller tre barn än att få gå tillbaka till sitt normala arbete, som man kan och som man är lämpad för. Bara därför att man är kvinna måste man ju inte vara den perfekta modern. Därför är det ur kvinnans synpunkt värdefullt om hon har möjlighet att få pröva på förvärvsarbete igen. Hon bör även kunna gå tillbaka till hemmet, om hon märker att hon inte klarar av det hela, för att efter någon tid åter kunna pröva på förvärvsarbete.

Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till reservationen I.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Jag tänker inte blanda mig i denna diskussion efter den föredragning som fru Skantz har gjort. Men när man börjat tala om valfrihet, likställighet och jämlikhet, så tror jag att man fullständigt missuppfattat frågan. Denna lagstiftning syftar ju icke till någon likställighet, utan det gäller inkomstbortfall för förvärvsarbetande kvinnor som har fött barn. Någoting annat är det inte fråga om.

Vi skall dock komma ihåg att vi behåller en dagsinkomst på mellan 6 och 52 kronor. Det är självklart att den kvinna som har möjlighet till förvärvsarbete frågar sig om det är rimligt att hennes dagsinkomst skall vara 52 kronor, medan andra kvinnor endast får 6 kronor. Tror inte damerna och her-

rarna att de hemarbetande kvinnorna — exempelvis en bondhustru — har samma svårigheter då det gäller arbetsprestationen? Av olika skäl tvingas dock en sådan kvinna att leva annorlunda.

Jag godkände statsrådets proposition i detta avseende därför att man i fråga om de nuvarande reglerna gjort en rimlig avvägning med hänsyn till inkomstbortfallet.

Jag skulle emellertid vilja understryka, herr talman, att sociallagstiftningen inte får knytas till sjukförsäkringens olika klasser, utan denna fråga måste tas upp i annat sammanhang. Men eftersom vi nu inte diskuterar denna sak, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru SKANTZ (s):

Herr talman! Jag sade inte att reservanterna gick arbetsgivarnas ärenden. Jag erinrade om att familjepolitiska kommittén i sin PM skrivit att man inte helt kan bortse från risken av att det kan uppkomma ett visst tryck från kvinnans arbetsgivare för att förmå henne att återuppta sitt förvärvsarbete, även om det såväl för hennes egen som för barnens skull hade varit bättre om hon inte gjorde det.

När man läser remissyttrandena från både LO och TCO, måste man få uppfattningen att det ligger någonting i vad familjepolitiska kommittén har skrivit. LO skriver att det givetvis bör vara kvinnans sak att avgöra i vad mån hon vill åta sig visst förvärvsarbete eller inte under havandeskapstiden. TCO skriver: »TCO vill emellertid understryka att avbrott i ledigheten alltid måste vara ett frivilligt åtagande av den enskilde arbetstagaren.» Jag vill faktiskt tyda detta på sådant sätt att dessa båda remissinstanser har hyst en viss oro och därför velat införa dessa rader i sina yttranden.

Jag delar faktiskt inte herr Romanus' uppfattning när det gäller reservationerna. Det är här inte bara fråga om

Ändring i lagen om allmän försäkring små ändringar. Frågan om införandet av ett eventuellt vårdbidrag som familjepolitiska kommittén diskuterar vill jag för min del beteckna som mycket stor. Det är därför som utskottet har gått på propositionens förslag, ty vi vill inte på något sätt föregripa det arbete som familjepolitiska kommittén skall utföra. Vi får inte glömma bort att det här faktiskt är fråga om ett beställningsarbete som riksdagen har gjort och som grundar sig på det utlåtande som andra lagutskottet avgivit. Man talade där om en uppmjukning och skrev: »Utskottet syftar här på sådana fall som gäller enstaka kortare avbrott i ledigheten, t. ex. för att tillgodose tillfälliga behov av arbetskraft.» Det är detta utlåtande som ligger till grund för det arbete som bedrivits i familjepolitiska kommittén i den här frågan.

Alla vill vi väl vara med om att förbättra familjepolitiken, men enligt min mening är det inte rätta tillfället att göra det i samband med behandlingen av denna fråga. Det får vi göra när familjepolitiska kommittén kommer med sina förslag.

Fröken WETTERSTRÖM (m):

Herr talman! När fru Skantz på tal om skydds- och vårdsynpunkter hänvisar till vad arbetarskyddslagen säger på den punkten — förbudet gäller tyngre arbete och inte t. ex. anställningar i butiker, på kontor o. s. v. — vill jag i likhet med herr Romanus fråga: Vem kan egentligen garantera att en kvinna, som kanske har ett förhållandevis lätt förvärvsarbete, inte gör ett betydligt tyngre arbete hemma under dessa 180 dagar? Det förefaller som om dessa skyddssynpunkter knappast håller.

Utskottet yttrar också — jag vet inte om vi har berört det tidigare: »Dessa skydds- och vårdsynpunkter, som enligt utskottets bedömning alltjämt måste tilläggas väsentlig betydelse, låter sig inte i tillräcklig grad förena med ett system där det utan några konse-

Ändring i lagen om allmän försäkring

kvenser i försäkringshänseende överlätes åt kvinnan själv att bestämma i vilken omfattning hon skall utnyttja ledigheten.» Det verkar faktiskt som om det inte vore år 1969 vi levde i när man så totalt underkänner kvinnans förmåga att bedöma sin egen situation och barnets behov av vård. Det tycker jag är direkt diskriminerande för kvinnorna.

När denna översyn inom socialförsäkringssystemet beträffande jämställdhet mellan män och kvinnor uppdrogs åt bl. a. familjepolitiska kommittén hade ju den fråga vi i dag diskuterar inte aktualiserats. Utskottsmajoriteten gör det lätt för sig genom att avfärda det hela med att tala om att familjepolitiska kommittén har uppdraget och att med hänsyn härtill »bör motionerna i förevarande del inte föranleda någon åtgärd från riksdagens sida». Man ägnar inte själva sakfrågan något intresse alls.

Fru Skantz menade att var man än sätter gränsen då det gäller antalet dagar då förvärvsarbete skall medges kommer man aldrig ifrån gränsdragningsproblem. Jo, visst kommer vi ifrån dem, om vi tar bort gränsen. Det är det som vi önskar.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Fru Skantz menar att LO och TCO — som hon tolkar deras yttranden — har uttryckt oro för att arbetsgivarna skulle utöva påtryckningar. Jag ber att ordagrant få citera vad som står i LO:s remissyttrande, så får kammarens ledamöter bedöma det själva: »Såvitt LO har kunnat utröna har hittills inte kvinnliga arbetstagare under havandeskapsledighet utsatts för tryck från arbetsgivarens sida att återuppta förvärvsarbete. LO anser inte risken blir större vid en uppmjukning av lagen.»

Fru Skantz håller inte med mig om att diskussionen rör små frågor. Hon säger att vårdbidrag är en stor fråga.

Naturligtvis är det riktigt, men de ändringar som föreslås i dagens reservationer är inte stora. De är ändringar i rätt riktning, men de är inte större än att de bör kunna bifallas nu. Det var min synpunkt.

Det är visserligen sant att den uppmjukning, som riksdagen beställde år 1965, var av ungefär den typ som den uppmjukning som nu har föreslagits i propositionen, men vad är det som hindrar att riksdagen i dag går ett steg längre än år 1965, när saken har blivit genomlyst och när tungviktiga remissorgan — löntagarorganisationer som LO och SACO — har föreslagit att den skall göra det? Varför kan då inte riksdagen ta detta inte särskilt djärva eller farliga steg, som dock går i rätt riktning? Fru Skantz anser att det inte nu är tillfälle att göra sådana reformer, eftersom utredningar pågår, men man kan ju successivt reformera och förbättra. Det trodde jag var den s. k. reformismens idé, och fru Skantz är väl ändå reformist?

Herr Lundberg säger att det inte är fråga om likställighet, eftersom tilläggsjukpenningen är olika. Den likställighet som vi har talat om är likställighet mellan män och kvinnor, och den skulle öka. Vidare skulle valfriheten öka för familjerna om reservanternas förslag bifölls — det lär ingen förneka. Vad beträffar likställigheten i fråga om tilläggsjukpenningen är reservanternas och utskottsmajoriteten precis lika goda kålsupare — ingen föreslår att tilläggsjukpenningens storlek skall ändras.

Fru SKANTZ (s):

Herr talman! Jag skulle också kunna anföra långa citat ur LO:s yttrande, men just det som herr Romnus valde är väl inte det allra bästa. LO säger alltså att enligt dess mening förekommer sådana avbrott endast i mindre omfattning. Det är väl ändå rätt naturligt, eftersom man enligt de nuvarande bestämmelserna går miste om tilläggsjukpen-

ningen för återstående 180 dagar även om man arbetat bara en dag. Det rör sig därför med all sannolikhet för närvarande endast om några få fall inom LO och TCO. Anledningen till att jag tolkade LO:s och TCO:s yttranden så att de hyste viss oro var att de över huvud taget hade tagit upp frågan i sina remissvar.

Den fråga vi behandlar i dag är bara en liten delfråga i den stora fråga som familjepolitiska kommittén haft att utreda: vår framtida familjepolitik. Kommittén säger i sin promemoria att den diskuterar ett eventuellt vårdbidrag. Hur detta skall utformas hör samman med frågan om moderskapsförsäkringen och måste ses i samband med den. Kommittén har dock lagt fram förslag beträffande 30-dagarsregeln. Jag vill också påminna om att det inte finns någon reservation eller något särskilt yttrande i promemorian från familjepolitiska kommittén. Detta måste väl tydas så att man är överens om det framlagda förslaget och vill arbeta vidare med alla de frågor som har samband med vår familjepolitik. Förslaget om att kvinna skall få utföra förvärvsarbete under högst 30 dagar är en avvägning mellan skydds- och vårdsynpunkter samt önskemålen om en uppmjukning av gällande regler. Om förvärvsarbete kan utföras i 30 dagar kan kvinnan åta sig ett normalt semestervikariat.

I familjepolitiska kommitténs promemoria nämns att kvinnan i allmänhet hämtar tilläggsjukpenningen i efterskott en gång i veckan och varje utbetalning förutsätter en ny framställning. Hon får då uppge hur många dagar hon har arbetat. Det måste läggas upp ett speciellt registerkort på dessa kvinnor, och det borde vara möjligt att införa ett system där man antecknar hur många dagar de arbetat. I så fall skulle man kunna påpeka för dem när det exempelvis återstår 10 av de 30 dagarna.

Glöm som sagt inte bort att den fråga

Ändring i lagen om allmän försäkring

vi behandlar i dag endast är en delfråga i den stora som familjepolitiska kommittén utreder!

Fru SIGURDSEN (s):

Herr talman! Utskottets talesman och reservanterna har tydligen haft litet svårt att tolka vad som ligger i det ställningstagande som LO har gjort i denna fråga och som tas upp i reservationen I. Det har föranlett mig att tala om vad som ligger bakom de skrivningar som finns i LO:s remissyttrande — i och för sig tycker jag inte att de kan ge anledning till några misstolkningar.

När vi diskuterat denna fråga har vi sagt oss att det inte är inom socialförsäkringens ram utan genom arbetarskyddslagstiftningen som ställning skall tas till arbetarskyddssynpunkterna, de medicinska synpunkterna på kvinnors ledighet vid moderskap. Vi tycker därför att det är fel att man genom socialförsäkringen fastställer denna maximering till 30 dagar. Vi säger klart i remissyttrandet att behovet av en sammanhängande ledighet enligt LO:s mening i första hand bör tillgodoses genom arbetarskyddslagstiftningen. Såvitt vi kunnat finna av familjepolitiska kommitténs förslag har det i huvudsak varit de administrativa svårigheterna som varit avgörande för att det tredje alternativet förordats. Jag tycker inte att LO:s skrivning, att det bör vara kvinnans sak att avgöra i vad mån hon vill åta sig förvärvsarbete under havandeskapstiden, tyder på någon tvksamhet hos LO.

Det mesta av vad som står i LO:s yttrande har refererats under debatten. Vad beträffar LO:s skrivning att det såvitt LO kunnat utröna inte förekommit att kvinnliga arbetstagare utsatts för tryck från arbetsgivarens sida, vill jag framhålla att vi, innan vi skrev denna mening i vårt remissyttrande, givetvis hade tagit kontakt med olika förbund och fackföreningar. Vi har naturligtvis inte kunnat ta kontakt med alla de kvin-

Ändring i lagen om allmän försäkring

nor inom LO som kan ha befunnit sig i denna situation. Men vid de undersökningar som vi gjort och som vi tycker är tillförlitliga har ingenting framkommit som tyder på att arbetsgivarna skulle utöva tryck på kvinnorna att återgå till förvärvsarbetet.

Vi anser att denna maximering innebär, som fru Ryding uttryckte det, något av ett förmynderskap över kvinnorna. Det föreliggande förslaget till uppmjukning hälsar vi naturligtvis med tillfredsställelse. Men att man föreslår att antalet dagar, under vilka arbete tillåtes, maximeras till 30 innebär bara ett fasthållande vid den byråkrati som jag tycker att vi alla har anledning att försöka komma ifrån.

Herr talman! I det läge där frågan nu befinner sig yrkar jag bifall till reservationen I.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Jag skulle bara vilja säga att det var glädjande att lyssna till fru Sigurdsens anförande, i vilket jag kan instämma. Jag tycker precis som hon, att om man skall anlägga skyddssynpunkter på denna fråga, bör dessa förhållanden regleras i arbetarskyddslagen och inte i denna lag som avser den ekonomiska ersättningen.

Jag vill också påstå att i och med att vi har denna fasta regel om 30 dagar, kan det uppkomma en situation som verkligen motverkar det syfte som utskottsmajoritetens talesmän säger sig ha när de anför skyddssynpunkter. Den kvinna som arbetar 31 eller 32 dagar går miste om ekonomisk ersättning i fortsättningen och hamnar alltså i den situationen att hon inte kan välja att stanna hemma och sköta om sitt barn utan helt enkelt måste börja arbeta.

Jag tycker att utskottsmajoritetens hela skrivning tyvärr andas just en uppfattning att kvinnorna måste ha någon som hjälper dem att välja, någon som hjälper dem att tänka. Vad fru Skantz sagt tyder på att kvinnan inte

själv kan få avgöra vad som är bäst för henne, om hon skall stanna hemma och sköta barnen eller om hon skall yrkesarbeta, utan det måste finnas en regel som innebär ett slags förmyndarskap över henne. Jag kan inte förstå hur man i det moderna samhället fortfarande kan omfatta sådana förlegade synpunkter. Som fröken Wetterström sade tidigare är det kanske i många fall arbetsammare för en hustru att vara hemma och sköta om barnen än att gå till kontoret och anlita någon som under tiden har hand om barnen i hemmet.

Jag skulle slutligen, herr talman, vilja säga några ord i anledning av vad herr Lundberg anförde beträffande jordbrukarhustrurna; de får minsann inte någon sådan här ersättning, framhöll han. Nej, det är riktigt. Jag vet inte om herr Lundberg har röstat för det förslag som vi från mitt partis sida har lagt fram, nämligen att man skulle försöka uppskatta värdet av de arbetsinsatser som görs av jordbrukarhustrur och andra som är gifta med egna företagare. En uppskattning av värdet av dessa arbetsinsatser innebär att vederbörande får deklarerat för detta och sedan erhåller en tilläggssjukpenning som grundar sig på deras arbetsprestation. Om herr Lundberg har röstat för detta förslag har det varit till hjälp för jordbrukarhustrurna även i det här avseendet.

Fru SKANTZ (s):

Herr talman! Jag hade inte tänkt begära ordet flera gånger men jag måste göra det när fru Kristensson talar om förmyndarskap och att kvinnorna själva skall bestämma o. s. v. Jag hade accepterat detta om bara inte fru Kristensson hade lämnat in en motion där det står att avbrott i ledigheten med bibehållen rätt till tilläggssjukpenning inte bör ske förrän 30 dagar förflutit från barnets födelse.

Utskottet har inte velat bestämma en gräns, oavsett var den skall sättas, utan

vi har överlåtit åt modern att själv avgöra saken.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Min motion kanske kan synas ologisk vid första påseendet, men jag vill erinra om att vi nu har en bestämmelse som säger att tilläggssjukpenning kan utgå från och med trettionde dagen efter förlossningen endast om kvinnan har barnet i sin vård eller på grund av sjukdom är hindrad att vårda barnet. Det är emellertid uppenbart att det är hänsynen till kvinnan själv under den första månaden efter förlossningen som motiverar att hon skall få tilläggssjukpenning oavsett om hon har barnet i sin vård eller inte.

Jag tycker därför att motionen i den delen var ganska logisk. Den tillgodoser just de medicinska skyddssynpunkterna, och dessa finns i det här nämnda avseendet såvitt jag vet inte speciellt angivna i arbetarskyddslagstiftningen.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr TALMANNEN yttrade:

I anledning av de under överläggningen framställda yrkandena ställer jag proposition först angående förslag till lag om ändring i lagen om allmän försäkring, därefter i fråga om skrivelse till Kungl. Maj:t om tilläggssjukpenning i visst fall, vidare beträffande punkten C i utskottets hemställan och slutligen rörande utskottets hemställan i övrigt.

Förslag till lag om ändring i lagen om allmän försäkring

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föreslagits i reservationen I); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Wetterström begärde emellertid votering, i anledning varav efter gi-

4 — Andra kammarens protokoll 1969. Nr 21

Ändring i lagen om allmän försäkring
ven varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 40, såvitt avser förslaget till lag om ändring i lagen om allmän försäkring, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring däri, som föreslagits i reservationen I) av fru Hamrin-Thorell m. fl.

Sedan kammarens ledamöter häfter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fröken Wetterström begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 146 ja och 67 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan oförändrad.

Skrivelse till Kungl. Maj:t angående tilläggssjukpenning vid barnsbörd då fadern vårdar barnet

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen II); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Romanus begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 40, såvitt avser skrivelse till Kungl. Maj:t angående till-

Ändring i barnavårdslagen

läggssjukpenning vid barnsbörd då fadern vårdar barnet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen II) av fru Hamrin-Thorell m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Romanus begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 156 ja och 52 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. C

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels och på bifall till reservationen III); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Romanus begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i mom. C) i utskottets utlåtande nr 40, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen III) av fru Hamrin-Thorell m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspro-

positionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Romanus begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 151 ja och 59 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Utskottets hemställan i övrigt

Bifölls.

§ 9

Ändring i barnavårdslagen

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i barnavårdslagen den 29 april 1960 (nr 97), jämte i ämnet väckta motioner.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Fru HOLMQVIST (s):

Herr talman! Bakgrunden till Kungl. Maj:ts proposition 62 är bl. a. att utredningen om adoption av utländska barn tog upp till behandling behovet av en ändring av 47 § barnavårdslagen. Jag har ingenting att invända mot att förslaget om lagändring läggs fram utan att man inväntar förslag från socialutredningen, som har att utreda barnavårdslagstiftningen. Jag vill ändå anföra några synpunkter på andra lagutskottets utlåtande nr 44, men jag har inget annat yrkande än utskottet.

Utskottet är enligt min mening väl positivt i sin skrivning med anledning av ett par motioner, motionsparet I:1003 av herr Brundin och II:1153

Ändring i barnavårdslagen

av herrar Åkerlind och Werner, där det bl. a. yrkas att socialstyrelsen må anföra besvär över barnavårdsnämnds dels genom förhandsbesked till enskilt hem lämnad lämplighetsförklaring, dels till enskilt hem meddelat tillstånd att ta emot fosterbarn. Jag tycker att den motionen andas misstroende mot barnavårdsnämnderna. Jag skall emellertid nu bara uppehålla mig vid den del i motionsyrkandet som rör socialstyrelsens besvärsrätt.

Redan i sitt yttrande år 1965 över förslaget från utredningen rörande adoption av utländska barn till överenskommelse med det grekiska barnhemmet Metera om en procedurordning för svenska och i Sverige bosatta grekiska medborgares adoption av barn från detta barnhem gjorde socialstyrelsen gällande att styrelsen borde ha befoget att själv pröva sökandes lämplighet innan ärendet översändes till det utländska kontaktorganet. Samma var förhållandet när överenskommelsen med Korea kom till stånd.

Såsom framgår av på s. 74 och följande i Statens offentliga utredningar 57:1967 har utredningen tagit upp socialstyrelsens propå om rätt till överprövning av barnavårdsnämnds beslut. Utredningen fann att sådan rätt i realiteten kunde innebära detsamma som ett upphävande av nämndens beslut om fosterhems godkännande, och utredningen avvisade därför propån. Det kan också anmärkas, framhöll utredningen, att socialstyrelsen inte är besvärsmyndighet i fråga om beslut av barnavårdsnämnd.

Utredningen ansåg vidare att socialstyrelsens erfarenhet i fråga om placering av barn i fosterhem borde på annat sätt komma adoptionsverksamheten till godo och menade att socialstyrelsen borde ge ut en skrift med råd och anvisningar till barnavårdsnämnderna enligt utredningens förslag. Man underströk också vikten av att barnavårdsnämnderna följde de anvisningar som

socialstyrelsen kunde förväntas komma att utfärda.

Barnavårdsnämndernas osäkerhet i början, när de hade fått sig pålagd denna nya uppgift, i fråga om bedömningen av presumtiva adoptanter är förklarlig, då en livlig debatt och många gånger missvisande uppgifter om myndigheternas inställning till denna fråga förekom. Framför allt beskyldes svenska myndigheter för avoghet och byråkrati som i själva verket berodde på svårigheter att få besked om lagstiftning i andra länder. Denna har emellertid klarlagts och redovisats av utredningen.

Den bedömning, som på sina håll gjordes i barnavårdsnämnderna och som innebar en jämförelse mellan föräldralösa barns standard och möjlighet till skolgång och utbildning i sitt hemland och en adoption i Sverige utan att man jämsides undersökte hur det skulle ställa sig om prövningen gällde ett svenskt adoptivbarn, förekommer inte längre.

Enligt uppgifter jag har fått från socialstyrelsen tillställs barnavårdsnämnderna, när de har att handlägga frågor om prövning av fosterhem för utländska barn, en speciell promemoria med anvisningar om hur prövningen bör ske.

Jag har mycket svårt att föreställa mig att socialstyrelsen skulle kunna utslutande på skriftliga handlingar göra säkrare bedömningar om fosterföräldrars lämplighet än den bedömning som sker ute i barnavårdsnämnderna genom att en tjänsteman personligen träffar de presumtiva adoptivföräldrarna och barnavårdsnämnden sedan fattar sitt beslut.

Jag ifrågasätter inte motionärernas ärliga uppsåt vad beträffar barnens rättssäkerhet, även om jag tycker att de överdriver när de menar att statsrådet i proposition nr 14 vill vänta med att införa en utvidgad överprövningsrätt i fråga om dels lämplighets-

Upphävande av viss inskränkning i rätten till inmutning i Norrbottens län

förklaringen, dels meddelat tillstånd att ta emot fosterbarn tills socialutredningen i samråd med utredningen om rättshjälp för förvaltningsärenden prövat denna fråga. Detta måste ur rätts-säkerhetssynpunkt anses betänkligt.

Det är på det sättet att när barn blir adopterade, vare sig det är barn från Korea eller från Grekland, har adoption skett i barnets hemland. Då barnet kommer hit till Sverige anses det som fosterbarn och åtnjuter skydd av fosterhemsinspektionen tills Kungl. Maj:t har fastställt den adoption som är klar i barnets hemland, före barnets ankomst till Sverige.

Jag har som sagt, herr talman, inget annat yrkande än utskottets, men jag har velat framföra dessa synpunkter till protokollet.

I detta anförande instämde herr *Henrikson* och fru *Löfqvist* (båda s).

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 10

Föredrogs vart efter annat andra lagutskottets utlåtanden:

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 21 maj 1954 (nr 269) om skyldighet för arbetsgivare att lämna uppgift rörande arbetsanställning,

nr 46, i anledning av motioner om rätt för utländsk medborgare till undantagande från den allmänna försäkringen, och

nr 48, i anledning av motioner angående tidpunkten för inplacering i ny sjukpenningklass.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 11

Upphävande av viss inskränkning i rätten till inmutning i Norrbottens län

Föredrogs tredje lagutskottets utlå-

tande nr 31, i anledning av motioner om upphävande av viss inskränkning i rätten till inmutning i Norrbottens län.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr *PETERSSON* i Gäddvik (m):

Herr talman! I ett särskilt yttrande har herrar *Ebbe Ohlsson* och *Hedin* understrukit, att de delar motionärernas uppfattning att gällande inskränkingslag medför svårigheter för enskilda företag som bedriver gruvdrift i Norrbotten.

Bolidenbolaget har i ett remissytt-rande till bankoutskottet hösten 1968 framhållit, att bolaget har ledig arbetskraft för malmprospektering som det gärna vill använda i Norrbotten men att i länet gällande inskränkning av rätten till inmutning omöjliggjort detta.

För kammarens ledamöter torde det vara välbekant att Norrbottens län har den största arbetslösheten av alla skogslän. Enligt min bedömning kommer också länet att uppvisa den sämsta utvecklingstrenden om den nuvarande politiken fortsätter. Ett led i förändringen av den nuvarande politiken vore att upphäva särbestämmelserna för länet i fråga om inmutningsförbud och att statsmakterna därmed markerade att enskilda företags insatser i länet är välkomna. Möjligheterna att finna brytvärda malmer skulle också öka och därmed förutsättningarna för ny gruvdrift. Ett upphävande av inmutningsförbudet har även den fördelen att det skulle innebära en positiv stimulans utan att det allmännas utgifter förden-skull ökar.

Herr talman! I utskottets utlåtande omtalas att gruvrättsutredningen under första halvåret 1969 avser att avge ett betänkande vari bl. a. frågan om inskränkingslagens fortsatta giltighet tas upp till behandling. Som motionär i frågan vill jag uttrycka förhoppningen att betänkandet och de därav följande för-

Riktlinjer för en samordnad skärgårdspolitik i Stockholms skärgård

slagen och besluten kommer att stå i samklang med vad som anförts i motionerna I: 807 och II: 925.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 12

Föredrogs vart för sig

tredje lagutskottets utlåtande nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om rätt för innehavare av järnväg att påkalla ägo-utbyte;

jordbruksutskottets memorial nr 19, angående uppskov med behandlingen av vissa till jordbruksutskottet hänvisade ärenden; och

allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 38, i anledning av motioner om åtgärder för att åstadkomma mera trafiksäkra bilar.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden och memorial hemställt.

§ 13

Riktlinjer för en samordnad skärgårdspolitik i Stockholms skärgård

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 39, i anledning av motioner om riktlinjer för en samordnad skärgårdspolitik i Stockholms skärgård.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 361 av herr *Virgin m. fl.* samt II: 412 av herr *Bohman m. fl.* hemställdes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att en utredning snarast tillsattes i syfte att uppdraga riktlinjer för en samordnad skärgårdspolitik i Stockholms skärgård och framlägga de förslag till författningsändringar eller i andra hänseenden som kunde befin-

nas motiverade för att tillgodose de i motionerna angivna syftena.

Utskottet hemställde,

att de likalydande motionerna I: 361 och II: 412 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Blomquist, Ingvar Andersson och Nilsson* i Bästekille (samtliga m), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till de likalydande motionerna I: 361 och II: 412 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla att en utredning snarast tillsattes i syfte att uppdraga riktlinjer för en samordnad skärgårdspolitik i Stockholms skärgård och framlägga de förslag till författningsändringar eller i andra hänseenden som kunde befinnas motiverade för att tillgodose de i motionerna angivna syftena.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr BOHMAN (m):

Herr talman! Det är som allmänna beredningsutskottets majoritet framhåller otvivelaktigt riktigt att få områden är föremål för så intensiv uppmärksamhet som Stockholms skärgård och det är lika obestriddigt att flera utredningar om skärgårdsproblematiken har igångsatts och alltjämt pågår. Men det är också lika ovedersägligt, herr talman, att varken uppmärksamheten eller utredningarna hittills har lett till något avgörande resultat. I själva verket har tvärtom motsättningarna mellan de olika intressen som gör sig gällande i fråga om skärgårdspolitik tillspetsats och de är i dag större än tidigare. Nya problem har tillkommit. Bristen på helhetssyn och enhetlig planering har skärpt olägenheterna, och missnöjet på olika håll är nu mera påfallande än tidigare. Skärgårdsproblemen avser i dag inte bara meningsbrytningar mellan olika intressen, de har också förvärrats genom en pågående, snabb mil-

Riktlinjer för en samordnad skärgårdspolitik i Stockholms skärgård

jöförstöring vilken hotar det säregna landskap som våra skärgårdar och framförallt Stockholms skärgård utgör.

Man kan fråga sig vad detta beror på. Länsstyrelsen i Stockholms län har ju långt ifrån varit inaktiv. Tvärtom har de olika länsorganen företagit den ena utredningen efter den andra, och i en mängd skrivelser till Konungen — om jag inte minns fel 17 stycken under de senaste åren — har länsmyndigheterna under hela 1960-talet krävt åtgärder och insatser av olika slag. Inom naturvårdsverket sysslar man också med skärgårdsproblemen. Men samtidigt har, som jag redan sagt, motsättningarna tillspetsats. Bakom de många olösta frågorna ligger bristande resurser, delvis av ekonomisk natur, och brist på lämpliga författningsbestämmelser. Byggnadslagstiftningen är föråldrad. Den tillämpning av byggnadslagstiftningens och andra liknande regler som sker inom skärgårdsområdena är i många hänseenden i varje fall diskutabel.

Det är min bestämda övertygelse att många av de frågor det här gäller inte kan lösas enbart på regional nivå. De regionala myndigheterna är bundna av gällande riktlinjer av generell natur och av författningar som inte utan vidare låter sig anpassas till skärgårdens problem. Detta är ett motiv — och kanske det viktigaste — för vårt krav att regeringen skall uppdra åt en särskild utredning att ta hand om hela detta komplex av frågor.

Självfallet föreligger liknande motsättningar och problem inom andra skärgårdsområden och glesbygder. Frågorna är sålunda delvis av generell natur. Men i stor utsträckning är de ändå speciella och betingade av förhållandena i det naturområde som Södermanlands och Upplands skärgårdar utgör. Detta är en orsak till att vi anser att en utredning i första hand bör söka nå en lösning just av detta skärgårdsområdes svårigheter.

Låt mig här i korthet peka på några

företeelser som bör utredas eller vara vägledande vid utredningsarbetet. Utredningen måste utgå från att Stockholms skärgård inte främst utgör ett fritids- och rekreationsområde för storstadens befolkning och att det inte kan jämföras med fjällområden och vildmarker i de nordliga delarna av vårt land. Stockholms skärgård är inte i första hand ett naturområde, som i stort sett saknar motsvarighet på annat håll i världen, utan en gammal kulturbygd som fått sin karaktär av mänskligt arbete och människors bebyggelse. Det är en näringsgeografisk enhet, inte ett fritidsområde. Just därför föreligger det inte någon motsättning mellan skärgårdens fasta befolkning — och då syftar jag inte bara på skärgårdsborna utan även på de stadsbor som blivit bofasta därute en stor del av året — och naturen och djurlivet. Alltjämt häckar sjöfågeln intill eller under boningshus, bodar och bryggor, och alltjämt söker den skydd för rovfågel och räv intill bebyggelsen. Det är förhandenvaron av en fast befolkning och dess arbetsinsatser som har skapat balansen mellan fauna, flora och människor i detta kulturlandskap.

Många av skärgårdarnas aktuella problem har skapats av den rörliga fritidsverksamhet som vissa politiker och planerare i första hand vill prioritera — eller rättare sagt av vissa yttringar av denna verksamhet. Snabbgående plastbåtar i mellan- och ytterskärgårdens övärld och trånga leder splittrar ejder- och svärtruggar, och ungarna blir lätt byte för truten. Fritidsfolkets strandhugg på fågelskären under den ömtåliga häckningstiden, nedskräpningen och förödelsen av stränderna samt den hårda nötning över huvud taget som det intensiva fritidslivet kan åstadkomma i vissa delar av skärgården är framför allt vad som förorsakat skador och problem.

Och fritidsfolkets antal växer för varje år, likaså båtbeståndet. I och för sig

Riktlinjer för en samordnad skärgårdspolitik i Stockholms skärgård

är detta glädjande och hälsas av alla med tillfredsställelse. Men vi måste också vara medvetna om att fritidsbåtarna och deras toalettanordningar i hög grad bidrar till vattenföroreningen. Fortfarande saknar vi i vårt land, i motsats till vad fallet är på andra håll, förbud mot direkt utsläpp av föroreningar i våra vatten.

Det växande fritidslivets behov har å andra sidan inte tillgodosetts. Bristen på replipunkter och hamnar för fritidsfolket är påfallande stor. Tilldelningen av bensinskattmedel är alltför begränsad, och en samordnad planeringsverksamhet, ägnad att tillgodose fritidsfolkets berättigade krav på säkra leder, hamnar och mottagningsstationer för skräp och avfall, har hittills icke kommit till stånd.

Den växande passagerartrafiken fraktar i dag mellan en halv och en miljon människor från Stockholm, Kapellskär och Norrtälje till Åland och Finland. Även dessa båtar och färjor har direkta toalettutsläpp. För vatten och stränder i den berörda delen av skärgården har detta fått orimliga konsekvenser. Fortfarande saknas i stort sett regler för att lösa problemen med denna form av nedskräpning. I de fall då regler finns, är kontrollen av efterlevnaden dålig. Likaså saknas i stor utsträckning bestämmelser som reglerar hastigheten inom båttrafiken. I trånga leder framföres den tunga passagerartrafiken med hastigheter som medför skador på stränder och bryggor och utsätter fritidstrafiken, framför allt nattetid och i dimma, för mycket stora risker.

Det verkligt stora miljöproblemet, som framför allt angår skärgården och skärgårdskommunerna, nämligen hur oljekatastrofer skall kunna effektivt förebyggas är, som vi alla vet, ännu inte löst. Alltjämt saknas också generella regler för hur skärgårdskommuner och strandägare skall ersättas vid oljeskador.

Herr talman! Vi behandlade för nå-

gon timme sedan i denna kammare utrikesutskottets utlåtande nr 4, i vilket utskottet enhälligt betonade vikten av att regeringen vidtar alla de åtgärder — såväl på det nationella planet som i samarbete med andra länder — som är påkallade och möjliga för att söka förhindra nedsmutsningen av Östersjöns vatten genom olja. Utskottet förutsätter att regeringen, utöver den aktivitet som redovisats för utskottet, även framgent kommer att följa denna fråga med den största uppmärksamhet. Denna fråga angår inte minst de ömtåliga skärgårdsområdena.

Skärgårdskommunerna som på sommaren har en befolkning kanske tio gånger så stor som den hela året bofasta, har inte resurser att lösa de ordnings- och destruktionsproblem som fritidsbebyggelsen och fritidsverksamheten förorsakar.

Bristen på enhetlig planering och den hårda — jag vågar säga inte ursprungligen avsedda — tillämpning av byggnadslagstiftningens och strandlagens regler som förekommer är ur rättssäkerhetens synvinkel oroande. I en framtällning till Kungl. Maj:t för några år sedan medgav länsstyrelsen i Stockholms län själv, att den »på grund av utvecklingen tvingats att hävda en tämligen långtgående tolkning när det gäller begreppet tätbebyggelse». Man har alltså gått längre än vad som ursprungligen förutsatts i lagstiftningen.

Detta har lett till att t. o. m. skärgårdsbor eller direkta ättlingar till skärgårdsbor, som vill bygga på det egna stamhemmanet, i praktiken förhindrats göra detta därför att myndigheterna kräver att byggnadsplan först skall utarbetas. I flertalet fall saknar vederbörande ekonomiska resurser för att uppgöra dylika byggnadsplaner. På många håll har dessa krav därför lett till totalt byggnadsstopp.

Ersättningsbestämmelserna vid förbud att utnyttja mark eller vid ianspråktagande av mark har delvis varit

Riktlinjer för en samordnad skärgårdspolitik i Stockholms skärgård

oklara. Bristen på anslag har lett till att ersättningsfrågorna förhalats. Det torde i dag råda en rätt allmän osäkerhet om vilka rättigheter och skyldigheter en markägare i Stockholms skärgård har och vilka rättsliga begränsningar i sin förfoganderätt över marken som han måste acceptera.

Avvägningen mellan det rörliga friluftslivet och den bofasta befolkningens intressen uppfattas av många som orättvis. Man frågar sig t. ex. varför den som lägger ned sina sparpengar i en båt skall ges möjlighet att göra strandhugg och att tämligen obegränsat förfoga över stränderna, medan den som lägger ned motsvarande belopp i ett eget hus inte får rätt att bygga i anslutning till de vatten som sedan århundraden givit naturliga förutsättningar för kommunikation i skärgårdsområdet. Inom vissa områden i Stockholms skärgård har strandlagens regler lett till ett totalt byggnadsförbud, därför att naturen inte ger möjlighet till bebyggelse i den starkt splittrade övärlden, om hus inte får förläggas i anslutning till stranden.

Jag vill understryka, herr talman, att det är den nuvarande *avvägningen* som jag vänder mig emot. En riktig skärgårdspolitik måste syfta till att skapa betingelser för både fast bosättning och rörligt fritidsliv. Det får inte vara ett antingen—eller utan det skall vara ett både—och. Det ligger, vågar jag påstå, i det rörliga friluftslivets eget intresse att skärgården nu liksom tidigare har tillräckligt antal replipunkter med fast bebyggelse och befolkning, som förhindrar förbuskning och igenväxning av landskapet och ger möjlighet till kontroll över de arter av det rörliga friluftslivet som tyvärr förekommer.

Men den fasta bebyggelsen måste anpassas efter naturen. På alltför många håll i skärgården kan man finna skrämmande bevis på bristande anpassning till natur och traditioner. Den frågan kan emellertid icke lösas genom totalförbud. Det krävs en generalplanering

av hela skärgårdsområdet, som tar hänsyn till de skilda intressen som här gör sig gällande. Syftet måste i sista hand vara att skapa ett levande skärgårdsområde.

Det finns, herr talman, fortfarande stora möjligheter att utnyttja vår skärgård för en förnuftig bebyggelse med bevarad natur och bevarad miljö. Lika väl som det framstår som ett gemensamt intresse för oss alla att bredda förutsättningarna för ett rikt rörligt friluftsliv borde det vara ett intresse för oss att utnyttja de stora möjligheterna till det fasta fritidsliv som allt fler människor eftersträvar med stigande levnadsstandard.

Uppsplittningen av vatten- och markområden i ytterskärgårdarna har på sina håll fått orimliga konsekvenser och skapat särskilda problem. De nuvarande reglerna utgör, såvitt jag förstår, inte ett tillräckligt instrument för att förhindra ett fortsatt schackrande med andelsrätter. Detta, liksom bodbebyggelsen på ytterskären, hör också till de många olösta skärgårdsfrågorna.

Låt mig även peka på behovet av att skapa varaktiga arbetstillfällen för den bofasta befolkningen i denna glesbygd. En förnuftigt planerad fritidsbebyggelse, som replierar på en fast befolkning, skulle skapa goda arbetsbetingelser året runt. Även här är det alltså fråga om en syntes mellan olika intressen — inte om motsättningar.

Att en lösning av kommunikationsproblemen inte minst vintertid har ett direkt samband med den fasta befolkningens möjligheter att existera, behöver jag väl inte särskilt stryka under. De isbrytande stora passagerarfartygen skärper svårigheterna för redan förut isolerade övärldar.

Herr talman! Jag har på detta sätt mycket kortfattat velat peka på några problem som är av den natur att de inte kan lösas regionalt utan som det måste ankomma på statsmakterna att ta ansvaret för. Vad det generellt gäller är —

Riktlinjer för en samordnad skärgårdspolitik i Stockholms skärgård

jag upprepar detta — att skapa en syn-tes mellan de skilda intressen som bry-ter sig i skärgårdsområdet och att åstad-komma en enhetlig planering som är positiv och konstruktiv och som syftar till att bevara miljön och att utnyttja de rika möjligheter som skärgårdsom-rådet erbjuder både för bebyggelse och för ett rörligt friluftslivs. Det är den syntesen och den planeringen, som trots all den uppmärksamhet som ägnats skärgårdens problem och trots alla de utredningar på området som gjorts, hit-tills inte kunnat åstadkommas. Det är mot den bakgrunden som vi framhär-dar i våra krav på att en statlig utred-ning snarast möjligt skall komma till stånd.

Jag ber att få yrka bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Åkerlind* och *Nilsson* i Bästekille (båda m).

Herr HUGOSSON (s):

Herr talman! Såsom herr Bohman påpekade i inledningen av sitt anföran-de är det få områden som varit föremål för så stor uppmärksamhet och så många utredningar som just Stockholms skärgårds framtida utveckling. När vi i allmänna beredningsutskottet även i år fått en motion från moderata sam-lingspartiet i denna fråga har vi in-hämtat synpunkter på densamma från ett flertal remissorgan. Jag vill börja med att citera vad Svenska kommun-förbundets styrelse anfört i sitt remiss-svar. Den säger: »Den allmänna gles-bygdsproblematik som aktualiseras i motionerna är icke något speciellt för stockholmskärgården utan återfinnes också på många andra håll i landet. De allmänna glesbygdsfrågorna är under utredning i den av Kungl. Maj:t till-satta glesbygdsutredningen.»

Jag vill hävda att den tolkning som Kommunförbundets styrelse gjort är

riktig. De stora problem som uppenbar-ligen finns i Stockholms skärgårdsom-råde skiljer sig inte väsentligt från de problem som vi har i skärgårdsområdet i västra Sverige eller i Blekinge skär-gård. De skiljer sig icke heller från de problem som återfinns i stora gles-bygdsområden i detta land. Trots detta är det emellertid alldeles klart att ett skärgårdsområde som ligger i anslut-ning till en befolkningsagglomeration på bortemot två miljoner är av speciellt riksintresse.

Nästan samtliga remissvar har av-styrkt att man nu tillsätter ytterligare en utredning. Ett flertal utredningar har gjorts och ett flertal pågår. Natur-vårdsverket påpekar att dessa frågor är föremål för utredningar i skilda sam-manhang och att det inte skulle vara lämpligt att tillsätta ytterligare en ut-redning.

Länsstyrelsen i Stockholms län som har att handlägga dessa i stor utsträck-ning regionala frågor, vilka skall be-handlas av primärkommunerna, av-styrker också bifall till motionerna. Ef-tersom herr Bohman just tog upp den fysiska planeringen, kan jag nämna att länsstyrelsen påpekat att »Länsöver-siktsplan 66» har givit ett underlag för en bättre sådan planering. Planen an-togs våren 1967 och den kommer att samordnas med en allmän generalplane-ring för Stockholms skärgård. Det är således väl sörjt för att vi får en bättre tingens ordning i Stockholms skär-gårdsområde när det gäller den fysiska planeringen.

I detta sammanhang vill jag också hänvisa till att byggnadslagstiftningen är föremål för översyn. Det kan vara tänkbart att det blir sådana förändring-ar som möjliggör att för framtiden pla-nera på ett bättre sätt även för skär-gårdsområdena.

Jag skall inte ta upp någon längre diskussion med herr Bohman med an-ledning av de synpunkter som han framförde. Miljöförstöringen är natur-

Riktlinjer för en samordnad skärgårdspolitik i Stockholms skärgård

ligtvis bekymmersam i Stockholms skärgårdsområde. Den är bekymmersam längs hela den svenska kusten, men även på detta område händer en del saker. Om ett par veckor kommer vi här i kammaren att få ta ställning till en miljövårdslag som gör det möjligt för samhället att ingripa mot miljöfarlig verksamhet. I detta sammanhang torde det även bli möjligt att angripa den nedsmutsning och den miljöfarliga verksamhet som pågår i våra svenska skärgårdar.

Jag skall inte ta upp mer än ytterligare en fråga som herr Bohman berörde i sitt inlägg. Jag anade ett angrepp på strandlagen, när herr Bohman sade att den har omöjliggjort för befolkningen ute i skärgårdsområdena att fritt välja var man vill placera sina hus och att det således har förekommit drastiska byggstopp i vissa delar av Stockholms skärgård. Jag tror att få människor i en storstadsregion som Stockholmsområdet vill ha en ändring i strandlagen. Enligt min uppfattning har det rörliga friluftslivet, inte minst i Stockholms skärgård, gynnats av strandlagen, och därför kan jag inte tänka mig att vi skall börja göra några förändringar i den. Även om strandlagen i viss utsträckning begränsar den bofasta befolkningens »rörelseförmåga» är ändå fördelarna så stora för de många människorna i denna storstadsregion att några förändringar absolut inte bör vidtas.

Jag skall, herr talman, inte fortsätta argumenteringen längre. Utskottet är så gott som enigt. Moderata samlingspartiets representanter har fogat en reservation till utskottsutlåtandet, men majoriteten har med stöd av de remissvar som inkommit beslutat sig för att avstyrka motionerna.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr BOHMAN (m):

Herr talman! Jag vet inte hur väl

herr Hugosson känner till de områden som han nu talar om. Jag vill naturligtvis inte ifrågasätta herr Hugossons kompetens, men om han vill göra gällande att de problem som jag här tagit upp — och som i varje fall ett flertal av oss i denna stad är medvetna om — inte skiljer sig från problemen i andra glesbygder, vittnar det om stor okunighet om vad vi diskuterar.

Det är klart att det förekommer paralleller. Det finns vissa gemensamma nämnare för frågor i Stockholms skärgårdsområde och i Göteborgs skärgårdsområde. Det finns problem som bör lösas efter gemensamma linjer. Men jag vågar ändå påstå att de svårigheter, som har spetsas till och i dag är akuta för det stockholmska skärgårdsområdets miljö, är sådana att de motiverar att en utredning i första hand sysslar med dem och att utredningsmaterialet sedan utnyttjas även på annat håll.

När allmänna beredningsutskottet i höstas diskuterade en liknande motion, avvisade utskottet liksom i år motionen och förklarade att nu hade alla de utredningar igångsatts som behövdes, nu fanns det tillräckligt material för att ta ställning. Medan den frågan diskuterades här i riksdagen påbörjades emellertid ytterligare utredningar, och i januari månad ansåg sig länsstyrelsen tvingad att sätta i gång en ännu längre gående utredningsverksamhet. De tidigare utredningarna har alltså nu kompletterats. Men utredningsverksamheten har pågått i mer än 20 år utan att hittills ha lett fram till något påtagligt resultat, bl. a. därför att myndigheterna varit bundna av generella författningsregler och bestämmelser, som inte utan vidare låter sig tillämpa i skärgårdsområdet. Det behövs lagändringar i väsentliga hänseenden för att vi skall kunna lösa de problem som det här är fråga om.

På en konferens, anordnad av länsstyrelsen i Stockholms län i januari — vid vilken för övrigt allmänna be-

Riktlinjer för en samordnad skärgårdspolitik i Stockholms skärgård

redningsutskottets ordförande fru Eriksson var närvarande — lämnade länsöverdirektören Nyqvist en redovisning av en del av dessa frågor. Han talade om för de närvarande att man *nu* skulle sätta i gång utredningar som skulle syfta till att bilda underlag för länsstyrelsens vidare handlande inom dessa områden, att utgöra grund för vidare planering, att föreslå konkreta åtgärder för att tillgodose naturvård och rörligt friluftsliv, att inom denna ram klassificera stränderna o. s. v. Detta visar alltså att i *januari* hade man inte kommit längre än till att dra upp riktlinjer för ny utredningsverksamhet. Han tillade att länsstyrelsen sedan avser att få till stånd en allsidig och översiktlig utredning rörande dessa och andra problem och inte minst rörande möjligheterna att skapa sysselsättning för människorna i dessa områden.

Går man till allmänna beredningsutskottets eget utlåtande finner man att länsstyrelsen i sitt remissvar påminner om att länsstyrelsen själv har gjort inte mindre än 17 framställningar till Kungl. Maj:t under åren 1960—1965 om åtgärder från statsmakternas sida rörande olika skärgårdsförhållanden. Överlantmätaren säger i sitt yttrande att efter hand som det visar sig nödvändigt med författningsändringar med hänsyn till förhållandena i länet får detta liksom hittills anmälas till Kungl. Maj:t eller till de centrala ämbetsverken.

Man skall alltså fortsätta att öka på antalet framställningar tills de blir 18, 19, 20 eller 30, och så samlas de på hög i kanslihuset och ingenting händer. När skall statsmakterna bli medvetna om det direkta ansvar de har? De kan inte längre fungera bara som en brevlåda för framställningar från länsmyndigheten.

Visst har vissa remissinstanser avstyrkt motionerna, men det finns också sådana som har tillstyrkt dem. Turisttrafikförbundet anser att en utredning skulle bidra till att avsevärt underlätta

för såväl statliga och kommunala myndigheter som för enskilda företagare att på olika sätt både tillgodose den bofasta befolkningens intressen och få till stånd ett rationellt utnyttjande av skärgården som turist- och rekreationsområde och tillstyrker därför motionerna.

Herr Hugosson vet kanske också att hans eget parti i går anordnade en diskussion med rubriken »Måste Roslagen dö? Norrlandsproblem i Stockholms län.» Man diskuterade där sysselsättningsmöjligheterna och en del andra frågor som hör till skärgårdsområdet.

Herr Hugosson gjorde gällande att jag hade gått till angrepp mot strandlagen. Jag menade, sade herr Hugosson, att markägarna fritt skulle få välja var de ville placera sina hus. Det sade jag inte. Jag sade att en generell tillämpning av strandlagen i vissa delar av Stockholms skärgård har medfört ett totalt byggnadsstopp. De öar som jag syftade på är av sådan natur och har sådan vegetation och utformning att det inte går att bygga inne på öarna utan man är tvungen att, som skärgårdsbefolkningen gjort i alla tider, förlägga husen i anslutning till stränderna. Det är denna generella tillämpning av strandlagen som jag kritiserar och ingenting annat.

Jag vill upprepa att vad jag är ute efter är en avvägning som tar hänsyn till *både* den bofasta befolkningens och markägarnas och friluftslivets behov. Man har hittills i alltför stor utsträckning prioriterat uteslutande den ena gruppen. Det har lett till problem och skadeverkningar i Stockholms skärgård som även den prioriterade gruppen får lida av i framtiden.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Jag har inget behov av att polemisera med herr Bohman när det gäller hans analys av skärgårdsproblematiken. Jag kan möjligen vara litet tveksam på en punkt, nämligen när han sade att han i all korthet hade antytt problemen. Hans analys var kanske inte

Riktlinjer för en samordnad skärgårdspolitik i Stockholms skärgård

så särskilt kortfattad, i synnerhet som den endast utmynnade i ett krav på att man skulle tillsätta ytterligare en utredning utöver dem som redan arbetar.

Jag har begärt ordet bara för att understryka, att det faktum, att reservationen avgivits endast av ledamöter från moderata samlingspartiet, självfallet inte innebär att andra partier och andra partiets riksdagsledamöter skulle vara ointresserade av skärgårdsfrågorna. I själva verket behandlade riksdagen, något som också nämns i motionen och utskottets utlåtande, så sent som förra året en motion från folkpartiet, vilken hade väckts av herr Norrby. Med anledning av denna motion uttalade sig allmänna beredningsutskottet i ett enhälligt och mycket positivt utlåtande om dessa frågors vikt.

Sedan herr Bohmans motion väcktes har länsstyrelsen också tillsatt en utredning som har till uppgift att framlägga förslag till ett handlingsprogram för en samordnad skärgårdsplanering. Det är alltså fråga om en övergripande utredning. Till en del kan väl denna utredning ses som en frukt av fjolårets folkpartimotion och av det utlåtande som avgavs över denna motion, ett utlåtande som riksdagen anslöt sig till. Jag tror inte det vore särskilt meningsfullt och handlingskraftigt, om riksdagen nu uttalade sig för ytterligare en utredning som skulle utföras i statens regi. Behövs det fler utredningar bör dessa enligt min mening göras av landstinget eller det blivande storlandstinget och ha en lokal demokratisk förankring.

Jag vill betona, herr Hugosson, att det här inte är fråga om någon allmän glesbygdspolitisk, utan det gäller just de problem som är specifika för det skärgårdsområde som ligger inom räckhåll för storstaden Stockholm. Därför är det motiverat att ha en särskild utredning med lokal anknytning. Länsstyrelsens utredning kan i viss mån sägas vara en sådan utredning; den kommer att söka kontakt med de kom-

muner som är berörda. Men om det behövs någon ytterligare utredning bör denna, som sagt, snarast ske i landstingets eller det blivande storlandstingets regi. Jag kommer därför i denna fråga att följa utskottsmajoritetens förslag.

Herr HUGOSSON (s):

Herr talman! Jag vill på intet sätt göra herr Bohman rangen stridig som kännare av Stockholms skärgård; det skulle väl vara litet övermaga av en göteborgare. När jag sade att de problem som möter i Stockholms skärgårdsområde är av ungefär samma typ som i andra glesbygdssområden, så gjorde jag det genom att citera vad Kommunförbundets styrelse sagt i sitt remissvar. Jag vet inte om Kommunförbundets styrelse speciellt väl känner till Stockholms skärgård, men icke förty har den framhållit denna synpunkt.

Till herr Romanus vill jag säga att jag visst inte är ointresserad av skärgårdsfrågorna. Jag bor nära ett stort skärgårdsområde — det västsvenska skärgårdsområdet — där det förekommer uppenbara problem av just glesbygdskaraktär. I den bohuslänska skärgården har vi en fiskarbefolkning som har utomordentligt stora svårigheter och som måste lämna sitt yrke och därmed också i stor utsträckning tvingas att flytta från skärgården. Visst skapar detta problem. Men det är inte den saken vi diskuterar i dag, utan vad vi diskuterar är frågan, huruvida det bör tillsättas ytterligare en utredning. Därvidlag har jag precis samma uppfattning som herr Romanus, nämligen att den utredning som länsstyrelsen i Stockholms län tillsatt har den samordnande karaktär som den i motionen aktualiserade utredningen föreslås få. Jag tycker därför det skulle vara alldeles felaktigt att starta ytterligare en utredning på detta område.

Jag vill understryka att det i stor utsträckning gäller regionala frågeställ-

Riktlinjer för en samordnad skärgårdspolitik i Stockholms skärgård

ningar och att det därför är helt naturligt att primärkommunerna och länsstyrelsen i Stockholms län är engagerade i dessa frågor, att länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län är engagerad i skärgårdsfrågorna i Västsverige liksom att länsstyrelsen i Blekinge län är engagerad i de problem som återfinns i den blekingska skärgården.

Herr talman! Jag yrkar ånyo bifall till utskottets hemställan.

Herr BOHMAN (m):

Herr talman! Herr Romanus känner kanske inte till att den här frågan vid upprepade tillfällen tidigare har aktualiserats från det parti som jag representerar. Och jag tyckte kanske att herr Romanus i sitt anförande i viss utsträckning polemiserade mot sin egen partivän, som ju väckte frågan om en utredning så sent som i höstas.

Av motionen och reservationen framgår varför vi anser att det behövs en statlig utredning. Under mer än 20 år har länsmyndigheterna utrett dessa frågor utan att komma till något resultat. De har år efter år begärt nya utredningar. Nya utredningar har tillsatts men vi är i dag precis lika långt från ett resultat som vi var för 20 år sedan.

Problemen är inte enbart regionala. Om de skall kunna angripas från roten fordras det författningsändringar. Man kan inte begära att länsmyndigheter och andra i sin verksamhet skall utgå från lagändringar som ännu inte är genomförda. Myndigheterna kan påkalla lagändringar där sådana befinnerse aktuella. Och detta har — som jag tidigare framhöll — länsstyrelsen i upprepade framställningar till Kungl. Maj:t redan gjort utan att få gehör för sina synpunkter. Även om man fortsätter att göra sådana framställningar har man väl inte anledning att hysa större förväntningar att de skall leda till ett positivt resultat än vad man hittills haft. Den enda möjligheten att lösa detta problem är att staten tar på sitt an-

svar att dra upp riktlinjer för en förnuftig skärgårdspolitik.

Jag har, herr Hugosson, självfallet ingenting emot att man diskuterar de andra skärgårdsområdenas problem. Som jag själv framhöll finns det vissa paralleller mellan problemen på olika håll. Men jag bestrider bestämt att de problem vi skall diskutera beträffande Stockholms skärgård och andra skärgårdsområden går att jämföra med glesbygdsp Problemen i Norrland. Det gäller här någonting helt annat och miljövärden av en helt annan art än det är fråga om i Norrland.

Jag skulle, eftersom herr Hugosson uppenbarligen inte känner till förhållandena i den här speciella delen av vårt land, ifrån talarstolen vilja rikta en inbjudan till herr Hugosson att följa med mig i Stockholms skärgård. Jag är övertygad om att herr Hugosson efter en sådan rundtur kommer att ha en annan syn på skärgårdsproblematiken än den som han har redovisat här i dag. Jag ser med stora förväntningar fram mot både visiten i Stockholms skärgård tillsammans med herr Hugosson och den åsiktsförändring som därefter kommer att äga rum.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill visst inte ta ifrån herr Bohman och hans parti äran av att tidigare ha visat intresse för de här frågorna. Jag begärde ordet bara för att påpeka att det faktum, att herr Bohmans parti i år står ensamt för reservationen, bl. a. sammanhänger med att det från folkpartihåll förra året väcktes en motion, som vi anser har givit ett visst resultat och som vid utskottsbehandlingen föranledde ett enhälligt utlåtande från allmänna beredningsutskottet. Jag polemiserar sannerligen inte mot den folkpartist, herr Norrby, som då väckte motionen, eftersom jag vet att han anser att den utredning, som länsstyrelsen har satt i gång, är övergripande.

Riktlinjer för en samordnad skärgårdspolitik i Stockholms skärgård

Jag tycker det är något rörande med herr Bohmans förtroende för att det blir fina grejor om bara staten sätter i gång en utredning. Jag tror för min del att det blir bättre om utredningen har en lokal förankring. Det kan man säga att länsstyrelsens utredning i viss mån har, och det kan man ännu mer säga — om den utredningen behöver kompletteras — ifall landstinget och det blivande storlandstinget utreder dessa problem.

Herr HUGOSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber att få tacka herr Bohman för inbjudan att göra en sight-seeingtur i Stockholms skärgård. Jag hade förmånen att få göra en sådan för ett år sedan i samband med tredje lagutskottets resa, då vi studerade skärgårdsproblem i Stockholms skärgårdsområde, men det är naturligtvis värdefullt med en rekapitulation. Jag kan väl kvittera inbjudan med att be herr Bohman följa med mig till den bohuslänska skärgården för att se vilka problem som fiskarbefolkningen möter där.

Men det var inte bara för att säga detta som jag begärde ordet, herr talman. Herr Bohman säger att det måste företas författningsändringar. Det är möjligt att så måste bli fallet, men det finns ett par statliga utredningar som sysslar med frågor som tangerar de problem vi möter i skärgårdsområdena. Byggnadslagstiftningen är föremål för en översyn som måhända kan leda till att vissa förändringar för skärgårdskommunerna som herr Bohman har efterlyst kommer i fråga — utredningen får väl penetrera den saken och lägga fram förslag, om det behövs. Detsamma gäller den allmänna glesbygdsutredningen, som också möjligen kan komma in på frågor som gäller skärgårdsproblematiken i stort.

I likhet med herr Romanus hävdar jag att de regionala organen — primärkommunerna och länsstyrelserna — skall ha det avgörande inflytandet på dessa frågor. Jag hävdar bestämt att de

regionala organen i stor utsträckning måste dra upp riktlinjerna för planeringen och utvecklingen i våra svenska skärgårdsområden. Om det erfordras speciella lagstiftningsåtgärder, tror jag inte att länsstyrelsen i Stockholms län drar sig för att göra framställningar till Kungl. Maj:t. Som herr Bohman också har påpekat har det skett i ett flertal fall, och det har gjorts inte bara av länsstyrelsen i Stockholms län utan också av andra länsstyrelser som har skärgårdsproblem in på knutarna.

Herr BOHMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Alla vi som i sinnevärlden upplever problemen i Stockholms skärgård kan konstatera att trots den hittillsvarande utredningsverksamheten ingenting har skett.

Nu hänvisar herr Hugosson till utredningen om byggnadslagstiftningen. Det kan dröja låt oss säga åtta, tio år innan den leder till en lagstiftning. Han hänvisar också till andra statliga utredningar som pågår. Men under tiden förstörs vattnen i Stockholms skärgård. Under tiden förstör vi en miljö som alla sätter värde på. Vi hindrar människorna där ute att skaffa sig förutsättningar för att leva vidare. »Intet är som väntans tider» — det är vacker poesi, men orden är inte tillämpliga i det här sammanhanget. Någonting *måste* göras, och hittillsvarande erfarenheter tyder på att det måste till krafttag för att problemen skall lösas.

Herr GREBÄCK (cp):

Herr talman! Det är tydligen nödvändigt att avge vittnesmål från länsbanken för att betyga det intresse vi inom de olika politiska partierna har för de invecklade frågor som berör Stockholms läns skärgård. Det är emellertid inte bara på riksplanet som politikerna är engagerade i dessa frågor, utan partierna är i hög grad engagerade också på länsplanet, i planeringsrådet, i

Riktlinjer för en samordnad skärgårdspolitik i Stockholms skärgård

landstinget, i storlandstingssammanhang och i kommunerna.

Jag kan nämna att redan i nästa vecka skall en arbetsgrupp på storlandstingsnivå hålla ett sammanträde om dessa frågor. Även i storlandstingssammanhang har alltså problemen tagits upp. Detta har väl skett, skulle jag tro, på initiativ bland annat från vårt håll. Själv har jag i planeringsrådet fäst uppmärksamheten på dessa frågor, och jag tror att jag i någon mån har medverkat till att den utredning som länsstyrelsen har satt i gång kommit till stånd.

Jag förstår inte riktigt vilka författningsändringar det är som herr Bohman syftar på i detta sammanhang. När det gäller miljöproblemen kommer vi nämligen att få helt andra möjligheter efter den 1 juli i år, sedan den nya miljövårdslagen har trätt i kraft, att komma åt miljöförstörelsen. Sådana möjligheter har vi inte haft tidigare. Vi måste väl pröva dem först, innan vi begär författningsändringar. Naturvårdslagen ger oss också ganska stora möjligheter att ge oss i kast med sådana problem.

Herr Hugosson nämnde den översyn av byggnadslagen som är förestående, men även en översyn av vattenlagen är påbörjad.

Vad sysselsättningsfrågorna beträffar är dessa för närvarande föremål för en intensiv utredning från länsstyrelsens sida, och eftersom nu också storlandstinget är inkopplat på dem vore det väl märkvärdigt om det inte skulle leda fram till resultat. Jag har svårt att förstå att en utredning på riksnivå skulle kunna få den betydelse som herr Bohman tydligen tillmäter en sådan. Jag anser emellertid att de författningsändringar som herr Bohman efterlyser måste konkretiseras innan man kan få en uppfattning om vad herr Bohman syftar till i det fallet. Däremot vill jag gärna erkänna att den analys som herr Bohman gjort av missförhållandena i

Stockholms skärgård är överensstämmande med verkligheten och att det är hög tid att vi ger oss i kast med dem. Jag har emellertid det intrycket, att de ambitionerna redan finns på länsnivå, både hos landsting, planeringsråd och ute i kommunerna. Jag anser det riktigt att gå den vägen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Bohman begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller allmänna beredningsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 39, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Blomquist m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Bohman begärde emellertid röst-räkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 177 ja och 32 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Åtgärder till främjande av turistnäringen i Jämtlands län och av fritidsverksamhet, m. m.

§ 14

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 40, i anledning av motioner om åtgärder för att minska fosfathalten i tvättmedel.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 15

Åtgärder till främjande av turistnäringen i Jämtlands län och av fritidsverksamhet, m. m.

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 41, i anledning av motioner om åtgärder till främjande av turistnäringen i Jämtlands län och av fritidsverksamhet, m. m.

Till allmänna beredningsutskottet hade hänvisats

dels motionen I:247 av herr *Karl Pettersson*, vari hemställdes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsamt utredning och förslag rörande åtgärder för främjande av turistnäringen, varvid i motionen framförda synpunkter borde beaktas;

dels motionen II:415 av herr *Lundberg*, vari hemställdes att riksdagen med beaktande av de framförda synpunkterna måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa

om en skyndsamt utredning samt förslag till inköp av i första hand erforderliga markområden i Kalls kommun, Jämtlands län, och i Åreskutans omgivning för anläggning av ett fritids-, semester-, rekreations-, idrotts- och utbildningscentrum av internationell standard, men med beaktande av att dagskostnaderna icke finge bli så höga, att lägre inkomsttagare utestängdes från att nyttja detsamma;

att tidsenliga lokaler och övningsplatser för klasslärareshögskolorna anläggs, med beaktande av åtgärder för att

lösa ledarfrågan för vår ungdoms fysiska fostran samt behovet av lokaler och övningsplatser; samt

att åtgärder vidtoges för att stimulera till ökad användning av kollektiva trafikmedel — främst järnvägarna — för att på så sätt åstadkomma en minskning av trafikolyckor samt en bättre boende- och trafikmiljö.

Utskottet hemställde,

1) att motionen I:247 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

2) att motionen II:415 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits vid utskottets hemställan under 1 av herrar *Blomquist*, *Ingvar Andersson* och *Nilsson* i Agnäs (samtliga m).

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Jag åhörde med stort intresse den diskussion som nyss fördes om Stockholms skärgård. Just nu har det vaknat ett intresse i vårt land för speciellt två frågor, nämligen dels ungdomsfrågor, dels natur-, miljö- och friluftsförhållanden. Tyvärr har det visat sig i dessa fall, att man som så många gånger förr har vaknat aldeles för sent. Om vi 1950 hade lyckats få till stånd ett verkligt intresse för Stockholms skärgård på grundval av den utredning som gjordes 1948 skulle smutsen och eländet och förstörelsen ha varit vida mycket mindre än nu i Stockholmsområdet.

Det är märkligt att man just nu, när det har blivit för sent, har vaknat. Det är naturligtvis bra att man vaknar någon gång. Det har tydligen varit lättare att skapa opinion och intresse för någonting som har legat långt borta.

Man har inte hört så mycket om Mälaren, smutsvattnet som vi dricker och

Åtgärder till främjande av turistnäringen i Jämtlands län och av fritidsverksamhet, m. m.

badar i. Det har inte hörts så mycket om Stockholms län, om smutsen i Hallstavik, om Uppsala län, om smutsen vid Karlholm eller om smutsen i Gävlebukten vid Bomhus, Skutskär m. m. Vi har inte hört så mycket om att man i Göteborg anser att vattnet i Göta älv är någonting alldeles förfärligt; detsamma gäller vattnet i Klarälven. Över huvud taget har alla människor talat om någonting annat men inte om den smuts vi har omkring oss.

Det är givet att jag, när jag hörde diskussionen nyss om Stockholms skärgård, frågade mig: Hur har det varit, om herrarna och damerna i respektive län 1950 hade försökt att utöka skaran på 24 ledamöter i andra kamraren som ville vidta åtgärder i det sammanhanget? Då hade man en annan uppfattning; då var det hela så främmande.

Jag har velat säga detta, därför att om fritids- och miljöfrågor bara engagerar människor utifrån, som alltså befinner sig på avstånd, och man glömmar bort att se på hur vi har det hemma, så kan vi komma i den situationen att en bygdebefolkning känner sig stå utanför. Vi kan aldrig hålla reda på naturen och få ordning och reda om vi inte kan engagera bygdebefolkningen och få dess förtroende då det gäller att vidta olika åtgärder.

När jag nyss röstade för reservationen vid allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 39 var anledningen den, att vi utrett frågan om Stockholmsområdet ända sedan 1948, då en utredning var klar. Jag vet inte hur många gånger man hört att länsstyrelserna gjort utredningar utan att någonting skett. Precis samma sak gäller Jämtland och över huvud taget Norrland. Man brukar säga att vissa personer inte går över Dalälven men lortgränsen går givetvis på den här sidan om Dalälven. Den rena luften och de bättre förhållandena finns utan tvivel på den andra sidan.

Men om vi nu menar någonting med våra uttalanden att vi skall göra någonting för ungdomen och om vårt fritids- och miljöintresse betyder någonting, är det absolut nödvändigt att vidta åtgärder för att verkligen bygga ut områdena under kontroll och med planering, så att svensk natur, svensk fritidsbebyggelse m. m. får ett annat utseende än för närvarande.

Jag har vädjat om tillskapandet av ett fritidsområde i Jämtland men skall inte motivera min vädjan med arbetskraftssynpunkter. Jag vill i stället peka på det stora behovet av verkligt goda fritidsanläggningar för människorna i tätorterna i Mellan- och Sydsverige. Vi måste också försöka skapa sysselsättning så att människorna kan stanna kvar där de nu bor. Det finns en för mig fullständigt främmande tendens i miljö- och fritidsdebatten, nämligen detta att man mycket litet bryr sig om den befolkning som ändå skall utgöra kärnan i ett landskap, under det att man mycket hellre tar hänsyn till att en och annan skall kunna resa dit och under en kort tid se på det eventuellt vackra eller fula.

Det finns här i landet ett mycket stort behov av en fritidsanläggning av det slag det här gäller. Om utskottets ledamöter har varit av den meningen att tillräckligt många utredningar redan arbetat med dessa frågor, hade det väl varit rimligt att utskottet förordat skrivelse till Kungl. Maj:t, men i stället har utskottet avstyrkt min motion. Jag skall här inte referera motionen utan hänvisa bara till den, eftersom den berör några av de frågor som har intresserat mig mycket under mer än 25 år här i riksdagen.

Länsstyrelsen i Jämtlands län har ställt sig kallsinnig till detta projekt. Tydligt har prestigefrågan varit viktigare än att verkligen få något gjort där uppe. Befolkningen i området kring Kallsjön, men även andra intressenter,

Åtgärder till främjande av turistnäringen i Jämtlands län och av fritidsverksamhet, m. m.

har vädjat till statsmakterna att göra någonting, men detta har alltid mötts av svaret att det är en sak som vi får skjuta på framtiden. Och visst kan vi göra det. Men under tiden hinner också detta fritidsområde att förstöras, samtidigt som befolkningen i bygden tvingas flytta därifrån. Utskottets ledamöter har kanske inte ansett det vara så viktigt att ha någon befolkning kvar i den bygden, men jag tror att det ur många synpunkter har en viss betydelse. Vi försöker ju nu också att locka ut ungdomen på läger av olika slag samt att utbilda lärare för sådan verksamhet, och då är det orimligt att en stor kategori människor, som skulle kunna förbättra lönsamheten för en anläggning av det slag det här är fråga om, inte beaktas.

Det skulle självfallet kunna sägas mycket om hur vi skall lösa våra miljöproblem, och jag håller med herr Bohman om att det inte är möjligt att lösa dem utan att samhället och staten engagerar sig på ett helt annat sätt än nu. Staten har i sin ägo oerhört stora markområden som man knappast vet om att man äger. Varför inte utnyttja de områdena för kommunernas, landstingens och hela folkets bästa?

Jag förutsätter att kammarens ledamöter har läst min motion och skall därför inte referera den mera. Allmänna beredningsutskottet har varit negativt — som vanligt när det gäller fritidsfrågor. Möjligen kan utskottet uttala sig om och engagera sig i sådana frågor på avstånd men ser inte vad som finns runt knuten, ser inte det som man trampar på varje dag.

En annan sak som diskuteras i dagspressen just nu är den allvarliga miljöfara det atomkraftverk kan komma att utgöra som nu planeras på Gästrikere eller Upplandskusten. Ingen har ännu utrett vilken miljöskada det kraftverket kan komma att förorsaka för Gävlebukten när det gäller såväl natur som flora

och fauna. I Uppsala län finns det tre vattenfall vid Dalälvens utlopp, och där är vattnet så rent det någonsin kan bli, så länge vi har naturliga vattenkraftverk. Men jag vill säga till statsmakterna: Var ytterst försiktiga i detta fall och undersök mycket omsorgsfullt vilka konsekvenser det kan föra med sig för vår natur och vår miljö, om vi bygger det planerade atomkraftverket!

Även om utskottet som vanligt tycker att vi inte skall göra något på detta område utan i stället talar om något annat, hoppas jag ändå att en del av kammarens ledamöter har en klart positiv syn på naturvärden och på miljö- och fritidsfrågorna, och därför vädjar jag till dem att biträda yrkandet i min motion.

Herr talman! Jag yrkar bifall till motion II: 415.

Herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr NILSSON i Agnäs (m):

Herr talman! Det är alltid intressant att lyssna till herr Lundberg, och jag delar i stort de åsikter han i dag framfört. Jag gläds över hans varma hjärta men jag kan inte riktigt hålla med om att utskottets skrivning skulle vara negativ. Jag tycker att den har många förtjänster.

I förevarande utlåtande behandlas två motioner i samma ämne, vilka dock i väsentliga avseenden uppvisar skillnader. Detta har medfört att det varit mycket svårt att motivera en reservation i ärendet. Jag menar att herr Lundbergs motion, som röjer hans varma hjärta, hans stora intresse och hans ärliga vilja, trots allt är för vidlyftig och vittsvävande. Det är praktiskt ogenomförbart att förverkliga hans förslag beträffande de kollektiva trafikmedlen. Även i herr Lundbergs förslag om statliga markinköp finns det inslag som jag ställer mig tveksam inför.

Åtgärder till främjande av turistnäringen i Jämtlands län och av fritidsverksamhet, m. m.

Däremot ter sig motionen av herr Karl Pettersson, som också behandlas i dag, ytterst realistisk. Jag har i dag läst igenom den på nytt och konstaterat, att den tar upp flera punkter på ett kort och enkelt sätt och med ett berömvärd grepp om ämnet. Där beröres servicemöjligheterna i lämpliga turistområden och vikten av att få kommunikationer till dessa. Det påpekas att förbättringar redan skett men att de varit kostsamma. Vidare understryks att man måste tillse att det blir inte bara en hög besökandefrekvens på turistanläggningarna utan också en lång utnyttjandetid under året. Vidare framhålls önskvärdheten av att få folk till länets sportfiskeområden m. m., varvid möjligheter att använda charterflyg omnämnes. En utredning om vad som kan göras på detta område borde tillsättas. Slutligen tar motionären upp behovet av omarbetade avskrivningsregler för turistanläggningar som redan finns eller är under uppförande i Jämtlands län och begär en skyndsam utredning härom.

Det gäller i dessa fall inte någon direkt begäran om statliga åtgärder. Jag ställer mig ytterst tveksam inför herr Lundbergs förslag att staten skulle köpa in markområden i Jämtlands län och bebygga dessa, inte minst med hänsyn till den befolkning som den föregående talaren menade att vi skulle tänka på. Jag är inte säker på att man bäst löser problemen genom att låta staten köpa in och bebygga områden, utan det vore bättre om enskilda, som har intresse och möjligheter härför, kunde få stöd i initialskedet och hjälp med betalningen av sina lån eller genom kortare avskrivningstid för sina anläggningar. Det skulle vara mycket värdefullt att få en utredning som belyser läget inom detta område.

Länsstyrelsens remissyttrande kan sägas vara positivt. Jag kan inte läsa det på annat sätt. Det ansluter sig till för-

slaget i motionen I: 247 om en fortsatt utredningsverksamhet till grund för planering av turistnäringens vidareutveckling. Det betyder inte att man avvisar motionens krav — tvärtom. Den centrala bedömningen har stor betydelse i detta sammanhang.

Det är vidare en viss fara i att blanda in de olympiska vinterspelen 1976 i bilden. De ligger mycket långt fram i tiden och mycket kan hända, som gör att förhållandena blir andra än vad vi tänkt oss. Under alla förhållanden måste de frågor som tas upp i motionen utredas och belysas. Det ligger fara i dröjsmål.

I motionen står att Jämtland har särskilda svårigheter, och i remissyttrandet från länsstyrelsen i Jämtlands län anges att vissa kommuner i länet har en inkomst av turistnäringen som svarar för 20—50 procent av skatteunderlaget. Att en enda näring svarar för så stor del av skatteunderlaget förekommer ju bara i detta område. — En utredning skulle givetvis inte bara undersöka Jämtlands förhållanden men kunde gärna ha Jämtland som specialämne. Därmed skulle övriga norrlandskommuner och över huvud taget övriga glesbygders svårigheter belysas.

Skall något göras måste det göras snabbt — det håller jag med herr Lundberg om. Kanske är det ändå för sent. Hur som helst är skyndsamhet av nöden.

Däremot tycker jag att det är mycket svårt att samla innehållet i herr Lundbergs motion II: 415 och stödja den. Jag har också varit mycket tveksam då det gäller motionen I: 247 och om vi skulle tro att en statlig utredning verkligen kan uträtta någonting positivt, men jag vill ändå — i likhet med motionären själv i första kammaren — yrka bifall till denna motion.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! För herr Nilsson i Agnäs gäller det inte sakfrågan utan möjlighe-

Åtgärder till främjande av turistnäringen i Jämtlands län och av fritidsverksamhet, m. m.

terna för enskilda att tjäna litet mera pengar. Men för mig gäller det verkliga sakfrågan, nämligen att det blir någonting gjort där uppe. Behovet av åtgärder är synnerligen stort.

När jag talar om att vi skall försöka få billigare resor menar jag att SJ måste lära sig att man kan öka lönsamheten på två sätt. Det är möjligt att man kan öka inkomsterna genom att höja avgifterna, men jag tror att när det gäller Norrland är det absolut nödvändigt att höja lönsamheten genom att sänka priserna och på så sätt stimulera resandet.

Herr Nilsson i Agnäs säger att han är rädd för statliga åtgärder och han förklarar att han talar för de enskildas intressen. Men vilken förmåga har de enskilda visat att åstadkomma någonting i Jämtland och i det övriga Norrland? Varför har man inte löst denna fråga tidigare? Den har varit aktuell i åtskilliga år, men ingenting har blivit gjort.

Herr talman! Herr Nilssons i Agnäs resonemang kan föras endast om man har färgade glasögon. Men om herr Nilsson i Agnäs kunde ta av sig glasögonen någon gång när det är solsken skulle han finna att landskapet Jämtland och de värden som det bjuder bör betraktas med klar blick, och viljan att göra någonting bör vara en annan än den som herr Nilsson i Agnäs visar.

Herr NILSSON i Agnäs (m) kort genmäle:

Herr talman! När herr Lundberg tidigare talade om sitt intresse inte för dem som far upp till Norrland för att se på tallarna utan för människorna som bor i trakten, så trodde jag att han delade mitt intresse för att dessa människor skulle få möjligheter att tjäna pengar och att vi alltså var ense på den punkten. Jag anser att när enskilda människor tjänar pengar, så att det blir skatteunderlag för kommunerna och för

staten och möjligheter skapas att bibehålla bygden levande och trivsamt för människor som kommer dit för att se på tallarna och fjällen, gagnar man det allmännas intresse och inte bara de enskildas. Vi är då också på rätt sida i sakfrågan.

Vad beträffar SJ:s trafikpolitik finns det väl en del som kunde övervägas. Jag bor själv i Norrland och tycker att de snabba tåg som nu finns — ganska många för den delen — och som raskt för människor från södra och mellersta Sverige upp till Jämtland och övre Norrland innebär en riktig satsning. Jag tror inte att det för folk, som är vana att satsa sina pengar på exempelvis en resa till Mallorca, betyder så mycket om SJ sänker biljettpriset med några kronor. Finns det bara snabba förbindelser ut till markerna från de stora centralstationerna Östersund, Vännäs eller andra, betyder detta oerhört mycket. Tågens snabbhet är kanske det mest avgörande.

På sätt och vis har jag en rädsla för statliga åtgärder. Jag tror inte att staten gör allting bättre än det enskilda, men jag tror att statliga åtgärder behövs. Vi måste här avväga så att vi får den rätta balansen. Vi skall försöka att hjälpa de enskilda och bidra till deras initiativkraft och till utförandet av deras idéer. Om det finns områden där staten kan göra någonting bättre, kan vi acceptera detta. Jag vill t. ex. inte ta bort SJ:s monopol på järnvägarna. Här måste det bli en avvägning om hur stödet skall utformas.

Herr Lundberg frågar om vad de enskilda har gjort. Jag tror att om näringspolitiken varit annorlunda här i landet, om det för 20—25 år sedan hade funnits en planering, skulle möjligheter ha funnits även för dem som bor i dessa bygder att göra mera. I motionerna begärs nu utredning i syfte att undersöka på vilket sätt denna näring kan främjas. Om man då främjar de enskildas fö-

Åtgärder till främjande av turistnäringen i Jämtlands län och fritidsverksamhet, m. m.

retagsamhet gynnar man därmed själva saken.

Vad glasögonen beträffar som herr Lundberg talar om kan jag säga att jag faktiskt inte använder sådana i vanliga fall. Jag tror att jag har försökt att se detta problem utan att anlägga någon viss färg på glasögonen. Det finns, som sagt, mycket i det som herr Lundberg säger som är riktigt och vettigt, men jag håller på att man inte utan vidare skall begära statliga åtgärder i form av köp av mark och byggande av hus o. s. v. Det kan de enskilda göra bättre.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Nilsson i Agnäs har tydligen fel. Ägandet av mark uppe i Jämtland innebär inte någon som helst garanti för att det kan bli några inkomster på denna mark. Det är först när man kan bygga upp en serviceorganisation på denna som människorna i dessa områden kan få inkomster. Jag börjar därför nästan luta åt uppfattningen att herr Nilsson i Agnäs har hållit ett vackert tal men därvid gjort ungefärligen som en dansk författare skrev om Woodrow Wilson. När denne en gång hållit ett stort anförande i samband med sin kampanj för en fredspolitik, vände han sig om och snöt sig i en fana. Mera blir det väl inte om man skall följa den linje som herr Nilsson i Agnäs här talat för.

Herr Nilsson i Agnäs nämnde om våra utlandsresor. Varför kan inte vi se till att vår befolkning kan komma till ett verkligt vackert och tillräckligt stort område inom vårt eget land? Varför skulle inte vi kunna satsa så mycket på ett projekt att även människor från andra länder reser till Sverige i stället för till andra länder?

Herr Nilsson i Agnäs nämnde något om näringspolitiken. Jag kan givetvis inte gå in på denna nu men jag tror att herr Nilsson skulle ha kunnat göra något för den i olika sammanhang. När

jag hyser intresse för att vi skall få ett fritidsområde så förnuftigt planerat ur ekonomisk synpunkt att även vanliga människor ur låglönegrupper skulle kunna komma dit, beror det på att det ofta bara är de bäst situerade i samhället som har möjlighet att komma ut i den friska naturen. Men, herr talman, jag är inte bara intresserad av Jämtland. Om vi gjorde malarlandskapen renare, om vi gjorde Göteborgsområdet renare, skulle de människor som där lever ha stora möjligheter att föra en annan tillvaro och få ett riktigare synsätt på miljöns och fritidens uppgifter.

Herr NILSSON i Agnäs (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Lundberg säger att ägandet av mark inte är någon garanti för inkomster av marken. Det är visserligen sant, men staten har också mark i Norrland. Jag känner inte speciellt till Jämtland, men i Västerbotten och Norrbotten äger staten mycken mark, och där hade det kanske kunnat göras mer än det har gjorts. Emellertid vet jag att domänverket på sistone har lagt fram förslag om ordnande av strövområden, stigar och byar i samråd med kommuner och enskilda, och det är bra att så sker.

Jag är alltså inte så insatt i de lokala förhållandena i Jämtland. Däremot vet jag t. ex. att invånarna i Adolfström vid Vindelälvens källsjö anser att de på sin mark kan åstadkomma inkomster åt sig, om de bara får. De har byggt små stugor, som de kallar mjölkkor, eftersom varje stuga ger lika stor inkomst som en ko. Får de tillräckligt många sådana lever de gott. Utan stora investeringar och utan dirigering från centralt håll skapar de trevliga och fina anläggningar, som ger människor möjlighet att relativt billigt få sådan rekreation som de söker.

Jag förstod inte herr Lundbergs yttrande, att om jag hade velat hade jag

Åtgärder till främjande av turistnäringen i Jämtlands län och av fritidsverksamhet, m. m.

kunnat göra mer på detta område. Gällde det näringspolitik eller något annat?

Enligt min mening har de allra flesta människor här i landet råd att resa, även om järnvägsbiljetten kostar vad den kostar i dag. När vi en gång har blivit överens om SJ:s politik tror jag inte att vi utan vidare kan ge oss på att ändra den. Skall vi göra det, måste vi avväga det hela i vidare sammanhang och inte i samband med frågan om turisttrafiken till Norrland.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag ställer mig helt positiv till grundtanken i båda motionerna, nämligen att vi från hela landet bör satsa på att tillvarata våra fjällområden, på att få ut mer av våra vintersportorter och på att skapa möjligheter till rekreation och rehabilitering på lämpliga hotell t. ex. uppe i Jämtland. Det har vi även försökt. Jag är också helt införstådd med herr Lundbergs idé att detta land är värt att lära känna även norr om Dalälven och att vi därför på olika sätt bör satsa på det.

Varför har vi då avstyrkt motionerna? Just det resonemang som jag nu har fört låg bakom vårt tillstyrkande av en utredning av vinterolympiadens förläggning till Sverige; Jämtland var det landskap som först kom i fråga. I detta sammanhang har det gjorts mycket noggranna undersökningar av möjligheterna att klara trafiken, att inkvartera folk och att förlägga de alpina grenarna till Åre, Hammarstrand och Frösön för att kunna få ett fint nät av sportorter som är lämpliga även för tävlingsport. Därvid har man också utrett möjligheterna att ta emot mycket mera vanligt folk, som inte är så framträdande när det gäller sport. Beträffande allt detta har det alltså gjorts mycket ingående undersökningar.

Länsstyrelsen i Jämtlands län anser det vara riktigt att stimulera till en ökad

användning av fjälltrakterna, men den säger också — apropå motion I:247 — att den »har i samråd med inrikesdepartementet övervägt möjligheterna för en vidgad utredningsverksamhet bl. a. genom samarbete mellan utredningsorgan i olika län». Länsstyrelsen menar alltså att dessa utredningar måste göras beträffande större områden och inte bara just i Jämtland.

Beträffande motionen II: 415 av herr Lundberg har man påpekat att det sedan många år på länsstyrelsens initiativ pågått en omfattande utredning om alla de grenar av verksamhet som herr Lundberg vill ha förlagda till Jämtland. Herr Lundberg säger att länsstyrelsen rekommenderar exploateringsområden för turistanläggningar och fritidsbebyggelse. Länsstyrelsens mening är nog att man inte kan tillstyrka just de förslag som motionären har lagt fram utan anser att det måste vara en angelägenhet i första hand för kommunerna själva att ange vad som borde kunna göras. Länsstyrelsen har också förordat statliga investeringar inom länets näringsliv och på annat sätt — naturligtvis för att de som bor där uppe skall kunna få sin försörjning men alldeles särskilt för att i vårt land skapa ett verkligt turistcentrum för vintersport, vilket inte finns i dag.

Till och med det egna länets ivriga förespråkare för att Jämtland skall komma i förgrunden säger alltså att utförliga utredningar har gjorts och att länsstyrelsen i samråd med inrikesdepartementet har övervägt möjligheterna för en utvidgad utredningsverksamhet och avvisar därför ytterligare utredningar. Det finns ingen anledning att tro annat än att länsstyrelsen har länets bästa för ögonen. Den vet vad den vill förorda, och den vet också att de krafter som anlåtats för utredningarna har varit hårt engagerade.

Herr Lundberg säger att övningsplatserna för lärarhögskolorna borde kunna

Åtgärder till främjande av turistnäringen i Jämtlands län och av fritidsverksamhet, m. m.

föreläggas till vårt eget land i stället för till Norge. Det instämmer jag i. I det regleringsbrev som nu gör det möjligt för dessa lärare att få sin vintersportutbildning i Norge står det att de får skaffa sig den utbildningen där om kostnaderna inte blir högre än i Sverige. Jag skulle inte ha något emot om det där lades till »om det inte finns möjlighet att bereda plats för dem på svenska anläggningar». Jag undrar om inte statsrevisorernas uppfordran till ämbetsverken att förlägga sina överläggningar till det egna landet och inte till bättre orter utanför vårt land eller till utrikes orter skulle kunna tas som en admonition även till skolmyndigheterna att i första hand försöka utnyttja det egna landets naturliga möjligheter. Dessa är dock så bra att till och med Olympiakommittén ansett det möjligt att förlägga de mest krävande spelen just till Jämtland, som då bör kunna duga också till utbildning av lärare under någon vecka i vintersport.

Jag tror också att möjligheterna att förlägga rehabilitering och sjukvård till Jämtland är goda och att utvecklingen kommer att gå dithän. I hela resenmanget om öppen vård som skall ansluta till och avlasta en del från de vanliga sjukvårdsanläggningarna måste ingå möjligheterna att få rehabilitering på platser med bra luft och en natur som i sig själv kanske är helande och där man också kan få lättare att skaffa personal än man har i mer tätbebyggda områden. Detta är något som redan tillämpats av De handikappades riksförbund. Men det kommer naturligtvis att kräva speciell service från SJ och andra statliga organ, men det ligger helt i linje med de nya sjukvårdsplanerna och rehabiliteringsförsöken. Jag är övertygad om att ett sådant landskap som Jämtland då måste utnyttjas. Framför allt med hänsyn till länsstyrelsens inställning och till den erfarenhet som denna samlat från så många

utredningar har vi inte ansett oss kunna tillstyrka någon av motionerna. Vi vill fördenskull inte fränkännas ett intresse för dessa frågor. Vi har noggrant läst motionerna och mycket annat som rör dessa frågor.

Vi avstyrker alltså motionerna men är inte helt främmande för att man i ett större sammanhang — vi skall inom kort diskutera lokaliseringpolitiken — kan behöva ta ett samlat tag i Jämtland och kanske flera andra landskap med liknande problem och motsvarande möjligheter.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till allmänna beredningsutskottets hemställan i dess utlåtande nr 41.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Jag måste erkänna att fru Eriksson i Stockholm var åtminstone 200 procent mer positiv i sitt anförande än vad hon var som ordförande i utskottet. Jag hälsar självfallet hennes positiva uttalande med tillfredsställelse. Men en positiv inställning måste på något sätt komma till uttryck i handling. När man i stort sett är ense i sak om de synpunkter jag framfört och de åtgärder jag föreslagit, så borde väl utskottet ha kunnat göra en mer positiv skrivning.

Om anläggningarna för olympiaden kommer att kosta staten 50 eller 100 miljoner kronor vet jag inte, men det måste väl bli fråga om en ganska betydande summa. Men i en sådan här situation anser jag att staten för Jämtland och Norrland över huvud taget bör satsa 50 eller 100 miljoner kronor, så att denna anläggning får den storlek och ger de möjligheter som ett friluftsläskande folk anser vara rimligt. Visst är det roligt att se på en olympiad eller en idrottstävling över huvud taget. Men det är ändå viktigare att människorna i detta land på något sätt engageras själva.

Det har framhållits att länsstyrelsen

Åtgärder till främjande av turistnäringen i Jämtlands län och av fritidsverksamhet, m. m.

gjort så många utredningar. Låt mig då fråga: Varför har det inte skett någon-ting? Varför kommer kommunalmännen från Kalls kommun och vill ha någon-ting gjort? Det är nu över två år sedan jag träffade dem första gången, men ännu har de inte fått något svar på sina framställningar. Det är orimligt.

Jag hade i detta sammanhang gärna också velat ta upp vägfrågor m. m. som berör norrlandslänen. Det har jag inte gjort, men detta är också en viktig sak.

Jag har också sett denna anläggning som en mycket viktig del när det gäller sjukvården och hälsovården. Den förebyggande verksamheten i form av friluftsliv är av stor betydelse. När jag yrkat bifall till min motion har det emellertid varit för att understryka vikten av att någon-ting blir gjort.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag tycker det skulle vara en underbar uppgift för den nye landshövdingen att, inspirerad av dessa motioner och resonemang, verkligen försöka få till stånd en del av det som torde vara möjligt att åstadkomma, eftersom det finns ganska grundliga utredningar. Jag tror inte att en utredning i dag skulle påskynda det hela. Vad skall man utreda?

Herr Lundberg vill skilja på glädjen av att se en olympiad i TV och att se den på Frösön, i Åre eller var det nu blir såsom något artskilt från ortsbornas engagemang. Om en sådan olympiad skulle förläggas dit skulle ju detta medföra ett tvång på samhället på olika nivåer, både kommunalt och ifrån lands-tingets och statens sida att intressera sig för vägar och andra kommunikationsmedel och att förbättra en hel del av den service, som i dag saknas, för att göra Jämtland till det storcentrum för vintersport som det borde vara. Man skulle alltså kunna åstadkomma en förbättring av bestående art och med möj-

ligheter att låta också andra verksamheter blomstra.

Det finns alltså ingen motsättning mot att i dag vilja ha aktion på en massa områden och att även vilja ha en olympiad till stånd. Vi har inte blivit övertygade om att det såsom herr Lundberg gör gällande behövs en ytterligare utredning för att ha möjlighet att sätta i gång det hela. Jag hoppas att vederbörande statsråd tar del av riksdagsprotokollet så att han ser att han skulle ha en samfällid riksdag bakom sig om han ville samla dessa önskemål och satsa någon-ting för idrotten, för verksamheten i övrigt i detta område och för ett framtida hälsocentrum som jag tror man skulle ha behov av där uppe.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Om alla utredningar är klara, fru Eriksson i Stockholm, varför begärde då inte utskottet skrivelse till Kungl. Maj:t rörande förslag i detta ärende? Då hade man gett till känna en mera positiv vilja att uträtta något. Man skall naturligtvis inte underskatta landshövdingen men man skall ju heller inte överskatta honom. Det är lättare att säga någon-ting än att få det gjort. Om man inte har andra argument säger man att man inte har tid. Jag vill att med hänsyn till fritids- och bygdeintresse m. m. vi skall ge oss tid att försöka komma till ett positivt resultat. Det är för mig det viktigaste, fru Eriksson. Visst är det bra med vackra deklamationer, men jag hör till dem som vill ha någon-ting gjort.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Herr Lundberg är inte främmande för deklamationer; de må vara vackra eller inte så är det i varje fall ett intresse för honom att få uttrycka sig, och det är vi glada åt i allmänhet.

Det är riktigt att det är lättare att

Interpellation ang. påföljden för underlåtenhet att fullgöra betalningsskyldighet gentemot elkraftsleverantör — Interpellation ang. tillstånd till och tillsyn över grustäktsverksamhet

säga än att göra en sak. Mot den bakgrunden har vi velat få till stånd åtgärder på grundval av det som redan skrivits och sagts. Vi kan inte se att det skulle kunna åstadkommas någon ting positivt för jämtlänningarna genom att begära ytterligare en så vittfamnan- de utredning.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. 1

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionen I: 247; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. 2

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionen II: 415; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 16

Interpellation ang. påföljden för underlåtenhet att fullgöra betalningsskyldighet gentemot elkraftsleverantör

Ordet lämnades på begäran till

Fru MOGÅRD (m), som yttrade:

Herr talman! Rättsförhållandet mellan den, som åtager sig att leverera elenergi, och den, som mottar sådan och förbinder sig betala energin, finns ej i ett sammanhang reglerat i någon svensk lag. Elkraftutredningen av år 1943 hävdar att tvister mellan leverantör av elenergi och abonnent får lösas med ledning av 1915 års avtalslag och 1905 års lag om köp och byte.

Förhållandet mellan leverantör och abonnent regleras i reglemente utfär-

dat av varje leverantör, i huvudsak i enlighet med förslag till reglemente för kommunalt elverk, upprättat av Svenska elverksföreningen. I sådant reglemente finns intaget bestämmelse, att leverantören äger rätt att omedelbart avbryta kraftleveransen till abonnenten, om denne underlåter att fullgöra sina betalningsskyldigheter mot leverantören.

En sådan bestämmelse kunde anses vara i överensstämmelse med gällande lag och med svensk rättsuppfattning så länge energileveransen i stort sett avsåg att möjliggöra enbart belysning. Utvecklingen på området har inneburit att elström används även för uppvärmning, för matlagning och livsmedelslagring. Konsekvenserna av en avstängning har därmed blivit utomordentligt stora. I pressen refereras tid efter annan fall, där småbarnsfamiljer eller åldringar blivit utestängda från elleverans på grund av bristande betalning, varvid icke tolerabla olägenheter uppstått.

Med stöd av vad jag här anfört anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för justitiedepartementet få ställa följande frågor:

1. Anser statsrådet det önskvärt och möjligt att genom lagstiftning införa andra, mera humana, påföljder för underlåtenhet att fullgöra betalningsskyldigheten gentemot elkraftsleverantören?

2. Om så är fallet, är statsrådet beredd att inom en snar framtid vidtaga åtgärder i detta syfte?

Denna anhållan bordlades.

§ 17

Interpellation ang. tillstånd till och tillsyn över grustäktsverksamhet

Ordet lämnades på begäran till

Herr ANDERSSON i Storfors (s), som yttrade:

Herr talman! Naturvårdslagens bestämmelser om bl. a. tillstånd till grustäkt föreskriver att länsstyrelsen i dessa fall är tillståndsmyndighet.

Detta förfarande har medfört att åt ärendena ofta inte ges tillräcklig kommunal förankring, vilket kan innebära att synpunkter från t. ex. hälsovårdsnämnderna kan komma att förbises.

Täktverksamheten innebär ofta stora ingrepp som kan få vidsträckta verkningar på grundvattennivån och risker för förorening.

Dessutom beaktas ofta inte i tillräcklig utsträckning de störningar som kan komma att uppstå på grund av trafiken till och från området och de eventuella kross- och sorteringsmaskiner som är en förutsättning för att grustäkten skall kunna utnyttjas på ett riktigt sätt.

Tillsynen av efterlevnaden av de villkor som är förknippade med tillståndet är mycket ojämn.

Enligt min uppfattning beror detta på att i naturvårdslagen inte klarlagts hur denna verksamhet skall organiseras och vem som skall bära det direkta ansvaret för tillsynen.

I en del kommuner engagerar man sig i denna verksamhet medan man i andra tycker att det är en länsstyrelsens uppgift att fullgöra tillsynen.

Under hänvisning till det anförda anhålles om andra kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få ställa följande frågor:

Vill statsrådet medverka till

att klarare föreskrifter i naturvårdslagen om samrådsförfarandet för tillståndsgivning av grustäktverksamheten skapas, samt

att organisationen av tillsynen ses över, så att ansvarsfördelningen blir klar?

Denna anhållan bordlades.

§ 18

Interpellation ang. förbättring av pensionerna för förtidspensionerade m. fl.

Ordet lämnades på begäran till

Fru MARKLUND (vpk), som yttrade:

Herr talman! Riksdagen beslöt helt nyligen att anta förslagen i en proposition angående pensionstillskott m. m. Ett motionsyrkande om att dessa tillskott skulle utgå oreducerade, d. v. s. med helt belopp, även till dem som uppstår reducerad del av grundförmånen avvisades av riksdagen. I det av riksdagen antagna utlåtandet åberopas i detta sammanhang ett uttalande av socialministern om att önskvärda pensionsförbättringar före 67-årsåldern bör åstadkommas »på andra vägar» än genom en annan utformning av reglerna, d. v. s. än genom fastställandet av generellt oreducerade tillskott. I sammanhanget erinrades om uppdraget till riksförsäkringsverket att utreda möjligheterna att i ökad utsträckning ge förtidspension åt den äldre arbetskraften.

Ett genomförande av propån från LO i sådan riktning blir emellertid enbart till fördel för blivande pensionsstagare från den dag ett sådant beslut träder i kraft — inte för *i dag* förtidspensionerade eller personer som gjort förtida pensionsuttag. Därmed uppstår frågan: På vilket »annat sätt» kan pensionsförbättringar tänkas bli uppnådda för dessa kategorier, jämförbara med dem för pensionärer med full pension? Om behovet av sådana önskvärda förbättringar synes enighet råda. Enighet borde också råda om att jämlikhetsprincipen skall vara vägledande. Ett steg på denna väg togs när pensions-tillskotten fastställdes lika för såväl gifta som ogifta. Det borde tas också i här berört avseende.

Det är enligt min mening av stort intresse om statsrådet ville uttala sig närmare i denna fråga. Med hänvisning till vad jag sålunda anförut hemställer jag

Interpellation ang. förbättring av pensionerna för förtidspensionerade m. fl.

om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få rikta frågan:

Vill statsrådet upplysa om huruvida riksförsäkringsverket i det i denna interpellation berörda sammanhanget även fått uppdraget att utarbeta förslag till pensionsförbättringar i någon form för nu förtidspensionerade respektive personer med förtida pensionsuttag?

Denna anhållan bordlades

§ 19

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från konstitutionsutskottet:

nr 154, i anledning av proposition om ändring i kyrkomötesförordningen; samt

från andra lagutskottet:

nr 181, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 182, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i barnvårdslagen den 29 april 1960 (nr 97), jämte i ämnet väckta motioner;

nr 183, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 21 maj 1954 (nr 269) om skyldighet för arbetsgivare att lämna uppgift rörande arbetsanställning;

nr 184, i anledning av motioner om rätt för utländsk medborgare till undantagande från den allmänna försäkring; och

nr 185, i anledning av motioner angående tidpunkten för inplacering i ny sjukpenningklass.

Vidare anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 156, i anledning av motioner angående

statsbidrag till Riksförbundet för kriminalvårdens humanisering;

nr 157, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om pensionstillskott, m. m., såvitt den ej avser lagförslagen, jämte motioner;

nr 158, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till statligt förrarskydd;

nr 159, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1969/70 i vad avser vissa allmänna frågor;

nr 160, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1969/70 i vad avser justitiedepartementets verksamhetsområde;

nr 161, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1969/70 i vad avser utrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 162, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1969/70 i vad avser försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 163, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1969/70 i vad avser socialdepartementets verksamhetsområde;

nr 164, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1969/70 i vad avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde;

nr 165, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1969/70 i vad avser finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 166, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1969/70 i vad avser utbildningsdepartementets verksamhetsområde;

nr 167, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän bered-

skapsstat för budgetåret 1969/70 i vad avser handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 168, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1969/70 i vad avser inrikesdepartementets verksamhetsområde, jämte motioner;

nr 169, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1969/70 i vad avser industridepartementets verksamhetsområde;

nr 170, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1968/69 i vad avser justitiedepartementets verksamhetsområde;

nr 171, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1968/69 i vad avser utrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 172, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1968/69 i vad avser försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 173, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1968/69 i vad avser socialdepartementets verksamhetsområde;

nr 174, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1968/69 i vad avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde;

nr 175, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat III till riksstaten för budget-

året 1968/69 i vad avser finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 176, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1968/69 i vad avser utbildningsdepartementets verksamhetsområde;

nr 177, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1968/69 i vad avser handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 178, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1968/69 i vad avser inrikesdepartementets verksamhetsområde; och

nr 179, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1968/69 i vad avser civildepartementets verksamhetsområde.

§ 20

Meddelande om enkel fråga

Meddelades, att herr talmannen tillställts en enkel fråga av herr *Wennerfors* (m) till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående det ekonomiska resultatet av statens järnvägars resebyråverksamhet.

§ 21

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 13.45.

In fidem
Sune K. Johansson